

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Fellesskapet, baby!

Hvorfor er tidlig barnehagestart så viktig? En kritisk idéanalyse av Arbeiderpartiets argumenter mot kontantstøtta.

Kine Bergheim

Masteroppgave i statsvitenskap STV- 3900 2. juni 2020

«Jeg sa til Eike: Det er et forferdelig system, at den eneste godkjente måten å leve på er at alle må forlate ungen sin innen tolv måneder og så løpe i en streng mellom jobb og barnehage med hjertet i halsen og dårlig samvittighet tytende ut av porene. Jeg vil ikke ha det sånn her. Alma gråt og gråt, vi smilte og vinka. Det er verdens beste system, sa Eike, er det ikke? I så fall er ikke verden god nok, sa jeg.

Jeg sa ikke sånne ting til noen andre. Det blir deilig å bruke hodet igjen, sa jeg. Jeg smilte og vinka.»

Silje Blekeng-Flemmen i romanen *Velkommen til dyrehagen*, 2019, s. 145

Dedikasjon og takksigelser

Oppgaven dediseres til mamma og pappa, som har lært meg at «*det lille samfunnet*» er betydningsfullt og henger sammen med storsamfunnet. Takk for all hjelp og støtte i arbeidet med denne oppgaven.

Takk til min svigerfamilie, for alle gode samtaler og kaffestunder, og hjelp og delte gleder med ungene.

Takk også til storfamilien, og spesielt tantene, for heiarop og oppfordringer om at man «*skal holde på særegenhetene sine*» (sitat tante Åshild, 28.05.10, på Snapchat).

Takk til mine søsken, hjelp med oppgaven generelt og selskap i verden spesielt.

Takk til Alfred og Jonatan, for å ha gitt meg mer latter, større bekymringer, og nye perspektiver på sjølstendighet og avhengighet. Takk til universet for innføring av sammenhengende søvn, to måneder før oppgaven skulle inn.

Takk til Martin. Uten deg, da er det bare meg. Og *knaft* det.

Takk til mine venner, for pauser og utfordrende, støttende samtaler.

En spesiell takk til Ingvild. Samtalene med deg løfter dagene mine. Takk for hjelp med sliping av poenger og språksjekk til en radikal bokmåls-edgelord.

Takk til Victoria, som minte meg på hvorfor jeg valgte statsvitenskap, og at man alltid må risikere noe for å skape noe nytt og verdifullt.

Takk til Jørn, for oppmuntring, råd og gjennomlesning. Det var utrolig snilt og veldig nyttig for meg!

Takk til veilederen min, Jarle Weigård, som har hatt trua på dette kunne gå, gitt meg bøker som har ført meg videre og konkret tilbakemelding på ugjennomtrengelige utkast. Jeg er glad for at jeg rakk å få deg som veileder før du går av med pensjonen, og ønsker deg alt godt videre.

Takk til barnehagen, som hjelper oss med oppdragelsen av Knutsen noen dager i uka. Dere får tidsnok ta imot Ludvigsen!

Takk til 18 års skolegang, lærere, Lånekassen, velferdsstaten, og det fascinerende Arbeiderpartiet. Måtte alle sammen leve lenge. Det har vært et privilegium å få fordype meg i akkurat det jeg er mest interessert i, og formidle dette videre her.

Takk også til «*stopp galskapen*»-uttalelser om kontantstøtta, som har inspirerte ei kveldstrøtt kontantstøttemma til å gi et bidrag til Fellesskapet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Liberalisme, kommunitarisme og sosialdemokratiet	3
1.2	Disposisjon	4
2	Metodekapittel	7
2.1	Idéanalyse og hermeneutikk	7
2.2	Induktiv innhenting av empiri	8
2.3	Usynlig ideologi, forståelse og adaptiv metodikk	8
2.4	Fag og politikk	9
2.5	Avgrensing	9
2.5.1	Teori	9
2.5.2	Empiri	10
3	Liberalisme og kommunitarisme: Avveininger mellom individualisme og fellesskap	11
3.1	Liberalisme: Enkeltmennesket er den grunnleggende politiske enheten, og enkeltmennesket søker fellesskap.	12
3.1.1	John Rawls: Frihet, likhet og rettferdighet	12
3.1.2	Kontraktteori og prosedyrerettferd	12
3.1.3	Grenser for politikk, negativ og positiv frihet	13
3.1.4	Sjanselighet eller resultatlighet? Frivillig eller ufrivillig ulikhet?	14
3.1.5	Økonomisk frihet og fordeling: Norsk blandingsøkonomi	15
3.1.6	Fellesskap og politikk	17
3.2	Kommunitaristisk kritikk av liberalisme	18
3.2.1	Habits of the Heart	20
3.2.2	Individualisme eller inspirasjon til felles innsats	21
3.2.3	Terapeutisering følger av individualisering	22

3.2.4	Frihet og ansvar	23
3.2.5	Arbeid, mening og likhet	23
3.3	Individualisme og fellesskap: oppsummering	25
4	Introduksjon til det norske sosialdemokratiet og Arbeiderpartiet	27
4.1	Den norske modellen som organisering nedenfra	28
4.2	Demokratisk og moderat	29
4.3	Ei historie om å balansere frihet og likhet	32
4.4	Arbeiderpartiet og (den angivelige) nyliberalismen	38
4.5	Makt og jevnbyrdighet	35
4.5.1	Meritokrati	35
4.5.2	Teknokrati	37
4.5.3	Det trengs en landsby	39
4.5.4	Reaksjoner til venstre for sosialdemokratiet	41
4.6	Oppvekstmanifestet 2019	41
5	Barnehage eller kontantstøtte. Et personlig og politisk valg.	45
5.1	Familiepolitikkenes historiske dilemmaer	45
5.2	2014: Siste gang Arbeiderpartiet vurderer kontantstøtta(?)	47
5.3	Konstant og økende kontantstøttemotstander	48
5.4	Uventa kontantstøtte-støtte fra venstre	49
6	Analyse	51
6.1	Deltakelse og bidrag til fellesskap	52
6.1.1	Hva som i alle fall ikke er å bidra eller delta, men å få uten å ha fortjent eller å gi tilbake	52
6.1.2	Passiv eller aktiv, og hva menes egentlig med universell?	53
6.1.3	Å bli gående hjemme mens resten av verden går framover	55

6.1.4	Borgeren, brukeren og foreldrerollen	57
6.1.5	Struktur, motivasjon og valgfrihet	59
6.1.6	En standard for norskhet	61
6.1.7	Familien og velferdsstaten	62
6.1.8	Deltakelse, nærhet og makt	64
6.2	Likhet og individuelle muligheter	66
6.2.1	Bivirkninger og virkninger: Å hive barnet ut med badevannet	66
6.2.2	Ulikhet i arbeid, levekår – og status	68
6.2.3	Sjanselikhhet i utdanning	70
6.2.4	Frihet og sjanselikhhet – ingen automatisk syntese	72
6.2.5	Når det gode er det bestes fiende.....	74
6.2.6	Å makse potensialet	75
6.2.7	De som beveger verden.....	77
6.3	Fellesskap, tid og styring	82
6.3.1	God tid eller dårlig tid.....	82
6.3.2	Politisk styring mot større og mer organiserte fellesskap	84
6.3.3	Fellesskap og følelser	85
6.4	Ei framtid der alt er som nå, bare mer effektivt?	88
6.4.1	The Age of Aquarius?	91
7	Konklusjon.....	93
7.1	Sosialdemokratiets veivalg	94
7.2	Epilog.....	97
	Kilder:.....	99
	Vedlegg	111

1. Intervju med Martin Henriksen (Ap) om oppvekstmanifestet.....	111
2. Oversikt over barnehageandel og kontantstøttebruk fra 1980 til 2019.	114
3 Skjema over argumenter og motsetningsforhold.....	115
1. Argumenter <i>mot</i> kontantstøtte, sortert etter liberal og kommunitaristisk teori:.....	117
2. Argumenter <i>for</i> kontantstøtte, sortert etter liberal og kommunitaristisk teori:	118

1 Innledning

Problemstilling: Hvilke mål om likhet, deltakelse og bidrag til fellesskapet kommer til uttrykk i Arbeiderpartiets argumenter mot kontantstøtte til småbarnsfamilier? Hvilken kritikk kan rettes mot disse målene?

Kontantstøtte på 7500 kr i måneden utbetales i dag i maksimalt 11 måneder fra måneden etter barnet har fylt ett år, fram til en måned før toårsdagen. Man må søke om ytelsen, og kriteriet for å motta kontantstøtte, er at barnet ikke har barnehageplass. Foreldrene kan velge å bruke pengene på privat barnepass, eller være hjemme med barna sjøl. Det er mulig å få redusert kontantstøtte om barnet har deltidsplass i en barnehage. For oversikt over bruk av ordninga, se vedlegg 2.

Tidligere framholdt Arbeiderpartiets representanter at familier kunne velge å være hjemme med barna, og at det også kunne være et gode for dem som valgte det, men at velferdsstatens penger burde prioriteres til å bygge ut barnehagene, og ikke til kontantstøtte opp til treårsdagen. Dette var partilinja da kontantstøtta blei vedtatt i 1997, og innført i 1998. I dag er det full barnehagedekning, og kontantstøtta gjelder bare til barnet fyller to år, og framstående Arbeiderparti-representanter sier at alle barn over ett år burde gått i barnehagen. Dette sto sentralt i presentasjonen av partiets oppvekstmanifest, som blei vedtatt i 2019. Denne endringa i argumenter mot en og samme ordning, gjør det interessant å analysere hvorfor, hvilke idéstrømninger i samfunnet som har styrka seg de seinere årene.

Ifølge Arbeiderpartiets argumentasjon, taper ettåringene noe i nåtida, og risikerer noe i framtida, ved å være hjemme. Det samme gjelder foreldrene, i praksis flest mødre, som ikke har lønnsarbeid. Fellesskapet, i betydning av velferdsstaten, tappes både for kroner og øre, og fellesskapsfølelse. Jeg lurer på hva slags grunnleggende visjoner for individuell suksess og samfunnets felles beste det er, som skaper behovet for samtidig, tidlig barnehagestart for alle barn.

Arbeiderpartiets nestleder, Hadja Tajik, sier at «*kontantstøtta står høyt oppe på lista over ting jeg vil fjerne om vi kommer til makta,*» og ordninga trekkes hyppig fram når partiet kritiserer regjeringa Solberg for sløsing og dårlige prioriteringer. Arbeiderpartiet eksisterer ikke i noe vakuum, ideene som uttrykkes av partiet reflekterer og reflekteres av resten av samfunnet. Språkbruken mot kontantstøtta synes å ha blitt skjerpa, mot ei ordning som tidligere blei tilegna flest negative, men også noen positive sider av sine motstandere. Arbeiderpartiets representanter, og andre som vil «*skrote*» den «*gammeldagse,*» «*kvinne- og integringsfiendtlige*» kontantstøtta, får støtte fra de største avisene i Norge; Aftenposten, VG, Dagbladet og Bergens Tidene, for å nevne noen.

Arbeiderpartiets innstilling er spesielt interessant å undersøke nærmere, på grunn av partiets historiske tilknytning til den norske samfunnsmodellen. Hvorfor er ei månedlig utbetaling, *omfordeling*, på 7500 kr til småbarnsfamilier utropt til en trussel mot Fellesskapet? Hvorfor er tidlig barnehagestart viktigere enn noensinne?

Gjennom 20 år har ca 40% av befolkninga vært positive til kontantstøtte. Jeg tviler på at like mange er klare over hvor stort dette mindretallet stadig er.

«KrF er kommet etter i likestillingspolitikken, og kontantstøtten er snart en ikke-sak for alle partier.»

Anette Trettebergstuen, førstekandidat for Hedmark Ap, nå første nestleder i familie- og kulturkomiteen, til Dagsavisen 22.04.17.

Kontantstøtteordninga har levd farlig i flere regjeringsperioder, og vil garantert bli et forhandlingstema uansett hvem som får flertall ved neste stortingsvalg. Fire partier er for kontantstøtte; Kristelig Folkeparti, Miljøpartiet De Grønne, Senterpartiet og Høyre, men med stor motstand innad i sistnevnte parti, hvor både Unge Høyre og Høyrekvinnene er imot. Tidligere var Venstre også for kontantstøtte, men partiet endra standpunkt i 2013.

Noen kjente, feministiske veteraner på venstresida tok i 2017 til ordet for å revurdere partilinja i både Rødt og SV, men uten å komme i nærheten av flertall og støtte fra

sentrale partitopper. Miljøpartiet De Grønne er et nytt kontantstøtteparti på den nasjonale arenaen. De går utenom de etablerte skillelinjene og argumentene for og mot kontantstøtte, og representerer en ny utfordring for det sosialdemokratiske, statsorienterte og vekstbaserte fellesskapet, og ideene om modernitet og framskritt.

1.1 Liberalisme, kommunitarisme og sosialdemokratiet

Samtidig som *fellesskap* unisont utropes som medisin mot ensomhet, meningslaushet, psykisk uhelse, radikaliserings og polarisering i samfunnet, er «*kommunitarisme*» et fremmedord utafør statsvitenskapen. Kommunitarisme er en idétradisjon som er opptatt av at fellesskap har en verdi i seg sjøl, at enkeltmennesket finner sin identitet som en del av et felleskap, og finner mening til sitt eget liv i fellesskapet. De små, nære fellesskapene er en viktig del av de store fellesskapene, og man utvikler viktige sosiale egenskaper, *dygder*, gjennom forpliktelse og tilhørighet også i familien. Arbeid må ha mening for den enkelte for å ha verdi, og for at arbeidet skal gi mening, må det bidra til andre, og til et felles mål. Materiell velstand, utvikling og vekst er ikke like viktig. Rettferdige spilleregler og fordeling er viktige politiske mål, men det er ikke alt. Man trenger felles fortellinger og tradisjoner til inspirasjon for samhold, noe sånt som Jesus er inne på her; «*Mennesket lever ikke av brød aleine.*» Og på et tidspunkt er det kanskje mer nok brød. Kommunitarister ser en negativ utvikling for sine idealer, og gir et overdrevet individualismefokus i liberalismen skylda.

Koronakrisa i 2020 har gitt en oppsving for kommunitaristisk retorikk, som for eksempel når helseminister Bent Høie fra Høyre lånte den amerikanske «*demokratiske sosialisten*» Bernie Sanders ord; «*nå handler det ikke om deg, men om oss,*» og statsminister Erna Solberg sa at vi skulle klare dette «*sammen som nasjon.*» Ord som egoisme har til og med blitt brukt om dem som trekker «*den rasjonelle egeninteressen*» litt for langt.

Liberalisme kan settes som en ideologisk motpol, gradvis og med flere kontaktpunkter. Begrepet «*liberal*» er godt innarbeidd hos rikspolitikere og -synsere, om enn til begrensa opplysning for deler av velgerne. I liberal tradisjon er frihet og sjølstendighet viktig. Den enkelte må ha rett til å utvikle sitt eget potensial, og nå sine egne mål, og noe felles beste,

det gode liv, kan ikke vedtas sentralt. Samfunnet utgjøres av enkeltmennesker og bygges nedenfra, og mennesket søker naturlig sine fellesskap, uten at politikere trenger å bekymre seg for mye om dette. Oppslutning om rettferdige politiske institusjoner og lover, gir grunnlag for fellesskap på tvers av ulikheter. Utdanning, økonomisk velstand og fordeling er viktig for velferden, trangen til vekst og utvikling til det stadig bedre ligger i menneskenaturen. Det kan i prinsippet ikke bli for mye brød og god bakst, for å følge den allegorien. For å realisere seg og overskride det gitte, trenger individet kontakt med og kunnskap fra menneskeheten, fra storsamfunnet. Liberalismen er optimistisk på vegne av framtida.

Da politikerne mente at det begynte å bli på tide å få barna tilbake til barnehagen igjen, etter nedstenginga våren 2020, snakka de over hele linja om kvalitet og kompetanse, utjevning av forskjeller og sosial mobilitet. Det viser en liberal tiltro til felles kunnskapsutvikling og individuelle muligheter.

Jeg vil holde Arbeiderpartiets oppvekstpolitikk opp mot ideer om liberal individualisme og kommunitaristisk fellesskapsideer. I et forsøk på å sette kontantstøttespørsmålet inn i en ny og større sammenheng, har jeg lest teori om liberalisme og kommunitarisme, sosialdemokratiets historie og forskning på norsk familiepolitikk. Deretter har jeg undersøkt den ferskeste oppvekstpolitikken fra Arbeiderpartiet, og samla inn mediasaker med argumentasjon mot kontantstøtte og for barnehagestart for ettåringer, som jeg siden har kategorisert og analysert i tråd med den utvalgte teorien.

Slik håper jeg på å kunne si noe om statusen for barndommens egenverdi og sosial mobilitet, kunnskap og arbeid, og foreldreskap og borgerrollen i Arbeiderpartiet, og i landet og kulturen som Arbeiderpartiet inngår i - og gi et aldri så lite bidrag til at barnehagestart for alle ettåringer ikke blir en ikke-sak med det første.

1.2 Disposisjon

I kapittel 2 presenteres metodevalg, og kapittel 3 introduserer begreper og sammenhenger i kommunitaristisk og liberal politisk teori, med paralleller til den norske velferdsstaten og vekt på temaer og begreper som brukes av Arbeiderpartiet. Så kommer kapittel 4 med en

gjennomgang av historien til det norske sosialdemokratiet, som leder til et øyeblikksbilde av Arbeiderpartiets ideologiske og samfunnsmessige posisjon i dag. Dernest følger to sosialdemokratiske stemmer som nylig har kritisert og gitt råd til Arbeiderpartiet om oppvekst, fellesskap og individuell suksess; Aksel Braanen Sterri og Sigrun Aasland. Vi snevrer så inn fokuset mot Arbeiderpartiets oppvekstdokument, som blei vedtatt i 2019, som en inngang til den mer spesifikke delen av partiets oppvekstpolitikk, og det er fortsatt i kapittel 4.

Kapittel 5 gir en historikk over argumenter og konflikter knytta til kontantstøtta. I kapittel 6 kategoriseres og analyseres Arbeiderpartiets argumenter for tidlig barnehagestart og mot kontantstøtte, i lys av teorien fra de foregående kapitlene. Til sist, i kapittel 7, kommer konklusjonen, med spådommer om veien framover.

Vedleggene er:

- 1) En kronologisk gjennomgang av endringer i barnehageandel og kontantstøttebruk fra 1980 og fram til 2019.
- 2) En skjematisk oversikt over argumenter som er brukt av Arbeiderpartiets representanter mot kontantstøtte og for tidlig barnehagestart,
- 3) og 4) Skisser til sortering av både mulige og anvendte liberale og kommunitaristiske argumenter for og mot kontantstøtte.

2 Metodekapittel

2.1 Idéanalyse og hermeneutikk

Øyvind Bratberg gir en presis og utførlig beskriver idéanalyse, som er metoden jeg har valgt meg ut:

«Hvordan en bestemt problemforståelse oppstår, får hegemoni og kobles til konkrete løsningsforslag gjennom bestemte aktører, vil en ren idéanalyse være særlig opptatt av. [...] Ønsket om å analysere tidsånd speiler idéanalysens ambisjon om å sette spørsmålstejn ved det vi tror på – hvilke ideer er en konkret politikk forankret i, og hvilke sider ved denne ligger så stabilt at den ikke problematiseres eller stilles spørsmålstejn ved innenfor en bestemt periode?» (Bratberg, 2017, s. 79-80)

Temaet for teorien er i utgangspunktet bredt, og det samme er objektet for studien. Teorien består av liberal og kommunitaristisk teori, og samfunnsvitenskapelige beskrivelser av fortidas og dagens sosialdemokrati, den norske modellen og norsk familiepolitikk. Empirien, innhenta data eller «*erfaringer*,» er ferske politiske uttalelser som kan knyttes til temaet. Analyseprosessen er hermeneutisk, jeg veksler mellom del og helhet, og lar helhet og del av helheten informere hverandre gjensidig (Bratberg, 2017). Underveis snevres fokuset inn, og sirkles inn mot egne analysepunkter (Bratberg 2017, s. 68). Målet er å videreutvikle teori om hva som kan sies å være viktig i det norske sosialdemokratiet spesielt, og samfunnet generelt, i lys av en oppgitt idéretning og med eksempler fra et avgrensa empirisk kildetilfang.

Dette er ikke en diskursanalyse; jeg skal ikke forsøke å avdekke en eller flere «*helhetlige*» og konkurrerende verdenssyn, men å forsøke å forstå ideer – som *kan overlappe og være inkonsistente*. Ideenes omfang og antall tilhengere, er ikke noe som rapporteres i en kvalitativ idéanalyse (Bratberg, 2017, s. 74). Det er ideenes tilstedeværelse, slik de kommuniseres og kan observeres; lyttes og leses, som er interessant her.

2.2 Induktiv innhenting av empiri

Proessen er i stor grad induktiv, med innhenting av empiri som eksemplifiserer temaer i den utvalgte teorien (Bratberg, 2017, s. 82). Empirien er den delen av datagrunnlaget som trekkes inn og tolkes på egenhånd, og består av avisinnlegg, debattprogrammer og podcastepisoder, stortingsprogrammet til Arbeiderpartiet, nettsidene til Arbeiderpartiet, og oppvekstdokumentet som blei vedtatt på landsmøtet deres i 2019. I tillegg trekker jeg inn uttalelser fra forskere og andre samfunnsaktører, som belyser temaet. Medieoppslag med Arbeiderpartiet og kontantstøtta for 2018, 2019 og 2020, fram til og med april, er gjennomgått.

2.3 Usynlig ideologi, forståelse og adaptiv metodikk

«Hvis hver enkelt var nødt til å bevise for seg selv alle de sannheter han har bruk for i det daglige liv, ville det vært en endeløs oppgave.» Tocqueville, 1835.

Ideene som undersøkes er ikke nødvendigvis uttrykkelig tilkjenngitt i debattinnlegg, eller redegjort for med direkte linjer fra enkeltsak til prinsipper i partiprogrammene. Sammenhenger mellom deltakelse, fortjeneste og fellesskapets beste er forståelser som til en viss grad er innforstått, de stilles ikke spørsmål ved, slik Bratberg er inne på i utdraget som er gjengitt overfor.

Ariadne Vromen skriver at *«For den kvalitative forskeren kan ikke forklaring og forståelse av menneskelig sosial og politisk handling sees uavhengig av kontekst.»* (Min oversettelse, Vromen 2010, s. 257). Derfor har jeg gjengitt en del sitater fra det empiriske materialet, slik de står, noe Vromen kategoriserer som en kombinasjon av kvalitativ og adaptiv datainnhenting. Metodikken formidler unike perspektiver og erfaringer, og gir spillerom for å følge opp nye oppdagelser underveis i prosessen. Dette kan også være en metode for å engasjere leseren, som får være med og vurdere uttalelsene sjøl opp mot teorien og problemstillinga (Eriksen, 2019).

2.4 Fag og politikk

Tid er en sentral ressurs for statsvitenskapelig analyse (Bratberg og Hvidsten, 2018).

Henrik Thune gir en nedslående diagnose over tilstanden for grundig politisk tenkning i en rask og mediefiksert politisk hverdag (se Thune, 2015). Statsvitere har bakgrunnskunnskap som kan belyse ulike handlingsalternativer eller ideologier fra flere hold (Bratberg og Hvidsten, 2018).

Mange har kritisert akademia for å ha fjerna seg fra resten av samfunnet. Ottar Brox ser spesialiseringa i sammenheng med en større oppsplitting av samfunnet, der helheten og fellesskapet forvitrer (Brox, 2003). Bellah m.fl. kritiserer universitetene for å fokusere på individuelle fremragende prestasjoner og samtaler mellom små forskergrupper, på bekostning av formidling og utvikling av relevant kunnskap for samfunnet (Bellah m.fl., 1985, s. 297-301).

Brox maner akademikere til å holde det ekte; løfte reelle samfunnsproblemer og relatere teorien til ei virkelighet som angår folk, på en måte som gir språk og verktøy til å forstå og endre samfunnet (Brox, 1998). Jeg ville ikke skrevet en slik oppgave hvis jeg mente at barnehagestart for ettåringer er grundig debattert og et opplagt steg i retning av en bedre barndom og et bedre samfunn, og problemstillinga har både en deskriptiv og en normativ agenda. Brox oppmuntrer videre til å ha fantasi til å formulere hypoteser som utløser nye debatter, men uten å henfalle til *kritikk uten handlingsalternativer* (Brox, 1998). Jeg vil unngå å bli flegmatisk, det vil si for høyt oppe i idéverden, der alle problemer kan løyses gjennom avansert språklig forening av teoretiske konsepter.

2.5 Avgrensing

2.5.1 Teori

Behandlinga av kommunitarisme og liberalisme er innsnevra til utvalgte sider ved disse tradisjonene. Jeg går ikke inn i de mest dyptpløyende filosofiske diskusjonene om enkeltmenneskets metafysiske og moralske tilknytning til fellesskapet (se f.eks. Mulhall og Swift, 1996, s. 10-11, 41, 71). På grunn av plass, vil teori om ulik betoning av voluntarisme (reell valgfrihet), streifes med harelab. Ulike teoretikere som har inspirert norske

sosialdemokratiske politikere opp igjennom tida, har det blitt lite plass til (se Brandal m.fl. 2011).

Utdanning og oppvekst er store temaer, med mengder spesialisert forskning innafor fagfeltene for pedagogikk, psykologi og medisin. Her vil jeg nøye meg med å referere til eksempler på vitenskapelig uenighet i noen politiske spørsmål, med utgangspunkt i allment tilgjengelige og forståelige uttalelser i media, som vi som borgere kan og må ta stilling til. Oppgaven retter fokuset på *politiske* argumenter i offentlig kommunikasjon om temaet, og de verdimessige vurderingene som ligger bak.

Ulike forståelser av likestilling og feminisme vil ikke bli inngående diskutert i denne oppgaven, som retter seg mot sammenhenger og konflikter mellom borgerrollen og foreldrerollen. Internasjonalisering og nasjonalt økonomisk handlingsrom nevnes, men blir ikke nærmere undersøkt. Teori om hvordan ideer henger sammen og hva ideologi og verdier er, blir ikke drøfta. Oppgaven forholder seg til ideer og verdier i den dagligdagse betydninga av begrepene. Fokus på definisjoner og avgrensinger er begrensa, til fordel for beskrivelser av sammenhenger og helhet (se f.eks. Lekve, 2019).

2.5.2 Empiri

Stortingsinnleggene til Arbeiderpartiet vedrørende dette temaet, er ikke gjennomgått.

Tiltak og argumenter som angår barnets første leveår; barselomsorg og fordeling av foreldrepermisjon, inngår ikke i denne oppgaven. Representasjon av mangfold, motsetninger og prosesser i Arbeiderpartiet blir også utafør de fastsatte rammene for denne oppgaven.

3 Liberalisme og kommunitarisme: Avveininger mellom individualisme og fellesskap

Egalitarisme, målet om likhet i menneskers levekår og verdi, har universell utbredelse (Kuhnle, 2016). Stein Kuhnle refererer til Tocqueville, som allerede på 1800-tallet skreiv at likhetsdrømmen har vært en kilde til sosial forandring i hundrevis av år. Sentralisert politisk innsats for å redusere forskjeller, er en nyere foreteelse. Etter andre verdenskrig har trygghet for alle blitt gjeldende politikk for alle partier i de fleste europeiske land. Sosiale rettigheter har blitt innført for alle, ikke bare utsatte grupper (Kildal, 2007; Kuhnle, 2016). Denne innsatsen har alltid vært delt mellom to ulike tilnærminger; mål om sjanselikhhet eller resultatlikhet, og sjanselikhhet har i praksis blitt dominerende nesten overalt (Kuhnle, 2016).

Liberal egalitarisme har rettfærdiggjort etterkrigstidas liberal-demokratiske velferdsstater (Kymlicka, 2002, s. 88). Liberal egalitarisme, velferdsstatsliberalisme og velferdsstatskapitalisme behandles gjerne som synonymmer (Kymlicka, 2002, s. 88). Noen politiske filosofer og statsvitere bruker også sosialdemokratisk og sosialliberal om en anna (f.eks. Walzer, som vi skal komme tilbake til), men dette er ikke gjengs politisk sjargong i Norge, utafor fakultetene. Arbeiderpartiet bruker sjelden ordet liberal om sin egen politikk.

I denne oppgaven skal vi først og fremst forholde oss til liberalismens fokus på autonome mennesker og samfunnet som et aggregat, det vil si en tilfeldig miks av individer og deres livsvalg, i kontrast til kommunitarisme, som er *noe mer* opptatt av individets plass i fellesskapet, felles historier, samfunnet som helhet og realisering av et felles beste.

Har det noe med utbetaling av kontantstøtte eller subsidier av barnehager å gjøre? Med yrkesarbeid og omsorgsarbeid? Det handler om individuelle muligheter og kollektive konsekvenser, om hvilke fellesskap som er gode for den enkelte og for alle, og om hvilke jobber som *bidrar*, som det er verdt å utføre og betale for.

3.1 Liberalisme: Enkeltmennesket er den grunnleggende politiske enheten, og enkeltmennesket søker fellesskap.

3.1.1 John Rawls: Frihet, likhet og rettferdighet

Da Rawls skreiv *A Theory of Justice* i 1971, blåste han liv i diskusjonen rundt den filosofiske siden ved liberal politisk tenkning (Mulhall og Swift, 1996, s. 1). Han gikk til rota av det normative spørsmålet om organisering av samfunnet, og spurte hvordan et rettferdig samfunn ville sett ut og hvordan vi kunne blitt enige om at det var rettferdig (Buckler 2010, s. 157; Walzer, 1990; O'Sullivan, 2000). For å svare på det, konstruerte han et tankeeksperiment. For at mennesker, borgere, i fellesskap skulle kunne enes å skape et nytt og rettferdig samfunn, må vi først tenke oss at vi ikke veit noe om vår egen situasjon på forhånd. Vi veit ikke om vi sjøl vil havne nederst eller øverst ved bordet når vi tegner opp bordet, og serverer. Slik gjør Rawls ulike mennesker til like moralske personer, ved å frata alle sosiale posisjoner og privilegier, som et nødvendig utgangspunkt for å forhandle med hverandre som likemenn som ønsker rettferdighet (Kymlicka, 2002, s. 63, West, 2019). Gjensidighetsprinsippet (*Principle of Reciprocity*) tilsier at politiske vedtak og institusjoner skal kunne legitimeres for alle rasjonelle mennesker, slik at ikke noen som anses som spesielt oppegående bare kan bestemme seg for hva som er det felles beste.

3.1.2 Kontraktteori og prosedyrerettferd

Noen sentrale begreper for å kategorisere Rawls ut ifra det vi er på jakt etter, er kontraktsteori og prosedyre-rettferd. Disse begrepene henger nøye sammen. Kontraktsteori har solide røtter i liberal politisk tenkning. Vi kan begynne med John Lockes teoretisering fra 1690 om trygghet i det politiske fellesskapet, som en kontrast til naturtilstandens vilkårlighet. Logikken her er at det er rasjonelt og i den enkeltes egeninteresse å samarbeide med andre, å inngå implisitte eller eksplisitte avtaler om å gi og ta i et fellesskap, for å sikre sin egen overlevelse og velferd (Buckler 2010, s. 158). Politiske institusjoner og enheter kan sees som et resultat av slike (tenkte) kontraktsinngåelser, som gir institusjonene legitimitet. Kontraktsteori er i hovedsak teoretisering av større fellesskap, som nasjonal organisering, og ikke ment som et bilde på all menneskelig samhandling, fra vi blir født (Mulhall og Swift, 1996, s. 16).

Rawls etterstreber rettferdighet i prosedyrer, i kontrast til rettferdighet i resultat. I praksis, så som i teorien, er ikke dette noe krystallklart skille mellom disse målene, men Rawls er altså mest opptatt av å utarbeide rettferdige, i betydning av like, spilleregler. Å skape et legitimt, liberalt politisk system er mer gjennomførbart enn å lage et godt samfunn.

Det er ikke et mål at alle skal ende opp med like hus og biler, men at alle skal ha *rimelige* muligheter til å innrette seg slik at man kan få det som man helst vil ha. Etter Rawls syn, er det ingen som tjener på forsøk på å ignorere ulikhet i talenter og drivkraft, aller minst de som er mest avhengige av at andre har overskudd og kapasitet til å bære ei tyngre bør, og ikke er det mulig (rimelig) politikk, heller. Talent og arbeid må belønnes for å motivere noen til å ta ekstra i, og visse materielle forskjeller kan godtas for å sørge for at viktige og krevende samfunnsoppgaver blir utført, til gode for alle.

Meritokrati, fortjeneste etter innsats, er rettferdig for den enkelte og tjener felleskapets beste. En viss grad av ulikhet blir en forutsetning og en konsekvens av å kunne leve ulike liv, ta frie valg, etter egne, unike ønsker, og være ansvarlig for konsekvensene (Kymlicka, 2002, s. 74). Rawls teori forutsetter voluntarisme, tiltru til at den enkelte kan forme sin egen skjebne og sine omgivelser, ikke bare bli styrt av samfunnsstrukturene. Rawls var imidlertid tydelig på at ulikhetsnivået i samfunnet han sjøl var en del av, USA på 70-tallet, kunne ikke rettferdiggjøres (West, 2019).

3.1.3 Grenser for politikk, negativ og positiv frihet

Liberalismen bygger på et egalitært og universalistisk menneskesyn. Alle mennesker er like og like mye verdt, og har rett til den samme beskyttelsen og de samme mulighetene, uansett hvor de tilfeldigvis blir født. Individuell frihet er et like stort gode for alle mennesker, for det er mennesket sjøl som gir verdi til sine livsvalg og preferanser, så også til sine fellesskap. Teorier om det gode samfunn, og alle slags lovende, kollektive framtidstopier, er sett på med en viss skepsis, fordi det har en bismak av overstyring og ensretting. Arbeiderpartiet deler det liberale målet om inkrementelle endringer; små steg i riktig retning, heller enn store konfrontasjoner og omveltninger (Brandal, 2011).

Det positive og det negative frihetsbegrepet, slik det blei formulert av Isaiah Berlin, er liberale oppfinnelser (West, 2020a). Positiv frihet er mulighetene til å utvikle seg og utfolde seg som menneske, å ha nok av det man trenger for å leve verdige liv. Dette kan avspeiles i Martha Nussbaum og Amartya Sens arbeid for å løfte «*human capabilities*» på den internasjonale dagsordenen, at alle skal ha rett til å ikke bare overleve, men utvikle seg som menneske, få del i den menneskelige kunnskapsbanken og bruke sine ferdigheter (referert til hos Young, 1996).

«Men det vitner om en dyptgående mangel på sosial og moralsk forståelse om man ikke innser at begge former for frihet representerer grunnleggende verdier, som både historisk og moralsk sett har samme rett til å regnes blant menneskehetens dypeste interesser.» Isaiah Berlin (hos Sejersted, 2007.)

Negativt definert frihet er frihet *fra*; fra overgrep og tvang i ens egen personlige sfære (West, 2020a). Liberale mener at det skal være grenser for politikk, for hva man kan regulere og hva folk må få bestemme sjøl. Sosialdemokrater har vært mindre bekymra for paternalisme, overformynderi, enn det som kjennetegner liberale ideologer, de er mer villige til å legge begrensinger på enkeltmenneskets formelle frihet for å oppnå et felles beste (Sejersted 2007; 2009). Et eksempel på dette er norsk alkohollovgivning. Dette kan imidlertid også begrunnes ut ifra liberal teori, med Rawls, for eksempel, og hensyn til de svakeste. Forskjellen er at slike inngrep er mer av et dilemma for liberalere enn for sosialdemokrater.

Sosialdemokrater er på sin side kritiske til liberales fokus på å begrense den demokratiske, statlige makta, samtidig som man aksepterer opphoping av økonomisk makt og markedets vilkårlige makt over menneskene (Brandal m.fl, 2011). Her rettes kritikken i hovedsak mot liberale politikere, altså liberalisme i praksis, og ikke hva som har blitt forslått av liberale tenkere som Rawls.

3.1.4 Sjanselikhhet eller resultatlikhet? Frivillig eller ufrivillig ulikhhet?

Rawls slør av uvitenhet skal også føre til en upartisk vurdering av hvilke egenskaper og oppgaver som vurderes som verdifulle, og verdt å belønne. Kvinner ville ikke gått med på

at deres sosiale roller nedvurderes og underbetales i forhold mandige jobber, og arbeidere ville ikke gått med på at skrivebordsarbeid skulle være finere, friere og bedre betalt enn like nødvendig fysisk arbeid (Kymlicka, 2002, s. 90). Eiendom er et «*sosialt primærgode*», det er bestemt og fordelt av sosiale institusjoner, og ikke et «*naturlig primærgode*,» som helse og talenter (Kymlicka 2002, s. 65). Dette setter «*den private eiendomsretten*» i et litt anna lys enn det vi hører om fra høyrevridde liberalister, som vi skal komme tilbake til.

Ronald Dworkin har ført likhetsidealet fra Rawls utgangsposisjon videre, og tatt sterkere til orde for at talent og arbeid skal belønnes ut ifra hensyn til helheten og til de svakeste. Fordi ingen velger sine egne, medfødte forutsetninger, ingen styrer sine egne muligheter til å utvikle seg - eller velger hvilke egenskaper og innsats som blir verdsatt og belønna i sitt samfunn (Mulhall og Swift, 1996, s. 61).

Dworkin synes her å bevege seg bort fra prosedyrerettferdigheten, som vi kan kalle et mål om sjanselighet, eller også formell likhet, og nærmere et mål om likere belønning og levekår, også kalt resultatlighet eller reell likhet. Dworkins ideelle politiske system kompenserer for vilkårlige hindre, som dårlige oppvekstvilkår, samtidig som ulike ambisjoner og innsats belønnes, i tråd med Rawls (Kymlicka, 2002, s. 86). I praksis er det vanskelig å skille ufrivillige, negative erfaringer fra konsekvensene for sjølbilde, tillit til systemet og ambisjoner, altså mulighetene til å hevde seg sosialt. Prinsippene er gode, men det hypotetiske regnestykket for rettferdig omfordeling blir komplisert og vanskelig implementert i reelle institusjoner (Kymlicka, 2002, s. 82).

3.1.5 Økonomisk frihet og fordeling: Norsk blandingsøkonomi

Resultatlighet er ellers forbundet med Karl Marx og kommunisme; med full demokratisk kontroll over eiendom og produksjonsmidler, og dermed en allmechtig stat. For en liberaler som ønsker seg jevnere fordeling av godene, må dette målet alltid balanseres mot kravet om en begrensa stat og flertallsmakt; maktfordeling, individuelle rettigheter og frihet til å

skape noe nytt og inngå i sivile kontrakter og transaksjoner mellom mennesker. ¹ Det norske sosialdemokratiet utvikla seg i konflikt med både kommunisme og sosialliberalisme (Brandal m.fl., 2011; Kuhnle, 2015).

Sheri Berman, som regnes blant sosialdemokratiske teoretikere, sier at politikken alltid styrer økonomien, et utsagn som stiller det nyliberalt skille mellom marked og politikk i kontrast (Brandal 2011, s. 239). De mest kjente, moderne frimarkedstilhengerne, som Frederic Hayek og Milton Freidman kalles økonomisk liberale, liberalister eller enda mer spesifikt; nyliberalister. Hos dem som inspireres av disse, er det den negativt definert friheten som er viktigst. Dette kan begrunnes ut ifra kynisme og pessimistiske anslag om hva som er politisk mulige å styre, men også på en tiltru til at kreativitet og fleksibilitet i desentralisert, fri menneskelig samhandling i markedet er vekstskapende og mindre potensielt undertrykkende enn en sentralstat (Kymlicka 2002, s. 128; Brandal m.fl. 2011, s. 124).

Norske liberalere i Venstre og Høyre, liberalister i FrP og ikke minst i den liberale tankesmia Civita og det liberalkonservative magasinet Minerva, framhever behovet for økonomisk vekst som helt nødvendig og uten reelle, humane alternativer, men også som en konsekvens av liberal optimisme og framtidstru. Dette kommer tydelig fram i debatter om klimaomstilling, der det går et markert skille mellom dem som ønsker seg såkalt grønn vekst, og de som ønsker nullvekst eller «*degrowth*.»

Det økonomiske systemet i Norge kalles blandingsøkonomi, med et regulert marked og en stor statlig sektor, som finansieres av skatter og avgifter, og omfordeler goder. Den nordiske modellen med sentrale lønnsforhandlinger i trepartssamarbeid mellom stat, arbeidstakere og arbeidsgivere, har som mål å sikre likeverdige arbeidsforhold og ei lønns- og prisutvikling som alle parter kan leve med.

---

¹ Desentralisert demokratisk kontroll over produksjonsmidlene, mer eiermakt til arbeiderne, kan kategoriseres som et anarkistisk standpunkt, en fusjon av marxisme og liberalisme.

Samtidig er det fortsatt yrkesgrupper her som tjener betydelig mindre enn andre, i tillegg til at de samme yrkene har mindre frihet i egen arbeidshverdag og ubekvemme arbeidstider. Rawls og Dworkins framlegg kan rettferdiggjøre ei storstilt omfordeling av goder, mot likere kompensasjon for ulikt arbeid, også i sosialdemokratiske Norge, og det i liberalismens navn (se f.eks. Marsdal og Wold, 2004, s. 144). Men likere lønnsnivå- og arbeidsvilkår har ingen framskutt betydning i partier som omtaler seg som liberale i dagens Norge.

3.1.6 Fellesskap og politikk

Nasjonalstaten og felles identitet knytta til den, tas ofte for gitt hos liberalere og teoretikere som fokuserer på deliberativt (kommunikativt) demokrati og borgerverdier/republikanisme (Kymlicka, 2002, s. 312). I stedet for å bekymre seg for at folk i våre dager omgås folk de ikke kjenner eller bryr seg personlig om, lager Rawls prosedyrer for enighet mellom uenige, og rettferdige prosedyrer kan skape oppslutning og fellesskap om prosedyrene i seg sjøl, om alt anna feiler (Kymlicka, 2002, s. 311). Han legger til grunn at mennesker er sosiale, og får utløp for sine sosiale behov uten at myndighetene legger opp til det. Det er rettferdighet for den enkelte som gir systemet legitimitet, men enkeltmenneskene kan likevel være enige seg imellom og dele livsvei og mål i det liberale samfunnet. Et liberalt samfunn, bygd på likhet, fordrer sivilisert omgang, og det er ulike ideer om hvilke nivåer dette fremmes og bevares; ved valg, i sivilsamfunnet, i familien (Kymlicka, 2002, s. 303-306). I den seinere tid er utdanning tillagt en avgjørende rolle i liberalismen, for å gjøre den oppvoksende slekt kritisk tenkende og moralsk bevisst for å kunne delta i offentlig politikk (Kymlicka, 2002, s. 306).

Det fins liberalere, som nevnte Berlin, som kritiserer trua på opplysninga og framskrittet, i bestemt form. Han sier at statusen til vitenskapelig utvikling og framskritt har fått form av «*monisme*,» en totalitær størrelse som det er tilnærma umulig å utfordre, et mål på objektiv forbedring av den menneskelige tilstand (West, 2019b). Berlin mener at det må

finnes rom, frihet, til å verdsette ting ulikt, fordi den sosiale virkeligheten er kompleks.² Flere goder kan være riktige, av ulike grunner. Dette kalles etisk pluralisme.

I tillegg har liberale tenkere i nyere tid peikt på at filosofiske mål om et økonomisk system som er sensitivt for ulike ambisjoner og innsats, har uheldige konsekvenser for synet på mennesker som feiler (bl.a. Jonathan Wolff, i Kymlicka, 2002, s. 94). Reint filosofisk kan det være rettferdig å skille mellom frivillige og ufrivillige levekårsforhold, men i praksis vil det føre til en stat som behandler sine innbyggere med mistenksomhet, og krever bevis for behov og uskyld når folk søker hjelp. I Norge setter vi i økende grad betingelser for ytelser (Kildal, 2013). Wolff sier at dette gir grobunn for et sosialt system av skam og stigmatisering, verdige og uverdige trengende, i stedet for solidaritet og borgerånd, som er nødvendig for at folk skal ønske seg et felles, rettferdig velferdssystem i det hele tatt.

3.2 Kommunitaristisk kritikk av liberalisme

Fra opplysningstidas spede begynnelse, og videre inn i den industrielle revolusjon, har det vært kritikere som har satt spørsmålstejn ved om både individualisme og stadig utvikling og fornyelse er til det gode. Faget sosiologi er sågar nærmest bygd på bekymringer om det moderne storsamfunnets upersonlige transaksjoner og tynne forbindelser, og mer isolerte individer, framkoblede fra sine nære fellesskap, klare roller og trygge identitet (Nygaard, 1995, kap. 2). Men kommunitarisme som en mer sammenhengende og samla kritikk av liberalisme, gjør seg først gjeldende i andre halvdel av 1900-tallet, som en reaksjon på Rawls kontraktsteori.

Kommunitarisme er en samlebetegnelse på politiske tenkere som kritiserer en manglende forståelse for og anerkjennelse av fellesskap og det sosiale mennesket hos liberalister. De framhever mennesket som et sosialt konstituert vesen. Mennesket er ikke bare avhengig

---

² I all korthet: pluralisme er ikke relativisme, det handler fortsatt om godt og vondt, men med flere mulige, rasjonelle og humane goder enn ett (West, 2019b). Litt som ordtaket om å ikke la det beste bli det godes fiende.

av andre for å overleve og realisere sine egne talenter og visjoner for et subjektivt godt liv, det får sin identitet, mål og gode egenskaper fra fellesskapene de inngår i (Mulhall og Swift, 1996, s. 56).

Kommunitaristiske tenkere, enten sjølerklærte eller assosierte, kritiserer ulike aspekter ved liberale tenkemåter. Med utgangspunkt i Rawls, har filosofer som Michael Sandel, Alasdair MacIntyre, Charles Taylor og Michael Walzer kritisert den ontologiske og normative (dvs.: hvordan vi *er* og *bør* være) beskrivelsen av mennesket og menneskelig samhandling som er utgangspunktet for liberalisme (Buckler, i Marsh og Stoker 2010; Mulhall og Swift, 1996; Dagger, 2009). Walzer omtaler seg sjøl som liberal, og sosialdemokratisk, men han går kommunitaristisk kritikk i møte og mener at den er et vedvarende nødvendig korrektiv til liberalismen (Walzer, 1990).

Menneskets behov for mening er viktig i Sandel og MacIntyres arbeider, og mening er noe som oppstår intersubjektivt, i fellesskap (Mulhall og Swift, s. 15, 50-52, 71). Mening er å bidra til noe og inngå i noe, som er større enn en sjøl. Slik kan den kommunitaristiske kritikken forekomme oss som mer kulturell og filosofisk, enn politisk og retta mot konkrete politiske institusjoner eller lovgivning, som jo er det liberalere helst er opptatte av. Kommunitaristene er som *entene* i Ringenes Herre, bekymra for at vitenskapelige og produksjonsmessige framskritt får gå på bekostning av «*all that is green and good in the world.*»

Liberal kontraktsteori innebærer etter kommunitaristenes syn en instrumentalisering av menneskelig samhandling, det er en idé som skaper avstand mellom folk. Å dyrke den rasjonelle egeninteressen gir grobunn for det egoistiske i mennesket, som har både egoistiske og altruistiske tilbøyeligheter (Mulhall og Swift, 1996, s. 15). Hensynet til helheten, som man er avhengig av, forsvinner, når man fokuserer for mye på sine egne, subjektive mål.

Vi skal her konsentrere oss om en mer bestemt og konkret kommunitaristisk samfunnskritikk, som rettes mot det moderne idealet, eller *fortellinga*, om at individet

skal finne opp seg sjøl, finne sin egen vei i livet og definere sin egen plass i storsamfunnet, hjulpet av egne talenter og tilgang til fellesmenneskelig kunnskap, altså utdanning (Bellah m.fl., 2008). Dette er momenter som ikke nødvendigvis rettes mot et bestemt liberalt, teoretisk fundament, ei eller en ahistorisk bekymring for generell sosial oppløsning, men mot ei samfunnsutvikling og en kultur som underkjenner betydninga av fellesskap, som resultat av en individualisme som har bredt om seg, fra et liberalt utgangspunkt.

3.2.1 Habits of the Heart

Boka *Habits of the Heart – Individualism and Commitment in American Life* blei skrevet i 1985, av fire sosiologer; Robert N. Bellah, Richard Madsen, Ann Swidler og Stephen M. Tipton, og en filosof; William M. Sullivan. Disse gjennomførte ulike studier av organisasjoner, lokalsamfunn, profesjoner og enkeltmennesker i USA, som de analyserte sammen, i kombinasjon med tidligere erfaringer både som forskere og samfunnsmennesker.

«*Vår studie kan plasseres i en langvarig diskusjon om forholdet mellom karakter og samfunn,*» skriver de (s.47). Ikke individ og samfunn, altså, men karakter og samfunn. Hovedfokuset for prosjektet var ikke psykologisk eller sosiologisk, men kulturelt. Boka blei en bestselger da den kom ut, den blei jurynominert til Pulitzerprisen og vant flere nasjonale priser for sine litterære og pedagogiske kvaliteter. Den har ikke blitt oversatt til norsk, har blitt lite omtalt i samfunnsdebatten og står ikke som sentralt verk i noen akademiske analyser av norske forhold.³ Det er langt fra åttitallets USA, i Ronald Reagans tid, til Norge i 2020. Riktignok styrt av Høyre, men med rødgrønt flertall i kommune-Norge, og fortsatt med Arbeiderpartiet som største parti. Spørsmålene som reises i boka,

---

³ Søket «habits of the heart» + Bellah gir to treff i Atekst, begge fra leserinnlegg. Francis Sejersted, som er en sentral kilde i denne oppgaven, står for det ene (Sejersted, 1998). Google-søk viser at boka er brukt som pensum i det tidligere emnet «*American National Ideology*» på Universitetet i Oslo, oppført som kilde i temamessig svært ulike forskningsrapporter og utredninger, og sitert i noen kirkelig orienterte nettdebatter. Boka har ingen norske navnetreff i Oria.

om individets plass i et fellesskap, er likevel evigaktuelle og et interessant speil for det norske sosialdemokratiet.

3.2.2 Individualisme eller inspirasjon til felles innsats

USA har ikke den samme tradisjonen for å unngå eller omkode religiøs argumentasjon i offentlig politikk, og fra det sekulære Norge er dette en interessant og uvant presentasjon av trusfellesskap som en del av sivil- og velferdssamfunnet, og kan være inspirasjon til et engasjement utover seg sjøl. Forfatterne sier at denne rollen for religiøse fellesskap også er svekka, for moralen har blitt personlig og privat, i stedet for sosial og offentlig (Bellah m.fl. 2008, s. 231). Det viktigste teoretiske bakteppet for *Habits of the Hearts* er dog ikke Bibelen, men Alexis de Tocquevilles *Demokratiet i Amerika*. I Tocquevilles skildringer av nybyggerne i USA, er han opptatt av spenningsforholdet mellom individ og fellesskap. Han finner at det gryende amerikanske demokratiet hviler på en sunn, men skjør, balanse mellom hensyn til individuelle rettigheter og fellesskapets interesse. Bellah m.fl. plukker opp tråden fra hans analyse, og mener at individualisme har fått vokse på bekostning av engasjementet for resten av samfunnets ve og vel.

Det som råder grunnen, er utilitaristisk individualisme, der det felles beste følger av at den enkelte forfølger sin egeninteresse (Bellah, m.fl. 2008, s. 33). Dermed er også dygdene, målene for å (ønske å) være et godt medmenneske, svekka, og erstatta med subjektive mål for sjølrealisering i storsamfunnets sosiale hierarki. Det sosiale mennesket og det sosialt ansvarlige mennesket er etter denne forståelsen ikke sjølsagt, som hos Kymlicka og liberalerne, men et sårbart og betinga kulturvesen.

Bellah m.fl. skriver at det er forskjell på et personlig kall, ut ifra en pliktfølelse overfor fellesskapet og et ønske om å bidra, og en karrierevei for å realisere eget talent og muligheter, for å oppnå en bestemt livstil (Bellah m.fl. 2008, s. 119; 150). I det moderne yrkeslivet, er status i stor grad frakopla nytte, og få yrker knyttes til et kall. Bellah mener at fraværet av offentlig debatt og enighet om gode (nok) bidrag til samfunnet. Mål og middel for det gode liv er i for stor grad privatisert.

3.2.3 Terapeutisering følger av individualisering

Forfatterne kaller denne utviklinga for en terapeutisering av samfunnet, som en konsekvens av at et urealistisk sjølstendighetsideal. I den terapeutiske kulturen er den enkelte stadig på søken etter sitt autentiske selv og handle i tråd med dette, noe som kan medføre ensomhet og en rekke nevroses omkring hvorvidt man lykkes med å være seg sjøl 110% og leve sitt beste liv (Bellah m.fl. 2008, s. 149). I tillegg individualiseres samfunnsproblemer, ved at mental helse og lidelse blir den enkeltes feil og ansvar å rette opp i, gjennom introspeksjon og avgrensning, distansert og asymmetrisk hjelp til å finne sin egen vei, frakobla sine sosiale roller og nettverk (Bellah m.fl. 2008, s. 121-122).⁴

Som følge av den terapeutiske vendinga, har umiddelbare og foranderlige følelser fått stor betydning for sosiale relasjoner, også familien, på bekostning av langsiktige forpliktelser. Problemet er ikke kortvarige kjærlighetsforhold og nye konstellasjoner av dine, mine og våre barn *i seg sjøl*, men hva sjølstendighetsidealet, og en konstant reevaluering av selvet og utbyttet av relasjonene, gjør med menneskets sosiale karakter (Bellah m.fl. s. 89 og 99). Samtidig er det som faktisk utvikles i familien, av omsorg og ansvar, ikke verdsatt kulturelt, det sees i sammenheng med resten av samfunnet (Bellah m.fl. 2008, s. 130).

Bellah m.fl. problematiserer i liten grad kjønnsroller i boka, men sier at kvinner tradisjonelt har definert seg i sine relasjoner, og mindre som individer, og dette framholdes som positivt (Bellah, m.fl. 2008, s. 111). Det er dermed ikke noe nedverdiggende eller egoistisk ved å være investert i rollen sin som mor og kone. Den vanskelige balansegangen mellom å være far og forsørger, med forventninger om å arbeide mye hjemmefra, er en sentral problemstilling i flere av intervjuene og analysene.

Filosofen Alsdair McIntyre står oppført som bidragsyter i boka, han har gitt tilbakemeldinger på arbeidet underveis. Tilstedeværelsen av hans filosofi er

---

⁴ Nevrobiolog og filosof Sam Harris, og andre mediterende, undertegnede inkludert, vil innvende at sjølutvikling gjennom kritisk introspeksjon ikke nødvendigvis står i motsetning til å se seg sjøl i sammenheng med andre, ved å utfordre sjølve dualismen i opplevelsen av subjekt og objekt (Harris, 2014).

gjennomgående og tydelig, spesielt i kritikken av terapeutisering av samfunnet og fravær av felles målestokker for etisk refleksjon og utvikling.

3.2.4 Frihet og ansvar

Bellah m.fl. skiller mellom en politisk tradisjon som dyrker den liberalistiske friheten, som kretser rundt individet, og en republikansk frihetsforståelse, som også kan kalle sosialliberal. Førstnevnte versjon sammenlignes med en trassig tenåring som opplever seg sjøl som universets sentrum, i motsetning til en bokstavelig talt *voksen* frihetsforståelse, hvor voksenrollen er definert av at det fins barn, at det fins flere i samfunnet som direkte eller indirekte er avhengige av deg og konsekvensene av dine valg. Friheten som følger ved å ha valgmuligheter er uløselig knytta til å ta ansvar for de som ikke er i stand til å ha og ta ansvar for seg sjøl og sine omgivelser. Gjennom analogien mellom voksne og barn trekkes den menneskelige biologien, med ulikhet i styrkeforhold og behov som basis for moral, inn i en politisk og filosofisk avgrensning av frihet og ansvar. Dette er ikke noe Bellah bruker mye plass på, men det er et premiss som har mye for seg.

Nære relasjoner er hos Bellah m.fl. en arena for å forsere «*den skarpe distinksjonen mellom selvet og andre*» (Bellah m.fl. 2008, s. 110). Familien som institusjon har en verdi for storsamfunnet. Dette er ikke noe politikere trenger å vedta, men også politikere er en del av kulturen, og kan enten bidra til å snakke om familiene og den hjemlige sfærens positive bidrag til samfunnet og den enkelte, eller å framheve større bragder.

3.2.5 Arbeid, mening og likhet

I dag har flere kritikere av den moderne markedsøkonomien henta fram den mjukere sida, eller overbygginga, i Karl Marx arbeider, og fokusert på menneskets iboende behov for mening og fellesskap, i arbeid og fritid, i kontrast til instrumentell, rasjonell sjølhevding, effektivitetskrav, hierarki og arbeidslinjer der alt arbeid er godt arbeid, så lenge det gir avkastning. Dette var sentralt for Frankfurterskolens tenkere, med Herbert Marcuse, Theodor Adorno og Max Horkheimer, i deres modernismekritikk mot midten av forrige århundre (Buckler, 2010; Schaaning, 1992). Marx' begrep om *fremmedgjøring* forklarer ubehaget og uretten ved at arbeiderne ikke eier eller kontrollerer fruktene av sitt eget

dagsverk (Nygaard, 1995). Dette sorteres normalt ikke under «*kommunitarisme*,» men samstemmer i den tematiske kritikken omkring arbeid, mening, økonomi og framskritt, mot modernisme, individualisme og liberalisme.

Boka og uttrykket Bullshit Jobs, forfatta av David Graeber (2018), har fått stor internasjonal oppmerksomhet. En «*bullshit-jobb*» er en jobb som er meningslaus for den som utfører den og for samfunnet. Graeber viser til empiriske undersøkelser fra Storbritannia som forteller at så mange som 38% mener at jobbene deres er unyttige (*pointless*). I tillegg er det 15% som svarer at de ikke veit om det de gjør er nyttig.

Graeber definerer seg neppe som noen kommunitarist, han kaller seg anarkist, men anklagen mot en samfunnsform som baserer seg på, og ikke stiller spørsmål ved, at så mange må utføre meningslause oppgaver fem dager i uka for å få mat på bordet, er eksistensiell. Dette bryter mennesket ned, sier han, for menneskets identitet formes fra barnsbein av å få ting til å skje, å skape endring. Det er et verdibasert standpunkt, som tydelig sier at noen dagsverk er mer viktig og meningsfullt enn anna arbeid. Fordi det gir mening for den enkelte, men det som gir mening for den enkelte er å bidra utover seg sjøl, slik Bellah også prediket.

Graebers anarkisme kommer tydelig fram i kritikken av det moderne arbeidsliv som et nedverdiggende system der arbeidsgivere kjøper og eier arbeidstakernes tid, og kan kreve de mest vilkårlige aktiviteter i arbeidstida for å demonstrere sitt eierskap over denne tida og holde den ansatte aktiv. Årsaken til alle de meningslause jobbene eksisterer, til tross for effektivisering, er «*managerialism*,» en institusjonalisering og kulturell dyrking av ønsket om å ha folk under seg.⁵

Service, finans og administrasjon står i dag for tre fjerdedeler av alle jobbene i den industrialiserte verden, og mens man for hundre år siden trudde at timeantallet ville

---

⁵ Bellah m.fl. kommer også inn på maktkonsentrasjonen og hierarkiet, med ansatte som undersätter i store, toppstyrte, selskaper, som et særmerke med vår tid (2008, s. 42).

synke, har vi heller sett at den samla arbeidstida har økt. Derfor betyr også identiteten, den sosiale kontakten, nettverket og ikke minst statusen på jobben mer, kulturelt og for den enkelte, fordi folk har mindre tid til å treffe venner og familie. Graeber peiker på borgerlønn, «*universal basic income*,» som et middel til å sette folk fri og la samfunnets aktivitetsnivå og utkomme bestemmes nedenifra.

«Normalt forestiller vi os, at management spiller en afgørende rolle i samfundet, mens dem, der sidder bag kassen i supermarkedet, arbejder på lager eller vedligeholder kloakken er mere eller mindre ligegyldige. Undværlige folk, man kan ignorere og underbetale. Den fiktion kan man ikke opretholde under krisen, siger David Graeber. Heldigvis ikke. Og jeg tror også, det bliver svært for dem at presse ånden tilbage i flasken, når alt det her slut.» (Sindberg, 2020).

I forbindelse med korona-krisa denne våren (2020) har Graebers teori blitt aktualisert, og han har blitt sitert av norske, danske, tyske og amerikanske aviskommentatorer.

3.3 Individualisme og fellesskap: oppsummering

Kommunitarisme og liberalisme har mange kontaktpunkter. Kommunitarisme er både en total *avvisning* av liberale grunnlagsideer om hva individ og fellesskap er, slik det kanskje sterkest uttrykkes hos Michael Sandel og Alsdair McIntyre, og ei *utfordring* til et større fellesskapsfokus i liberal tenkning og ikke minst praksis (Mulhall og Swift, 1996; Dagger, 2009). For eksempel kan Joseph Raz' og Michael Walzers arbeid med liberale tilsvaret til den kommunitaristiske kritikken, anses som en sammensmelting av kommunitarisme og liberalisme (Buckley, i Marsh og Stoker, 2010).

«If we really are a community of strangers, how can we do anything else but put justice first. [...] And if we are all to some degree communitarians under the skin, then the portrait of social incoherence loses its critical force.»

(Walzer, 1990)

Habits of the Hearts omtales gjerne som en moderne kommunitaristisk klassiker, en konkret anvendelse av kommunitaristisk kritikk, men verket er mer i dialog med liberalismen, enn en avvisning av den. Denne fusjonen kan kalles republikanisme, som

anerkjenner at det politisk-kulturelle klimaet er avgjørende for å opprettholde en sunn balanse mellom individuell frihet og rettigheter, og ansvaret for det politiske og sosiale fellesskapet. Men betydninga av familielivet, er et mer eksklusivt kommunitaristisk domene.

4 Introduksjon til det norske sosialdemokratiet og Arbeiderpartiet

Å snakke om fellesskapet, i bestemt form, som noe positivt, som mål og middel, er noe som partiene på venstresida gjør oftere enn partiene på høyresida. Spesielt gjelder det de partiene som ukomplisert kan plasseres på denne sida; Ap, Sosialistisk Venstreparti og Rødt. Arbeiderpartiet er det største partiet på venstresida, og det største partiet i Norge, målt i oppslutning og medlemstall. Med sin nåværende størrelse, historiske tilknytning til utbygginga av velferdsstaten og sentrale posisjon som utfordrer til høyresida, har Arbeiderpartiet betydelig definisjonsmakt og sakseierskap på hva Fellesskapet med stor F er og bør være. Begrepet Fellesskapet er sentral i partiets mål og argumentasjon. Dette er et kjent og innarbeidd begrep som gjentas ofte, av mange, muntlig som skriftlig, i offentlig, politisk kommunikasjon, en komprimert beskjed med en betydning som er innforstått og sjølsagt.

Sosialdemokrater anser velferdsstaten som det sosiale limet i samfunnet; mer samlende enn en nasjonal identitet, et republikansk sinnelag til politisk og sivilt samarbeid eller delte moralske verdier. Velferdsstaten binder nordmenn sammen, fordi man har et felles prosjekt, treffes på fellesarenaer og har like rettigheter og plikter. Derfor står universelle tjenester, som alle har rett til å bruke, sentralt i Arbeiderpartiets tradisjon (Brandal m.fl. 2011, s. 244). Økonomisk vekst er et mål for å utvikle og utvide velferdssamfunnet, og politikk er først og fremst et spørsmål om fordeling (Brandal m.fl. 2011, s. 114, 115, 201 og 244).

Velferdsstaten skaper og bevarer solidaritet. I et intervju sa et relativt nytt Arbeiderpartimedlem i Oslo, Øystein Grønning, følgende: «*Solidaritet handler ikke bare om å synes synd på og å hjelpe. Solidaritet handler faktisk om skjebnefellesskap. Uten skjebnefellesskapet er solidariteten bare velferd.*» (Tajik, 2020).

4.1 Den norske modellen som organisering nedenfra

På grunn av ei homogen befolkning, uten en adel med mye makt og penger, har de sosiale forholdene ligget til rette for samarbeid mellom likemenn. Ikke fordi man var så mye mindre egoistiske enn andre, men fordi det ikke var lett å bli særlig rik her. Gjennom ulike stadier av nasjonsbygginga, måtte embetsmenn og seinere politikere, alliere seg med organisasjoner av vanlige folk fra små kår, for å nå ut i det ganske land (Selle og Tranvik, 2007; Selle, 2016). Det er en årsak til at den norske konstitusjonen fra 1814 var temmelig moderne og radikal, med sin vektlegging av å spre makta.

Organiseringa med lokale, regionale og nasjonale nivåer har vært effektive kanaler for brei mobilisering og påvirkning på den nasjonale politikken (Selle og Wollebæk, 2012; Selle, 2016). Samtidig bevares og forsterkes en «*offentlig orientering*» når man ser at det hjelper å organisere seg (Selle, 2016). Sivilsamfunnets betydning i den norske modellen er undervurdert, det statssentrerte politikksynet dominerer, ikke minst i statsvitenskapfaget (Selle og Wollebæk, 2012). Sivilsamfunnet og forbindelser mellom mennesker handler også om makt og demokrati, det er input-sida til den sentrale politikken output, det vil si beslutninger, lover og institusjoner (Selle og Wollebæk, 2012).

Samfunnsvitere strides om tillit først og fremst skyldes velfungerende, tillitsvekkende sentrale institusjoner, primærsosialisering i familien eller sivilisert omgang med ukjente i foreninger (Se blant andre Seggaard og Wollebæk, 2011; Selle og Wollebæk, 2012).

Økonom Kalle Moene sier for eksempel at den norske velferdsmodellen er unnfanga under konflikt og økonomisk krise på 1920-tallet, men at de institusjonelle løsningene med organiserte arbeidere, lønnsforhandlinger mellom partene i arbeidslivet, og med uttalte konsekvenser om arbeiderne ikke blir hørt, har virka dempende på konfliktene. Han mener dermed at tilliten følger systemet, ikke motsatt (Gullvik, 2020).

Hvordan organisasjonene er bygd opp, er ikke irrelevant for den demokratiske effekten (Selle og Wollebæk, 2015). De to foregående århundrene var massebevegelsenes tid. På 1960-tallet var 250.000 norske kvinner over 18 år medlemmer i Norske Kvinners Sanitetsforening. Hjemmeværende mødre deltok på dette viset i samfunnslivet, sjøl om de

ikke hadde lønnsarbeid. Dette skal vi utvilsomt komme tilbake til! Fram til vår tid, etter den siste EU-kampen, har medlemstallene i politisk orienterte organisasjoner sunket betraktelig.⁶ Organisasjonene er også mer fragmenterte, med færre saker som samler bredt. Den tradisjonelle organisasjonsmodellen med to eller tre nivåer, og aktiviteter på lokalt nivå, er svekka, til fordel for profesjonaliserte lobbyorganisasjoner. Nestor i komparativ politikk, Theda Stocpol, kaller denne utvikling i USA for oligarkisk (Stocpol, 2001). Avstanden mellom de som styrer og de som blir styrt, øker (Selle og Tranvik, sitert hos Løkeland-Stai, 2003).

4.2 Demokratisk og moderat

Dette gjelder også Arbeiderpartiet, som har tapt store deler av medlemsmassen, og dermed et bærende element i egen ideologi og sjølførståelse. Det er fortsatt Norges største medlemsparti, men den mobiliserende krafta fra storhetstida, er svekka. Arbeiderpartiet har siden 2017 tidvis vært mindre enn regjeringspartiet Høyre på meningsmålingene, med samarbeidspartneren Senterpartiet hakk i hæl. Norge har for første gang hatt regjeringer med et parti som ligger til høyre for Høyre. Etter at Fremskrittspartiet gikk ut av regjeringa Solberg i januar 2020, ligger Høyre og FrP nesten likt på meningsmålingene, mens Ap knapt er større. Analyser om hvorfor, og forslag til strategier for å gjenreise sosialdemokratiet flourer, både fra motstandere, kommentatorer og skuffa støttespillere.⁷

---

⁶ Et unntak i dette bildet er de mange helse- eller «*syndromorganisasjonene*,» som ifølge den norske sosiologen Tone Alm Andreassen kan forstås som ei videreføring av de demokratiske folkebevegelsene, i sitt arbeid for likeverd og like muligheter til å delta i samfunnet (Alm Andreassen, 2006).

⁷ Det er ikke utenkelig at meningsmålingers fokus på vinnere og tapere i opinionen fra uke til uke, og analyser over velgerbevegelser og instrumentelle strategier, kan være med på å forsterke menneskelige psykologiske tendenser til å se på politikk, og andre sosiale foreteelser, som et hierarkisk spill der det til enhver tid gjelder å være på vinnerlaget, slik Lillian Mason beskriver i sin bok *Uncivil Agreement: How Politics Became Our Identity* (Brown, 2019). For en uvanlig analyse over Arbeiderpartiets oppslutning, som målbærer et helhetlig og samlende samfunnsyn, se Pedersen 2019.

Arbeiderpartiet har etter 1920-tallet vektlagt demokrati-delen av sosialdemokratiet høyt. Brandal (m.fl. 2011) beskriver hvordan Arbeiderpartiet, med sin sterke tilknytning til store folkebevegelser og spesielt arbeiderbevegelsen, har ansett demokratiet som et redskap for sosial rettferdighet. For å utvikle en velferdsstat for hele folket, var det viktig at folkets behov blir kanalisert, fra *den ytterste nøgne ø* og fram til makta (Brandal m.fl. 2011).⁸ Dette har blitt kombinert med ei pragmatisk innstilling, og vilje til å heller ta samfunnsutviklinga et lite steg i riktig retning nå, enn å vente på perfekte forhold for store, risikable samfunnsomveltninger (Brandal m.fl. 2011, s. 236). Inkrementell endring, kalles det. Med Einar Gerhardsens ord;

«Vi har alltid vært klar over at vi må ha flertallet med oss på den veien vi skal gå. Derfor må vi gå skrittvis fram, og ikke raskere enn flertallet kan følge. I dette ligger en sikker demokratisk garanti.» (Sitert hos Kristjånsen, 2018).

Med slike moderate visjoner vil man alltid ligge lagelig til hugg for mer utålmodige idealister (se f.eks. Marsdal og Wold, 2004). En mer faglig fundert innvending, er at retninga og idealene man navigerer etter kan forsvinne, både i enkeltsaker, kompromisser og i strømmen av mediasaker som dominerer den daglige politikken (se blant andre Thune, 2015). Anders Todal Jensen og Iren Jamtøy (2005) viser til Heidar og Saglies (2002) arbeid om «*medialisering*» av politikken, som gjør partiene likere og proffere i sin kommunikasjon til velgerne. Dette er ei forklaring på systemnivå, utafor kontrollen til det enkelte partiapparat, på hvorfor Arbeiderpartiet og Høyre nærmer seg hverandre.

---

⁸ At makt blir rett, så folket får finne seg i å bli styrt av dem som er innmeldt i det riktige, og største partiet, kan rettferdiggjøres ved et syn på politikk som interessekamp (Schumpeter, hos Mouffe 2000). Partilinja og lojaliteten i Arbeiderpartiet er berykta blant alle som driver med partipolitikk. Tilbakeblikk på partihistoria gir tydelige svar på hvorfor det har blitt sånn; et demokratisk massepartis oppslutning og innflytelse avhenger av at man veit at man vil bli hørt som medlem, man veit at man har muligheten til å få demokratisk oppslutning i organisasjonen, og at tillitsvalgte vil stå ved demokratiske vedtak og sørge for å sette medlemmenes kollektive vilje ut i livet.

Ap har ikke hatt et prinsippprogram siden 1981, noe som blant andre Mímír Kristjánsson, Rødt-politiker og tidligere journalist i Klassekampen, kritiserer i boka *Hva ville Gerhardsen gjort?* (Kristjánsson, 2018). Kristjánsson har talt bruken av ordet «*sosialdemokratisk*» i Aps program fra 2017, og funnet at betegnelsen kun brukes to ganger, og da i internasjonal sammenheng. Han mener at dette er et tegn på at Ap har mista retning, i forsøket på å favne flest mulig og konkurrere med Høyre om «*lillavelgerne*» i sentrum. Arbeidsforholdene for sliterne er ikke det som står øverst på de sosialdemokratiske valgplakatene lenger, i Norge som i mange andre land. Der finner vi saker som flertallet tjener på, og alle er for, også de andre partiene (Kristjánsson, 2018; Jamtøy og Todal, 2005; Østerud, 2002). Gamle motstandere på høyresida bruker i dag sosialdemokratisk retorikk, og det er stor enighet om blandingsøkonomi som samfunnsmodell (Brandal m.fl. 2011, s. 246). Fragmentering og mer uklare klasseskiller gir dagens sosialdemokrater utfordringer både når det gjelder å oppfatte sosiale problemer, og formulere politiske svar.

I arbeidet med det nye programmet, som skal vedtas i 2021, har Arbeiderpartiet oppnevnt ei gruppe som skal skrive forslag til innledning om prinsipper og ideologi. Nestleder Hadia Tajik leder dette utvalget. Partileder Støre viser i følgende sitat den praktiske innstillinga til politikk, som er en sjølsagt del av den sosialdemokratiske ideologien:

«- Prinsipper og handling henger nøye sammen. Derfor vil de viktigste prinsippene våre bli en del av programarbeidet også denne gang. Vi har ikke tatt endelig stilling til om det blir et eget prinsippprogram, eller om det innarbeides i det helhetlige programmet, men jeg heller mot det siste.»
(Rønning, 2019)

At Støre sjøl leder programkomiteen, noe som er uvanlig for en partileder, i en programkomité som inkluderer begge nestlederne, kan være en bevisst prioritering av politikktutvikling og å beholde sitt eget fokus, på bekostning av å bli oppslukt av en mediestyrt dagsorden. Det er også et gjenkjennelig, sentralstyrt Arbeiderparti, hvor partilederen sjøl har plukka ut hele programkomiteen (Rønning, 2019). Mon tro om ord

som sjanselighet, meritokrati og sosial mobilitet vil bli eksplisitt nevnt som grunnleggende sosialdemokratiske mål? Eller om tiltak for å styrke familieforetakene, i betydning av småskala foredling av nye fellesskapsorienterte borgere, vil bli omtalt?

4.3 Ei historie om å balansere frihet og likhet

I Francis Sejersteds artikler «*Frihetsrevolusjonen*» (2007) og «*Den liberale vending*» (2009) beskrives sosialdemokratiets historie i forrige århundre som en dragkamp mellom liberale frihetsverdier og sosialistiske likhetsverdier, mellom individualisme og kollektivism. Sejersted benytter Berlins begreper om positiv og negativ frihet til å beskrive den liberale, konstitusjonelle begrensinga, som beskytter individets frihet *fra* overgrep fra overmakta, og den kollektive, demokratiske friheten *til* å handle i fellesskap (Sejersted 2007; 2009). Begrensinger på statsmakta kaller han, med referanser til Philip Pettit og Quentin Skinner, en republikansk frihet, som er et nødvendig ledd mellom individ og gruppe, for å sikre både positiv og negativ frihet for den enkelte. Den republikanske politikkforståelsen plasseres som en mellomting mellom schumpeteriansk interessekamp, og et aristotelisk demokrati (Sejersted, 2007). Vi kjenner igjen den republikanske innstillinga fra Bellah m. fl. (2008).

Norge er et likhets- og konsensusorientert samfunn; et mer aristotelisk demokrati enn et demokrati som domineres av interessekamper. Den aristoteliske demokratiforståelsen gir ifølge Sejersted logisk grunnlag for en positiv og ubegrensa statsmakt, som kan sette folkeviljen ut i livet, men den republikanske friheten er ei nødvendig sikring for individet i møte med flertallet. Den positivt definerte statsmakta, ser jeg i sammenheng med den sosialdemokratiske «*styringsoptimismen*» slik Brandal m.fl. beskriver det, eller «*offentlighetsorientering*,» som vi kjenner igjen fra Selles (2016) beskrivelse av organisasjonssamfunnet. Sosiologen Mary Parker Follett beskriver det som *makt med*, i kontrast til «*makt over*» (Tjora 2018, s. 32).

Statsinstitusjonene og konstitusjonen fra 1814 betegnes av Sejersted som liberale, rotfesta i individuelle rettigheter og begrensing av makt, og gjennom å akseptere dette etter demokratisk maktvertakelse, blei sosialismen sosialdemokratisk. Arbeiderpartiet bevarte

sosialismens påstand om at «*makt og rett er ett*», og likhet var en sterkere ideologisk markør for sosialdemokratiet enn det liberale frihetsbegrepet og individuelle rettigheter. Liberaliseringa, eller høyrebølgen, på 80-tallet, var et svar, en balansering, av denne tendensen, med en sterkere vektlegging av individuell frihet, og en mer begrensa stat og flertallsmakt. Arbeiderpartiet la fra seg venstreradikale forslag om blant anna sterkere politisk styring av bankvesenet, og la om likhetsretorikken til fordel for uttrykk som «*valgfrihet*» og «*individet i sentrum*.» De liberale rettighetstankene blei styrka. Sejersted inntar en tydelig posisjon i favør av denne dreininga.

Sejersted knytter den tidlige sosialdemokratiske reguleringa av markedsøkonomien til paternalisme, overformynderi, som blei avløst av frigjøring og individualisering. Statlige standardløsninger for alt fra boliger, strøm og medier, blei bytta ut med marked og mangfold.

«[...] man snakket knapt nok lenger om et «industrisamfunn» slik som under sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk. «Tjenestesamfunnet», «kunnskapssamfunnet», «informasjonssamfunnet» var nye begreper som raskt kom i omløp. Og disse «samfunn» krevde andre institusjonelle former enn industrisamfunnet. Der var altså fundamentale endringer i den virkelige verden, men enda mer i folks forestillinger om virkeligheten, eller nærmere bestemt – om framtidssamfunnet.» (Sejersted, 2007)

Framtidssamfunnet! Større vekt på framtidens verdiskaping og velferd! Dette er ei interessant vending, som vi skal finne spor av i Arbeiderpartiets oppvekstpolitikk, i den tidlige innsatsen, og i arbeidslinja.

Interessant nok løfter Sejersted (2007) fram kommunitaristen Charles Taylors innvendinger mot moderne individualisme og normoppløysing, der moralsk diskusjon og kritikk har fått stemplene «*gammeldags*» og «*begrensende*». Sjørealisering og privatisering av rett og galt medfører en estetisering av moralen, på bekostning av etikken, som har sosial forankring og krever individuell oppofring. Sejersted anvender Berlins frihetsbegreper, men hans kritikk av opplysningsidealenes autoritære tendenser i retning

av uangripelig kunnskap og framskritt, som en begrunnelse for moralsk pluralisme, omtales ikke (West, 2019b). Denne modernismekritikken kunne utfordra Sejersteds beskrivelse av den sosialdemokratiske fellesskolen, hvis fokus på «*de svakeste*» angivelig går på bekostning av «*de sterke*» elevenes, og nasjonens, prestasjoner i utvalgte framtidsetta, internasjonale, økonomisk betydningsfulle disipliner.

Sejersted (2007) viser til Ulrich Beck, som mener at individualisering, som motsetning til kollektivism, ikke nødvendigvis betyr individualisme og oppløysing av fellesskap, men ei styrking av frivillig valgte, meningsfulle fellesskap.

Men vi hører ekkoet av den kommunitaristiske bekymringa for individualismens betydning for borgerrollen, fellesskapet og dygdene: «*Ytelsene mistet sitt preg av å representere den kollektive omsorg og ble til individuelle rettigheter.*» (Sejersted, 2007).⁹

Hva foreslår så den distingverte historieprofessoren og samfunnsdebattanten?

«Kanskje bør man løse på «arbeidslinjens» tette sammenbinding av arbeid, inntekt og velferdsgoder. Dette er et kulturelt problem like såvel som et økonomisk. Det vil si at man bør skyve noe tilside protestantismens strenge arbeidsmoral og gi plass for den gamle drøm fra antikken om å bli fri fra arbeidets tvingende karakter. Også de uten inntektsgivende arbeid må betraktes som fullverdige borgere. Kan ikke valgfriheten i vårt rike samfunn også omfatte en mulighet for selv å velge å stå utenfor det organiserte lønns-arbeid?»

---

⁹ I Sejersteds to artikler, finner jeg flere paralleller til problemstillingene som tas opp i *Habits of the Heart*, og venta å finne Bellah m.fl. (2008) i kildelista. Men tvert imot, i et avisinnlegg i 1998 kritiserte han Bellah m.fl. for å underkjenne fellesskapskapende, velfungerende samfunn bygd på liberale rettigheter; forsamlingsfrihet, trosfrihet, minoritetsrettigheter (Sejersted, 1998). Han finner tankene til Bellah m.fl. å være et slag i lufta i møte med eksisterende, velfungerende liberale institusjoner og nasjonalstater, men ville kanskje sagt seg enig med Daggar om at kommunitarismen er en fruktbar kritikk av liberalisme - men ikke noe særlig til alternativ (Daggar, 2009).

Sejersted siterer Michael Walzer, som sier at «*a strong sense of citizenship might make unemployment less threatening*,» og minner om at det livskraftige norske sivilsamfunnet har potensial for å aktivisere flere i frivillig arbeid (Sejersted, 2007).

4.4 Makt og jevnbyrdighet

4.4.1 Meritokrati

Den franske historikeren og økonomen Thomas Piketty harselerer i sin siste bok *Capital et Idéologie* med dagens skandinaveres overdrevne trygghet på å være et egalitært folk i en egalitær stat (Jakobsen, 2020). Han mener at man har glemt at den økonomiske og demokratiske likheten er resultat av aktiv politikk, og interessekamp, og vil bli en saga blott uten nitidig arbeid for å hindre konsentrasjon av rikdom og makt (Jakobsen, 2020).

Piketty introduserer begrepet «*brahmanisering*,» som betegner den vestlige venstresidas skifte fra et arbeiderklassetyngdepunkt med fokus på fordeling, til å beskytte de høyt utdannedes interesser og verdensanskuelser (Jakobsen, 2020)¹⁰. Arbeiderklassen blir i denne sammenhengen sett på som kunnskapslause, som noen som mangler noe, nemlig høyere utdanning - og perspektiver. Dette skjer samtidig som utjevningspolitikken som gagnar «*de uopplyste*,» stadig nedprioriteres, fordi man trur at man har oppnådd den likheten som er mulig å oppnå en gang for alle. Med fokus på utdanning som redskap for sosial mobilitet, blir ulikhet som følge av lavere utdanning, per definisjon rettferdig, jamfør avveininga mellom sjanselikhhet og resultatlikhet i kapittel 3.1.4. Dette har kritikere på venstresida, også internt i Arbeiderpartiet, også tatt til orde for (Bals, 2017; Pedersen, 2019).

Meritokrati og sosial mobilitet er et nullsum-spill, der individene klatrer over hverandre, og samfunnsnytte og meningsfullt arbeid kommer i annen rekke. Med Paul Colliers ord:

---

¹⁰ Det religiøse lånordet, *brahman*, betegner den øverste kasten og de åndelige lederne hos hinduene i India.

«En skjev vekting av universitetsgrader over yrkesfagutdanning gjør at mange aldri får et yrke som kan gi dem den verdigheten de trenger. Mennesker trenger og ønsker å bidra. Velferdstjenester og trygd er ikke nok.»

«– En overdreven vektlegging av individet og av prestisjen knyttet til å «lykkes» gjør at de med god utdanning blir opptatt av å verne om sin høye status i stedet for å gi noe tilbake.» (Heiervang, 2019.)

Colliers anklager er et ekko av Pierre Bourdieus beskrivelser av et sosialt spill, der spillereglene passer med de mektiges *habitus*, slik at de med riktig sosial kapital blir født og sosialisert til å mestre kodene som er nødvendige for å lykkes (Østerberg, 2016, s. 139).

Etter NAV-skandalen i 2019, adresserte stortingsrepresentant og tidligere partisekretær Martin Kolberg institusjonalisert statusulikhet som en av årsakene til at trygdemottakere hadde fått innskrenka bevegelsesfriheten og fratatt penger de hadde rett til etter EØS-avtalen. Problemet er kulturelt, sa han, trygdemottakere blir sett ned på og mistenkeliggjort.

«Kolberg kom selv ikke inn på realskolen og reiste til skofabrikken på Lier for å få jobb. – Kom på mandag, sa sjefen. Da var det plass for sånne som meg. De arbeidsplassene finnes ikke lenger, sier Kolberg. Det er arbeiderbevegelsens grunnlov, ifølge ham, at man skal gjøre sin plikt og kreve sin rett. – Men i dag er samfunnet så komplisert at det er mange som ikke får gjort sin plikt, sier Kolberg.» (Helgheim, 2019).

Samtidig fins det fortsatt en hel rekke samfunnskritiske jobber, som det er i flertallets interesse at noen tar på seg, og ikke kvalifiserer seg forbi. Dette ser vi når deler av samfunnet stenger ned og jobber hjemmefra våren 2020, mens tidligere «*ufaglært*,» nå «*samfunnskritisk*» arbeidskraft, må gå på jobb. I tillegg holder deler av arbeidstokken i anleggsbransjen og landbruket seg hjemme i Øst-Europa, og jobbene som vi gjerne vil ha gjort, men under dårligere betingelser enn det nordmenn flest vil akseptere, står i fare for å bli stående ugjort.

4.4.2 Teknokrati

Etter sine studier av demokratisk utvikling etter andre verdenskrig, skreiv Bertrand de Jouvenel (i O'Sullivan, 2000) at faren ved den demokratiske makta, er at den er usynlig, så trusselen mot friheten blir ikke like synlig som når det var en eneveldig konge som styrte. I et stadig mer spesialisert og differensiert samfunn, er dette en overhengende trussel mot demokratisk engasjement og kontroll. Arbeiderpartiets politikk kritiseres fra tid til annen for å være teknokratisk. Teknokrati betyr ekspertvelde, at det representative demokratiet erstattes med eksperter som styrer på sine respektive felt.

Maktutredninga fra for snart 20 år tilbake, peikte på rettsliggjøring som en årsak til «*politikkenes tilbaketrekning*,» med Øyvind Østeruds ord, i tillegg til medias styrke rolle som premissleverandør, svekka nasjonalt sjølstyrer på grunn av globalisering og økende innflytelse til markedsaktører og markedstenkning (Østerud, 2002). Summen av dette forklarer, ifølge Østerud, hvordan identiteten som borger byttes ut med identiteten «*bruker*,» eller til og med «*forbruker*.»

Et eksempel på et skritt i retning av teknokratiet, og bort fra trua på den desentraliserte, egalitære, demokratiske prosess, er den økende betydninga som Perspektivmeldinga har fått som premissleverandør for partiene og det offentlige ordskiftet (se f.eks. Fixdal og Gjefsen, 2014, s. 23 og 25). Perspektivmeldinga utarbeides av fra Finansdepartementet ca hvert fjerde år, og presenterer et reint økonomifaglig framtidsperspektiv (Fixdal og Gjefsen, 2014, s. 8; Aasland, 2016). Også i den siste, fra 2017, er det er hovedpoeng at nordmenn må jobbe mer i framtida, for å sikre «*velferdsstatens bærekraft*» og altså unngå kutt i den offentlige velferden (Eliassen, 2020). Derfor må det lønne seg å arbeide. Dette er ei befaling som Arbeiderpartiet så vel som Høyre har tatt med det største alvor, og partiene høres til forveksling like ut når de snakker om viktigheten av å få flere grupper ut i mer lønnsarbeid, for å berge stumpene av velferdsstaten. Premisset som finansdepartementet har lagt til grunn for behovet for mer lønnsarbeid, er en velstandsvekst med økt privat forbruk (Eliassen, 2020). *Målet* om forbruksvekst blir ikke alltid presentert samtidig som *middelet*, mer arbeid, løftes fram som et nødvendig onde. Prioriteringa av mer jobb og mer materiell velstand kan dermed framstå som uunngåelig.

4.5 Arbeiderpartiet og (den angivelige) nyliberalismen

«*Nyliberalisme*» er et begrep som har fått så negative assosiasjoner, at det nesten kun er motstandere som bruker det som beskrivelse av ei politisk utvikling. Det er rimelig ukontroversielt å spore begrepet til Mont Pelerin Society, med kjente talsmenn som Frederic Hayek og Milton Friedman, og et program for statlige forsikringer om frie markeder og organisering for maksimal profitt. Historikeren Francis Sejersted sier at norske regjeringer langt på vei har blitt næringslivets «*juniorpartner*,» med norsk konkurransekraft høyt på agendaen (Sejersted, 2007). Den norske tenketanken Civita, med nære forbindelser til partiet Høyre og det borgerlige samarbeidsprosjektet, har Mont Pelerin Society som internasjonal paraplyorganisasjon.

Det er ikke mange i Norge som bekjenner seg som nyliberalister, det er et begrep også politikere på høyresida vil ha seg frabedt, og betegner som et skremmebilde som venstresida sjøl har konstruert, av en innbilt ekstremkapitalistisk fiende. «*New Public Management*» (NPM) har et lignende bruksområde, som venstresidas kritikk av høyrepolitikk, som sistnevnte ikke vedkjenner seg. Det er imidlertid brei enighet om at sosialdemokratiet tok en sving til høyre i løpet av 80- og 90-tallet, med mer kontroll, mål- og resultatstyring, økonomisk effektivisering og fokus på ledelse i offentlig forvaltning.

«I Norge har vi altså mye tillit. Men bruker vi valutaen vi har i form av tillit godt nok? Tillit, i motsetning til penger, har en unik egenskap. Den brukes ikke opp. Tvert imot: jo mer tillit vi bruker, jo mer får vi. Motsatt kan vi ikke spare på tillit, da forvitrer den.» (Aasland, 2016).

Det som i si tid blei sett på som ei nødvendig modernisering med Gro Harlem Brundtland, Einar Førde, Thorbjørn Jagland og Jens Stoltenberg i spissen, utfordres i dag ikke bare fra Arbeiderparties venstre side, men også fra den øverste partiledelsen.

I november 2019 tok Jonas Gahr Støre sjølkritikk på vegne av partiet i en tale til statsansatte i LO, og sier at Ap for ofte har vært systemets parti, med for mye vekt på omorganisering ovenfra, på bekostning av reformer nedenfra. De ber om hjelp fra ansatte i

offentlig sektor til å utforme en «*tillitsreform*» med «*mindre skjematisk målstyring, mindre rapportering, større tillit til fagfolkene, utvikling av nødvendige reformer i nær samtale med de som jobber der [...]*» Støre slår videre fast at offentlig sektor noe anna enn privat sektor, og skal styres på egne premisser (Karlsen, 2019). Dette minner om slagordet til den franske sosialdemokraten Lionel Jospin; «*Markedsøkonomi, ikke markedssamfunn*» (Brandal, m.fl. 2011, s. 148).

Men i regulering av barndom og utdanning, er det kanskje nødvendig med mindre slingringsmonn, om «*alle skal med*»?

4.5.1 Det trengs en landsby

Boka *Det trengs en landsby* ble utgitt høsten 2019, akkompagnert av et kobbelt av anmeldelser, omtaler og lanseringstreff. Forfatteren er Sigrun Aasland, fagsjef i den sosialdemokratiske tankesmia Agenda, og utdanna innafor statsvitenskap og økonomi. Hennes arbeidsstilling og oppmerksomheten rundt utgivelsen, vitner om at dette er en stemme som blir lytta til hos sentrum-venstre og i Arbeiderpartiet. Aaslands budskap er at økende økonomisk ulikhet og segregering i bosteder, utdanningsinstitusjoner og sosial omgang, saboterer for de formelle, like mulighetene storsamfunnet gir ungene våre.

Å være fattig er ikke bare fysiske mangler, det er å være ekskludert. «*Det motsatte av å være fattig, er å kunne delta som et fullverdig medlem av samfunnet.*» (Aasland, 2019, s. 39). Hun gir ei brei oversikt over forskning som viser hvordan det å være relativt fattig, påvirker trivsel og framtid. Mye av dette er internasjonalt kjent samfunnsforskning, fra «marshmallow-testen» (Duncan og Watts, 2018) til Robert Putnams *Our Kids* (2015).

Aasland løfter fram sivilsamfunnets, foreningslivets, betydning for barna, og tegner opp alvorlige konsekvenser av økende ulikhet i deltakelse og tilgang til fellesarenaer, som idrettslagene. Urettferdighetene i barns fritid er et felles anliggende, på linje med utdanninga. Kultur og idrett må bli billigere for barn, de kommunale fritidskortene må innføres overalt, utlånsentralene må utvides og SFO må bli tilgjengelig for flere.

I en filosofisk diskusjon om avveininger mellom negativ og positiv frihet, er Aaslands posisjon at de fattigste har mindre frihet dess fattigere de er i forhold til resten, og at de rikeste ikke bare har frihet, men privilegier (se også P.A. Hansson, referert hos Brandal m.fl. 2011, s. 162). Positiv frihet er det grunnleggende målet. Men Aasland kritiserer også, som Sterri, en overformynderisk og mistenksom velferdsstat, som setter flere betingelser enn før, og krever at fattige aleinemødre gir fra seg bilen for å få sosialhjelp (sic), hvorpå hun sier at det de fattige først og fremst mangler, er penger. Om man får hjelp med sin økonomiske situasjon, vil man ha den «*mentale breibåndkapasiteten*» til kunne ta mer rasjonelle valg og ta seg av familien sin. Dette er en egalitær påminning om at man ikke velger betingelsene sine, og en strukturell forklaring på dårlige levekår, som er mer typisk på venstresida enn på høyresida, og liberale i praksis, som heller noe mer mot at man er «*sin egen lykkes smed*.»

Samtidig framholder hun like muligheter, sjanselikheter, som resepten på sosial likhet. Alle barn skal ha like muligheter til å nå like langt i utdanningssystemet, uavhengig av hvilken yrkesbakgrunn foreldrene har. Og da må man begynne med lik, offentlig utdanning tidlig og samtidig, i barnehagene. Sosial mobilitet, opp til høyere utdanning og høy lønn, er i denne sammenhengen det høyeste godet et menneske kan tildeles fra sin familie, sin landsby og sin velferdsstat. At kontantstøtta bør fjernes, konstateres kort og greit, det er sjølsagt, ut ifra målet om sjanselikheter og definisjonen på deltakelse i fellesskapet.

Nærmest i ei bisetning rangerer Aasland, med solid støtte i empirisk forskning, stabile familieforhold som den enkeltfaktoren som har mest å si for at barn lykkes i livet, foran utdanning og organisasjonstettheten i lokalsamfunnet. Hun utbroderer ikke nærmere hva staten kan gjøre for å støtte felles foreldreskap, anna enn å motvirke økonomisk stress og alt det kan medføre. Rike par skiller seg sjeldnere, men er økonomisk sikkerhet alt som teller for varige og gode familiefellesskap? Organiseringa av familielivet er en privatsak, i henhold til liberale grenser for politikk, men det er et offentlig anliggende å sørge for at alle familier deltar like mye i storsamfunnets fellesarenaer.

4.5.2 Sosial mobilitet, et farvel til sosialdemokratiet?

Manifest tankesmie, tankesmia med adresse til venstre for sosialdemokratiske Agenda tankesmie, var ikke henrykte i sin anmeldelse av Aasland, under overskrifta «*Farvel til sosialdemokratiet?*». Magnus Marsdal sto for anmeldelsen, i en, utafør akademia, uvant kritikk av sosial mobilitets-paradigmet i dagens sosialdemokrati:

«I boka erstatter Aasland arbeiderbevegelsens visjon med en liberalistisk drøm om rettferdig konkurranse mellom alle barn om å komme seg inn på «lange og mer prestisjetunge utdanninger» som ungdom og «få innpass i øvre middelklasse» som voksne. Dette står i direkte motsetning til arbeiderbevegelsens ideer om utjevning. De handler, blant annet, om at alle yrker skal gi grunnlag for verdighet og økonomisk trygghet. Men der fagbevegelsen er opptatt av renholderens inntekt og arbeidsvilkår, med tariffoppgjøret, streikevåpenet og den samordnede lønnsdannelsen som viktigste virkemidler, er Aaslands visjon om likhet begrenset til hvordan vi kan øke den statistiske sjansen for at renholderens datter blir jurist. [...] Alt dette er fornuftig, sosialliberal politikk som burde fremmes av Venstre.» (Marsdal, 2019).

Manifests respons på boka til Agendas fagsjef, brakte underliggende ideer om rettferdighet som sjelden diskuteres, men heller tas for gitt, opp til debatt. Og Marsdal knytter Aaslands prosjekt direkte til de styrende ideene om utdanning i dette samfunnet, hos politikerne, og i Arbeiderpartiet, noe jeg også gjør i analysen etter hvert.

4.6 Oppvekstmanifestet 2019

I forkant av Arbeiderpartiets landsmøte i mars 2019, presenterte partiets oppvekstutvalg et helhetlig forslag til ny politikk. I forbindelse med dette var utvalgsmedlem Martin Henriksen, som sitter i utdannings- og forskningskomiteen for Arbeiderpartiet, invitert til podcasten til den sosialdemokratiske tankesmia Agenda; «*Noen har snakket sammen*» (Fjeldavli og Halvorsen, 2019). En transkribering av deler av dette intervjuet ligger vedlagt (vedlegg 1). Henriksens beskrivelser av målene for oppvekstpolitikken, kan henges på mange av de knaggene som jeg har valgt å strukturere denne oppgaven etter. Han sier at oppvekstvilkårene har mye å si for hvordan det går med folk videre i livet, at barnehage er

viktig for språk og sosialisering, og at dette henger sammen med sosial mobilitet. I skolen har vi bedre kontroll med kvaliteten enn i barnehagen, og dette bør endres. « [...] *Når nesten alle norske barn går der, alle burde gjort det, men nesten alle går der, og vi veit for lite om kvaliteten, så er dette noe vi burde sett på og innført.*» (Fjeldavli og Halvorsen, 2019).

Hovedanliggendet til oppvekstutvalget er å styrke fellesskapene rundt barna. De hadde en dissens i utvalget, der flertallet vil fase ut kontantytelser som barnetrygd, og helle bruke penger på universelle ordninger, det vil si arenaer. Henriksen sier at dette er for «*å sørge at alle får delta.*»

Henriksen: «*Det er 100 000 barn som ikke går i SFO i dag. Antakelig er det sann at det er mange av de barna som burde gått i SFO. Jeg mener at dette er den ubrukte tida. Når høyresida snakker om tidlig innsats snakker de kun om den tida som er i skoletida. Mens man kunne gjort det billigere og latt flere få anledninga til å delta i SFO sånn at 6-åringene ikke går hjem aleine på ettermiddagstid, så kan du bruke den tida til, ikke vanlig skoleaktivitet, men til læring og til lek. Få sosialisert dem inn, få språkutvikling, som gjør at vi faktisk får fylt begrepet tidlig innsats med mer innhold enn det har i dag.*»

Fjeldavli: «*[...] Hva i dette utvalget retter seg inn mot ulikhet i skolen?*»

Henriksen: «*[...] Det er en enorm urettferdighet. Det som er alvorlig for Arbeiderpartiet, er at det er Arbeiderbevegelsens barn vi snakker om. Så det med tidlig innsats i skolen er sjølsagt viktig. [...]*

På spørsmål om statsstyring av barns tid, svarer Henriksen:

«*[...] vi lovfester jo ikke, vi regelstyrer jo ikke barnas liv eller hvordan familiene skal organisere sine liv, det vi går sterkere til verks på, er at vi regelstyrer og normfester hvilket tilbud barna skal få.*»

På bakgrunn av den utvalgte teorien fra kommunitarisme, liberalisme og sosialdemokratiets historie, får vi øye på en kombinasjon av mål om individuell suksess gjennom utdanning - og utvikling og deltakelse i gode fellesskap. Henriksen sier lite eksplisitt om kontantstøtta i dette intervjuet, men det er ingen nyhet at partiet er mot

dette, og han sier at alle barn burde gå i barnehagen. Han får rett i sine spådommer om at Arbeiderpartiets landsmøte ville stemme for universelle arenaer framfor å differensiere kontantutbetalinger.

Motstand mot kontantstøtte, og mål om barnehage for alle barn fra ett års alder, blei ofte nevnt i presentasjonen av forslagene til ny oppvekstpolitikk, som en tydelig kontrast til regjeringas politikk.

«- Kontantstøtte opp mot billigere barnehager og kompetente voksne, er et godt eksempel på hvordan man kan bruke penger forskjellig i sosiale investeringer og få forskjellig styrke og effekt.» Utvalgsleder Cecilie Knibe Kroglund (Søndeland, 2019).

Sosiale investeringers styrke og effekt. På hva? På den enkeltes suksess i utdanninga, og verdiskaping og deltakelse i lokale og nasjonale fellesskap. Dette skal vi gå nærmere inn på i analysen.

5 Barnehage eller kontantstøtte. Et personlig og politisk valg.

5.1 Familiepolitikkenes historiske dilemmaer

Korsvik (2011) skriver at offentlig subsidierte barnehager og pappapermisjon er to familiepolitiske saker som har gjort barneomsorg til et spørsmål om likestilling mellom kjønnene. Norske kvinneorganisasjoner har vært delte i synet på omsorg og lønnsarbeid gjennom hele det forrige århundret, og inn i vår tid, som vi kan se i dagens argumenter for og mot tidlig barnehagestart. Dette har satt store preg på norsk familiepolitikk.

Uenighetene dreier seg om staten skal støtte opp under lik tilgang til arbeidslivet og likestilling i familien, eller mot lik vurdering og kompensasjon av hjemme- og utearbeid.

Husmorsforbundet representerer den verdi-orienterte fløyen, også omtalt som tradisjonelle, mens Kvinnefronten og feminister på venstresida er motsatsen, med yrkesadgang som kampsak omtaler Korsvik dem som «frigjørere» eller «feminister.»

Arbeiderpartiets kvinneorganisasjon har fungert som en maktkorridor mellom feministene på venstresida og de etablerte organisasjonene, med gjennomføring av barnehageutbygging som største enkelttiltak, og et moderert fokus på frigjøring av ufrie kvinner, men et desto større mål om økonomisk vekst, ifølge Korsvik.

Korsvik begrunner bruken av sterke ord som «tvang» på begge sider, med ulike forståelser av frihet og likhet. For tradisjonalistene innebærer frihet muligheten til å fritt velge omsorgsarbeid, og likhet tilsier at staten støtter familien og kvinnen likt, uavhengig av om man velger barnehage eller å ha ungene hjemme. Tvang er her å måtte ta lønnsarbeid for å forsørge seg, og måtte overlate omsorgen av barnet til noen andre. For feministene er målet frihet til å kunne velge yrkeslivet og forsørge seg sjøl, også om man har barn, og likhet innbefatter at menn og kvinner tar likt ansvar for omsorgsarbeid og lønnsarbeid, slik at man ikke tvinges mellom å velge mellom yrkesarbeid og familieliv.

Ellingsæter (2012) skriver at de ulike målene for offentlig støtte til barnefamilier har kretsa rundt «*horisontal likhet*» mellom dem som har barn og dem som ikke har det, «*vertikal likhet*» mellom en- og to-inntektsfamiliene, og det som Ellingsæter kaller

«*barnegaprasjonalet*,» som handler om strukturell ulikhet mellom kjønnene. Dette kom til uttrykk i utredninga Offentlige overføringer til barnefamilier, NOU 1996:13, der mindretallet argumenterte for at kvinner og menn står overfor ulike valg, ved at kvinner risikerer å bli økonomisk avhengige ved å få barn (Ellingsæter, 2012).

Etter 70-tallet har det familistiske sporet, som Ellingsæter kaller det, blitt svekka, til fordel for en familiepolitikk som «*konvergerer mot likestillingsmodellen*,» også for sentrum-høyre (Ellingsæter, 2018). Venstre bytta side i 2013 og Høyre har hatt tiltakende sterke interne, og eksterne, utfall mot ordninga. Også Kristelig Folkepartis prioriteringer har endra seg over tid, fra et familistisk utgangspunkt til å vektlegge ulike individuelle behov. I 1998 argumenterte de for at kontantstøtte fram til skolestart for å gi tid til familiene, i 2018 er valgfrihet og tilpasning på bakgrunn av forskjeller mellom småbarn, det viktigste argumentet for kontantstøtte (Ellingsæter, 2018).

Ellingsæter fant i 2012 at «*Velferdsstatens kollektive interesser har i beskjeden grad vært legitimeringsgrunnlag*» for politiske tiltak for barnefamilier. Dette står i en viss motsetning til Korsviks oppsummering om at Arbeiderpartiets kvinneorganisasjon har hatt mindre fokus på kvinnefrigjøring og mer på økonomisk vekst, men det var i ei sammenligning mellom de sjølstendige feministiske organisasjonene, utafor partipolitikken.

Om ikke politikerne har vektlagt dette i sine begrunnelser til folket, så argumenterte likevel ekspertutvalget i 1996 for å «... å investere i en barneorientert samfunnsstruktur og en godt utdannet, oppvoksende slekt som forener arbeidsorientering med omsorgsansvar» (NOU 1996: 221, hos Ellingsæter 2012). Barneorienteringa knyttes til å investere i barn som framtidig produktive samfunnsborgere. Men som hun seinere påpeiker, er det ikke NOU'er og stortingsdokumenter som er de mest synlige mediene for legitimering av familiepolitikk. I analysen som vi snart nærmer oss, skal jeg gå nærmere inn på referanser til nettopp velferdsstatens kollektive interesser i Arbeiderpartiets argumenter for barnehage for alle ettåringer i dag.

Eggebø og Teigen (2009) beskriver hvordan motstandere av kontantstøtteordninga i begynnelsen var opptatt av negative konsekvenser for likestillinga i majoritetssamfunnet, men at det siden blei større fokus på manglende likestilling hos nye nordmenn. I dag er den rådende oppfatning at likestilling i stor grad er oppnådd for flertallet, mens mye gjenstår hos kulturelle minoriteter, i klartekst; innvandrere. At barn med innvandrerbakgrunn blei hengende etter i norskopplæringa når de var hjemme med sin morsmålstalende mor, blei tidligere problematisert, mens nå anses likestilling som et hovedproblem når det gjelder integrering og kontantstøtte.

Et nytt kontantstøtte-parti gjort seg gjeldende nasjonalt, og det er Miljøpartiet De Grønne, som ikke er historisk knytta til konflikten som beskrevet overfor, og har sine egne argumenter. MdG går i stor grad utenom kjønsspørsmålet og diskursen om modernitet versus reaksjonære verdier, og vektlegger verdier som tid, ro og motstand mot forbruksvekst (Miljøpartiet de Grønne, u.å.). Bolsø og Svendsen finner at partiets kontantstøttestandpunkt ikke begrunnes med oppvurdering av feminin essensialisme og biologiske kjønnsforskjeller, men for valgfrihet og mangfold (Bolsø og Svendsen, 2015).

5.2 2014: Siste gang Arbeiderpartiet vurderer kontantstøtta(?)

I 2014 lagde partileder Jonas Gahr Støre rabalder i partiet, da han åpna for å diskutere kontantstøtteordninga.

«- Noen foreldre sier at de fikk barnehageplass da barnet var ni måneder og det gikk fint, men så er det andre som har en ettåring som har fått barnehageplass, men for at livene deres skal gå opp ønsker de å vente noen måneder med barnehagen. Jeg tenker ikke å si at Aps endelige svar er 12 måneder og barnehageplass. Det kan være mer, sier Støre.» (Melgård og Prestegård, 2014)

Svaret fra de tidligere regjeringsskamaratene i SV, viser statusen kontantstøttespørsmålet hadde fått i norsk politikk på denne tida - den lå tynt an: «- Nå som Venstre har snudd om kontantstøtten har vi aldri vært nærmere å kunne avskaffe den [...]» sa SV-leder Audun Lysbakken (Melgård og Prestegård, 2014)

Arbeiderpartiets landsmøte stemte mot noen form for kontantstøtte, og siden har partiet stått på denne linja. Det er ikke mange Arbeiderparti-stemmer som har uttalt seg positivt om kontantstøtte de siste årene, men et unntak fins i Elvis Chi Nwosu, i bystyregruppa til Oslo Ap:

«Jeg er ikke negativ til forslaget om integreringstiltak i seg selv, men jeg synes det er drøyt både mot innvandrere og alle andre å omtale kontantstøtten som en ting som hindrer integrering av kvinnelige innvandrere. Det går faktisk bra med integreringen i Oslo, de fleste foreldre kommer seg i arbeid, til tross for mange barn. Deres barn gjør det bedre under utdanning enn etnisk norske.»

(Nwosu, 2019)

I Oslo har byrådsleder Raymond Johansen (Ap) gjort flere framstøt for å overtale regjeringa til å la Oslo gjøre et forsøk på å tilby innvandrere et alternativ til kontantstøtte. Dette skal være et spleiselag mellom kommunen og staten, og et frivillig valg mellom dagens kontantstøtte og arbeidsretta oppfølging i kombinasjon med gratis barnehage. Kostnadene vil bli høyere enn dagens kontantstøtte, men Johansen ser for seg at dette er kostnader som vil gi avkastning over tid (Sørenes, 2019).

5.3 Konstant og økende kontantstøttemotstander

Mediesøk i Retriever viser at med unntak av KrF, er det ingen partier som snakker så mye om kontantstøtta som Arbeiderpartiet. I stortingsvalgårene 2017 og 2013, der kontantstøtta blei nevnt flest ganger hos alle partiene, var det FrP som kom på andreplass, etter KrF. Arbeiderpartiets forsterka motstand mot de integreringsmessige utfordringene med kontantstøtta, kan også forstås som en posisjonering ut ifra FrPs størrelse og sakseierskap på feltet.

Først blei kontantstøtta økt av mindretallsregjeringa Høyre og FrP, som var avhengige av KrFs støtte, i 2014, og siden har beløpet økt igjen i 2017, denne gangen av en borgerlig flertallsregjering. FrPs motstandere mot kontantstøtta som sådan, har dempa seg, og partiet har heller fokusert på å stramme inn på kravene for å motta ytelsene. I 2017 fikk de gjennomslag for å sette vilkår om fem års botid i Norge eller EØS for å kunne motta

kontantstøtte. Sitatet under, fra Fremskrittspartiets innvandringspolitiske talsmann, viser en anna innfallsvinkel til kontantstøttespørsmålet enn den vi finner hos Ap:

«– Dette blir en av de største debattene vi har fremover. Egentlig er det god Frp-politikk å la familiene ha full valgfrihet. Noen mener det er for tidlig å sende barna i barnehagen når de helt små. Samtidig er det viktig at barn i familier der de ikke snakker norsk hjemme, går i barnehage. Da er det uheldig at disse barna er hjemme, samtidig som mor er mindre på jobb, sier [Jon] Helgheim.» (De Rosa og Prestegård, 2019)

Høyre har vært splitta i saken, med et kvinneforum og sentrale partiprofiler som er motstandere av ordninga, men har gang etter gang landa på å være for, med et noe mer dempa engasjement. Det er flertall for kontantstøtte blant velgerne til KrF, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne, og blant mellom 29% (SV) og 36% (Høyre) av velgerne til alle de andre stortingspartiene (Ruud/Aftenposten, 2019).

5.4 Uventa kontantstøtte-støtte fra venstre

I 2017 var det flere oppslag i aviser som Vårt Land, Klassekampen og Dagsavisen der kjente kvinnesaksnestorer, og uttalte feminister, kritiserte tidlig barnehagestart. Dette er for øvrig også de avisene jeg har fått nyhetsvarsler om kontantstøtta fra, med vinklinger som går mot flertallet. Disse kvinnene har siden blitt sitert av flere som forsvarer kontantstøtta, eller kritiserer tidlig barnehagestart, både av politikere og mer eller mindre organiserte foreldre. Det var Torill Skard, psykolog og tidligere SV-politiker, Kari Wærness, forsker og kvinnen bak begrepet «*det kvinnevennlige samfunnet*», Gro Nylander, lege og ammeikon, Ebba Wergeland, arbeidslivsforsker og Rødt-veteran, og Jorun Gulbrandsen, også Rødt-veteran (Hinna, 2017; Wergeland og Gulbrandsen, 2018).

De to sistnevnte, sammen med Bjørgulf Clausen, fremma forslag for Rødts landsmøte samme år, om å beholde kontantstøtta, men blei nedstemt. De sier blant anna at noen velger å få kontantstøtta for å være lenger med ettåringen «*slik de med god råd kan gjøre uten videre*.» (Wergeland og Gulbrandsen, 2018). Ingen av disse har vært med i Ap, og

kritikken kan sies å komme til venstre for Ap, med slagside mot arbeidslinja og kapitalismens krav. Motargumentene på Rødts landsmøte kunne likevel vært framført i hvilket som helst parti, unntatt KrF, Senterpartiet og MdG, men til og med blant *liberalkonservative* høyrekvinner: «– Det er bra Rødt fortsetter å ta kampen mot konservative familieverdier og for at flere kvinner skal stå i arbeidslivet, sier Rød Ungdom-leder Linn Elise Øhn Mehlen [...]» (Kristjánsson, 2017). Dette er en uttalelse som harmonerer med Arbeiderpartiets mest brukte argumenter mot kontantstøtta.

6 Analyse

Problemstilling: *Hvilke mål om likhet, deltagelse og bidrag til fellesskapet kommer til uttrykk i Arbeiderpartiets argumenter mot kontantstøtte til småbarnsfamilier? Hvilken kritikk kan rettes mot disse målene?*

Først, en oppsummering av Arbeiderpartiets fire hovedargumenter mot kontantstøtta:

1. Barnets beste, nå og (/eller) i framtida. Barnehagen er et godt sted å være og et godt sted å lære. Her treffer ungene jevnaldrende og blir tatt hånd om av kompetente, trygge voksne. De lærer seg norsk og de lærer seg om det norske samfunnet.
2. Mødrenes beste. 2a) Mødrene slipper å bli værende hjemme. 2b) Får muligheten til å ta lønnsarbeid og bli økonomisk sjølstendige. 2c) Blir integrerte i samfunnet.
3. Det nasjonale fellesskapets beste. Fellesskapet i storsamfunnet styrkes når alle deltar og treffes, og har samme ordninger. Likestilling som felles verdi og gode.
4. Økonomisk vekst og offentlig velferd. Motstand mot eksport av kontantstøtte. Økonomien vokser, det produseres mer og mer effektivt, når alle arbeider i den organiserte økonomien. Velferdsstaten finansieres av skatt på arbeid og handel.

Som vi kan se i tabellene i vedlegg 4 og 5, kan liberale og kommunitaristiske ideer støtte opp om både barnehage og kontantstøtte for småbarn. Hvis vi forsøker å se etter et mønster i argumenter som brukes mot kontantstøtte (vedlegg 3), kan vi koke motsetningene ned til fire stikkord. Arbeiderpartiet ønsker seg en familie- og oppvekstpolitikk med stikkordene likhet, deltagelse, bidrag og langsiktighet. Dette får vi med barnehagestart for ettåringer og mødre i betalt arbeid. I en idémessig dikotomi (to-delt motsetningsforhold), er motsetningene til disse målene ulikhet, isolasjon, passivitet og kortsiktighet. Dette følger med hjemmeværende ettåringer, og mødre.

At 32% av kontantstøttemottakere i 2018 var menn, er noe som sjelden nevnes i debatten om kontantstøtteordninga, det som problematiseres, er at kvinner er hjemmeværende. Derfor omtaler jeg hovedsakelig kontantstøttemottakere som kvinner og mødre her.

Noen av Arbeiderpartiets argumenter for barnehage og yrkesaktivitet handler om å sikre liberal, individuell valgfrihet, andre har som mål å sikre et kommunitaristisk, felles beste. Ofte er det en kombinasjon av disse. Den følgende analysen struktureres etter tre temaer,

hvor det første omhandler hva som er ønskelig deltakelse og bidrag til fellesskapet, det andre om individuell tilgang til kunnskap og like muligheter, og det tredje om politisk og privat styring av tida. Analysekategoriene henger sammen, det er ikke vanntette skott mellom ideene og ytringene som kan plasseres i de ulike boksene.

Jeg vil også trekke inn noen ideer og sitater som ikke er direkte knytta til Arbeiderpartiet, men belyser idéstrømninger i tida og konteksten for Arbeiderpartiets standpunkt, som også er den mest utbredte innstillinga til barnehagestart og yrkesarbeid.

Analysekategorier:

1. Deltakelse og bidrag til fellesskap: Ord og fraser som *yte*, *bidra*, *aktiv/passiv* og *delta/utafor*, ofte i kombinasjon med *til/i fellesskapet*, står i relasjon til ideer om demokrati, medborgerskap og verdiskaping. Det er de voksne som skal yte og bidra her og nå, mens mål om deltakelse henviser til både voksne og barn. Appeller for *universelle* løsinger, her i betydning av motsatsen til det som rettes mot et *mindretall*, sorteres også i denne analysekategorien.
2. Likhet og individuelle muligheter: Ord og fraser som *kompetente voksne*, *tidlig innsats*, *kvalitet*, *falle utafor* og *henge med/etter*, og *å lykkes* handler om sosial mobilitet og like muligheter, først og fremst for barna, men også mødrene, når vi ser dette i relasjon med første analysekategori.
3. Fellesskap, tid og styring: Ord og fraser som *moderne*, *framtidsetta*, *bærekraft*, *nødvendig* og kontrastene *gammeldags*, *avleggs* og *konservativ* handler om tid, og om dit vi vil og skal, og hva vi ikke skal tilbake til. Henvisninger til det *realistiske* og *urealistiske* hører også inn her. Både voksne og barn er inkludert, i framtidsvisjonen er det ofte et stort *vi*, et helhetlig samfunnsyn.

6.1 Deltakelse og bidrag til fellesskap

Først kan vi se på et eksempel på det motsatte:

6.1.1 Hva som i alle fall ikke er å bidra eller delta, men å få uten å ha fortjent eller å gi tilbake.

Eksport av kontantstøtte er her gjort til ei hovedinnvending mot kontantstøtteordninga, på partiets egne nettsider med kortfatta saksinformasjon (Ap, u.å.). Kontantstøtteeksport er et nyere fenomen enn kontantstøtta sjøl, og blei først ei bekymring med utvidelsen av EU-land i 2004 (Bjørnstad og Ellingsen, 2008). I 2008 blei omtrent 2% av de totale kontantstøtteutbetalingene eksportert til utlandet (Bjørnstad og Ellingsen, 2008), men

siden har andelen økt fram til 2017. Problemet med kontantstøtte er at noen sender nordmenns penger til utlandet, kanskje bare etter et kortere arbeidsopphold i Norge.

Bjørnstad og Ellingsen hadde i 2008 følgende kommentar til kontantstøtteeksporten:

«Samtidig bidrar ordningen med eksport av kontantstøtte til at utenlandske arbeidstakere får en gjenytelse for innbetalt trygdeavgift og skatt. Dette bidrar trolig til å redusere omfanget av svart arbeid.» Det er ikke enkelt å finne eksempler at dette argumentet har

blitt brukt politisk, verken av Arbeiderpartiet eller norsk fagbevegelse.¹¹ Det er tvert imot tverrpolitisk enighet om at eksporten er ei uønska bivirkning av kontantstøtta, men EU-borgere har rett til å behandles likt der de bor og arbeider (Langberg og Ruud, 2018). Etter innstrammingene som kom i 2017, som setter krav om fem års botid for å motta kontantstøtta, har kontantstøtteeksporten gått ned. Kravet om fem års botid gjelder for begge foreldrene, så ei norsk mor med utenlandsk mann, ikke får kontantstøtte, etter å ha arbeid og betalt skatt som alle andre (Lillesås, 2017).

6.1.2 Passiv eller aktiv, og hva menes egentlig med universell?

Det Norske Akademis ordbok skriver følgende om passiv ytelse:

«økonomisk stønad fra det offentlige som ikke forutsetter gjenytelse i form av arbeid e.l.» for eksempel: [NN] tror at den eneste måten å hjelpe fattige, funksjonshemmede og arbeidsledige på er å la dem eksistere på passive ytelser fra folketrygden [...]» (Passiv, 2019)

Velferdsstaten har mange passive ytelser, det kan sies å være hovedkategorien av ytelser fra staten, om vi ikke regner dem som får lønn for arbeid utført i velferdsstaten. Svært mange ytelser forutsetter arbeid *før* man får ytelsen, som arbeidsledighetstrygd eller sykepenger. Forutsetningene er da at man aktivt søker etter jobb, eller er syk, og dermed legitimt passiv. Forutsetninga for å få kontantstøtte er at man ikke har barnehageplass, muligheten til å få støtte er således definert av noe man ikke gjør eller har. I tillegg må

---

¹¹ Et unntak er Sveinung Rotevatn, daværende stortingsrepresentant for Venstre (Ruud, 2017).

man ha barn, ha den daglige omsorgen for barn, som det heter på byråkratisk velferdstatisk. Om denne daglige omsorgen er aktiv nok, eller for passiv, kan besvares ulikt ut ifra liberal og kommunitaristisk teori.

Arbeiderpartiet har tradisjon for å støtte opp om universelle tjenester, det vil si ordninger som treffer hele befolkninga (Fjeldavli og Halvorsen, 2019). Solidaritet og identifisering på tvers av ulike sosiale grupper har vært et argument for universelle ordninger helt siden midten av forrige århundre, da alle, og ikke bare utsatte grupper, fikk rettigheter i velferdsstaten (Kuhnle, 2016). Studier viser også at behovsprøvde ytelser er i større fare for å bli kutta, mens universelle ordninger står seg over tid (Brandal, 2011; Sterri, 2018). Det bidrar til fellesskap, det vil si, det store, nasjonale fellesskapet.

Hanna Kildal skriver at den eneste universelle ordninga vi kjenner, som er uavhengig av alle behovskategorier, kanskje bortsett fra alder, er borgerlønn (*universal basic income*) (Kildal, 2013). Dette er ei ordning som har spredte støttespillere over hele det politiske spekteret, men som ikke står i noen umiddelbar posisjon til å bli norsk sosialdemokratisk politikk med det første. De siste årenes intensivering av kampen mot kontantstøtta er kanskje et av de mest tydelige eksemplene på det.

Alle eksisterende velferdsordninger er knytta til politisk definerte kategorier for behov, som alderdom, sykdom, forsørgeransvar og arbeidsledighet, og mange ytelser er beregna ut ifra arbeids-, eller snarere skatteinnsats (Kilda, 2013). Kontantstøtte er således ikke det eneste unntak fra regelen om universalisme.

Hvorvidt barnehagen er en universell tjeneste, er det ingen som bestrider. Alle barn er velkomne i barnehagen, og barnehageplassen er subsidiert. Men, som Henriksen, Skjervan og flere sier, alle barn *burde* gått i barnehagen, men alle er ikke der nå. Kontantstøtte for ettåringer undergraver på dette viset det universelle ved barnehagen, fordi alle barn som kunne vært der, og dermed gjort ordninga universell i praksis, ikke er der.

Alle som har barn mellom ett og to år, kan søke om kontantstøtte, så ordninga er formelt tilgjengelig for alle. Samtidig har ytelsen alltid vært langt lavere enn lønna for ei hvilken

som helst heltidsstilling. Ordninga er dermed ikke et reelt alternativ for en enslig forsørger, (uten andre sosiale ytelser i tillegg, altså en enslig forsørger som er arbeidsfør.) Mange opplever at det er avhengige av to inntekter for å betjene sine faste utgifter, og opprettholde den levestandarden og livsstilen som andre i samfunnet har. Foreldre i Oslo som velger kontantstøtte, oppgir at bekjente ikke anser kontantstøtte som et mulig alternativ, hovedsakelig på grunn av økonomi (Aabrekk, 2019).

Kristelig Folkeparti forsøkte å doble kontantstøtta i 2017, da de fikk den heva fra 6000 kr til 7500 kr, med argumentet om å gi «*reell valgfrihet.*» Representanter for Arbeiderpartiet, og andre kritikere, argumenterer for at den lave satsen gjør ordninga spesielt fristende for lavtlønte og deltidsansatte, som har mindre å tjene på å arbeide i stedet for å være hjemme med kontantstøtte. Det er dermed innforstått at de med god råd kan velge å være hjemme uansett, uten at staten betaler dem for det, og dette problematiseres ikke. SSB (2019) skriver at «*Andelen ettåringer som går i barnehage, økte i samme periode [1998-2011] fra nesten fire av ti til åtte av ti. Det økte tilbudet av barnehageplasser ga foreldre reell frihet til å velge omsorgsform.*» Reell frihet er øyensynlig ensbetydende med å velge barnehagen.

Lenge var dette et fast innslag Arbeiderpartiets argumentasjon mot kontantstøtte; at å være i barnehage eller hjemme både er og skal være valgfritt, men at fellesskapets penger bør brukes på barnehager, ikke til hjemmeværende foreldre. I dag kan vi fortsatt se denne holdninga i noen utspill, men vi ser samtidig at sentrale politikere og dokumenter sier at alle barn bør være i barnehagen, eller gjerne; bør *få* være i barnehagen, og få denne muligheten som andre barn har. Å være hjemme er dermed et tap, noe man *ikke* får. Dette skal Isaiah Berlin få kommentere i neste avsnitt.

6.1.3 Å bli gående hjemme mens resten av verden går framover

Et beslektet og velbrukt argument mot kontantstøtta, er at kontantstøtte utbetales til dem som frivillig ikke benytter seg av et velferdstilbud. Dette er den første innvendinga på Arbeiderpartiets hjemmeside, foran eksport og integreringshinder. Det høres absurd ut, hvis man trekker paralleller til for eksempel ubenyttede helse- eller beredskapstjenester,

eller teaterbilletter og bilveier, slike Dagsavisens kommentator Hege Ulstein gjorde i 2018 (Ulstein, 2018).

«Der barnetrygden gis uavhengig av om man har arbeid eller ikke, så er kontantstøtten avhengig av at mottakeren ikke benytter et tilbud om barnehage. Det henger stort sett sammen med at mor går hjemme.»

Ingrid Kjerkhof, helsepolitisk talsperson, Ap (2018)

Mor *går* hjemme. Eller «*blir gående*,» sier noen. Uttrykket brukes også om andre som mottar *passive* ytelser, som mangler jobb og meningsfulle aktiviteter å gå til, bort fra hjemmet.

---

*«I've been thinking about
Setting my house on fire
Can't see a way out of the mess I'm in
And the bills keep getting higher
All I need is a match and a gallon of gas
God I'm getting tired
Gonna set this house on fire»*

Pistol Annes – Housewife's Prayer

Ett år med sulling og dulling hjemme, er ett tapt år i den felles innsatsen for utvikling og framskritt – i betydning av ny kunnskap og mer produksjon. Enhver anna jobb er, i en slik målestokk for frihet, sjørealisering og direkte bidrag til storsamfunnet, bedre enn å bli gående på tomgang hjemme. Barnepass kan beviselig gjøres mer kunnskapsbasert og voksenressursene brukes med effektivt, all forskning viser det (se kapittel 6.2.7).

Opplysningstidas tru på objektiv kunnskap, utdanning og framskritt har solid fotfeste i liberalismen, og opplysningsidealer og liberalisme kritiseres om en anna av kommunitarister. De skarpeste utfallene mot hjemmeverende småbarnsmødre avslører et fravær av pluralistisk refleksjon over målet om framskritt og det gode liv i det store

fellesskapet. Berlin mente at moralsk og politisk diskusjon burde avspeile at det fins flere goder, med ulike begrunnelser (West, 2019b).

Tilbake til passiviteten:

«- *Har du seks unger, får du ganske bra med penger. Kontantstøtten må bort, for den holder kvinner passive hjemme.*» Rashid Nawaz, leder av Stovner bydelsutvalg, Ap (2017).

Seks unger og en passiv tilværelse hjemme!? Hva betyr egentlig *passiv* her?

Det må stå i relasjon til pengene man får, om man har gjort en type arbeid som man *fortjener* å få betalt for. Husarbeid, omsorg og oppdragelse av egne barn er ikke slike oppgaver i sosialdemokratiet. Det er private anliggender, som ikke fellesskapet skal finansiere, betalt kan man få for arbeid i markedet eller staten. Bellah m.fl. (2008, s. 87) skriver at hjemmet og familien er en mjuk antitese til resten av samfunnet, hvor formålsrasjonaliteten råder. Derfor skiller det moderne mennesket så sterkt mellom det politiske og det private, mellom økonomiske bytteforhold og gjensidig deling, og sosialisering inn i familien og i storsamfunnet.

Kanskje betaling for omsorgstjenester til sine nærmeste, ansees som en korrumpert av det nære, ikke-instrumentelle forholdet mellom familiemedlemmer, mellom foreldre og barn? Det stiller i så fall foreldrepermisjonen i barnets første leveår, med full lønnskompensasjon inntil en gitt sum, i et nytt lys, og betalt foreldrepermisjon som sådan er det ingen politisk uenighet om. Den politiske uenigheten om betalt omsorg for egne, friske barn begynner når først når babyen har gjennomført sin første runde rundt sola.

6.1.4 Borgeren, brukeren og foreldrerollen

Borgeren som bruker av tjenester, jfr. Østerud (2002), står tydelig fram i argumentet om at kontantstøtte er betaling for å ikke bruke en tjeneste. Brukeren tar ikke imot den tjenesten som tilbys alle; barnehageplass, og vil heller ha noe anna. Her ser vi det markedsorienterte, liberale sosialdemokratiet, som Bellah kritiserte, som er mest opptatt av fellesskap som skapes av økonomisk vekst og fordeling i en stadig mer effektiv stat (Bellah, m.fl. 2008, s. 264). Herfra er veien kort til det Bellah m.fl. kaller neokapitalisme,

der det som til syvende og sist teller, er ens effektivitet, den enkeltes bidrag direkte til statskassa. Et samfunn som navigerer etter objektiv rasjonalitet og lønnsomhet som verdi, kan like gjerne styres av eksperter og «*managers*» (Bellah, m.fl. 2008, s. 271).

Kontrasten er tydelig om vi stiller opp følgende, sjeldne uttalelse om foreldrerollen og borgerrollen: «– *Man ikke er dårlige foreldre hvis man velger barnehage fra barnet er ett år. Men man er på samme måten ikke noen dårlig samfunnsborger om man er hjemme ett år til. [...]*» Geir Inge Bekkevold, stortingsrepresentant for KrF (Johansen, 2017).

Kommunitaristene i *Habits of the Heart* ville nikka anerkjennende til Bekkevolds betraktning om borgerrollen (Bellah, m.fl. 2008). Hjemmets fellesskap er integrert i samfunnet, og det man gjør for sine nærmeste, rollene som skapes av omsorg og ansvar i familien, får konsekvenser for sosial tilknytning og bidrag til andre medmennesker i det større velferdssamfunnet seinere. Argumentet om å sosialiseres inn i det nasjonale fellesskapet, at barna skal treffe bygdas jevnaldrende og de voksne få omgås andre voksne, og slik bidra til et større vi, en velferdsstat og økt, felles BNP, er isolert sett et kommunitaristisk, fellesskapsorientert ideal.

Men kommunitaristene ser ikke deltakelsen i det store fellesskapet isolert, som en motsetning til familien, de ser en sammenheng av sosiale bånd og identiteter. Sandels sosialt konstituerte selv, som har sin identitet og sine mål i relasjon til andre, beskriver like mye aksjemegleren og læreren, som husmora. Liberalerne, og Arbeiderpartiet, er mer orientert mot det direkte forholdet mellom storsamfunn; republikken, nasjonen - og borgeren.

Kommunene annonserer i avisene etter kandidater til «*verdens viktigste jobb*» i barnehagene, som er å oppdra andres barn, men å oppdra egne barn, på dagtid når andre går på jobb, måles ikke på den samme skalaen.

6.1.5 Struktur, motivasjon og valgfrihet

«Mens Erna Solberg øker den kvinne og integreringsfiendtlige kontantstøtten, skal vi si at arbeidslivet vårt behøver at innvandrerkvinner arbeider. Fordi vi vet at språk er nøkkelen til arbeid, og vi vet at arbeid er nøkkelen til god integrering.»¹²

Hoda Imad, 5. kandidat Viken Ap. Romerrikes Blad, 14.08.19

Sitatet ovenfor viser betydninga av fortellinger, av politisk kommunikasjon som inspirerer til fellesskap og felles innsats, slik Bellah og kommunitaristene er opptatte av. Ifølge Imad, gir kontantstøtte til innvandrerkvinner beskjed om at resten av samfunnet ikke har bruk for deres innsats, de kan bare ta seg av familien sin, og derfor gjør de det. Det fins ingen positiv forbindelse mellom omsorgsarbeid i familien og storsamfunnet, å være hjemmeværende mamma betyr å ikke være til nytte.

«Det er et mønster i hvem som blir holdt tilbake av denne ordningen. Det er noen av dem som kanskje aller mest kan trenge å stå i jobb, ha egen inntekt, få det nettverket og språkforståelsen som arbeidslivet gir. Nemlig personer med innvandrerbakgrunn.»

Hadja Tajik, nestleder i Ap, 2018.

Kontantstøtte omtales her som en struktur som holder individet tilbake, fra å få sin sjølstendighet. Det er omdiskutert hvorvidt innvandrerkvinner uten norsk utdanning ville og kunne *valgt* betalt arbeid om de ikke blei *holdt tilbake* av å få penger fra staten. Det er en åpenbar *korrelasjon* mellom arbeidsledighet og kontantstøtte, men *kausalteten* er uklar. Ifølge NAVs ferskeste analyse, ved Magne Sortland, er det ikke empirisk bevist at kontantstøtta er ei fattigdomsfelle, men *«det er rimelig å anta at preferansen for arbeid blir*

---

¹²Personlig synes Erna Solberg at summen som KrF forhandla opp til 7500 kr i måneden, er for høy (Ruud, 2018).

svekk» Mødre med barn mellom ett- og to år jobber skarve 1% mindre i 2017 enn i 2014, etter at stønaden økte til 7500 kr, men kontantstøtte som enkeltfaktor finnes ikke å påvirke framtidig lønnsarbeid (Dagsavisen, 19.12.19).

Samtidig som kontantstøtta økte, innførte regjeringa Solberg redusert foreldrebetaling og gratis kjernetid tilsvarende en halv barnehageplass, for lavinntektsfamilier. Kjersti Misje Østbakken fant i 2019 at innføringa av gratis kjernetid for 4- og 5-åringer i 2015 og 3-åringer i 2016, har ført til at flere barn i lavinnteksgruppa går i barnehagen, men ikke til at flere mødre har lønna arbeid (Østbakken, 2019). Fra høsten 2020 utvides ordninga med gratis kjernetid til å også gjelde toåringene. Arbeiderpartiet kritiserer ordninga for å utfordre arbeidslinja (Oppvekstmanifestet, 2019).

Flere partier har også foreslått at kontantstøtta skal være betinga av lønna arbeid i det foregående året, for å hindre at kvinner uten jobb blir værende enda lenger uten jobb. Mødre som har vært i jobb, går raskere tilbake i jobb etter et år med kontantstøtte, enn mødre som først må finne seg en jobb. Det sier seg sjøl. De har ytt noe før, og vil yte noe igjen. Slik skal man unngå at noen forblir avhengige og utafør. Det er et liberalt engasjement for personlig autonomi som følger med det å ha lønna arbeid. Et slikt tiltak ville dog også blitt et nytt eksempel på en velferdsstat som setter strengere vilkår, og skiller mellom verdige og uverdige trengende (Kildal, 2013). Og verdige og uverdige samfunnsbidrag.

Arbeidslinja består ifølge Aksel Braanen Sterri av to komponenter; den ene er et formyndersk påbud om å arbeide fordi det er godt for deg, og det andre er at man vil redusere utgiftene og sikre oppslutning rundt velferdsstaten (Sterri, 2014, s. 92). Etter innføringa av arbeidslinja i 1992, var det ikke flere i arbeid 22 år etter, og Sterri siterer Christer Hyggens studie som finner at motivasjonen for å skaffe seg arbeid, ikke blir større om de sosiale ytelsene ved arbeidsledighet er lave (Sterri, 2014, s. 108).

I sin undersøkelse av Stortingsmelding 6 (2012-2013), En helhetlig integreringspolitikk, finner Anita Røysum at likestilling til dels fungerer som et vikarierende argument for å få

innvandrerkvinner i arbeid (Røysum, 2016). Det underliggende problemet er at de antas å være litt late, de vil ikke jobbe, ikke at de er undertrykte av sin kultur og sine menn, og forhindra å ta lønna arbeid. Dette synes å være en like god beskrivelse på norske kontantstøttedmødre, slik de omtales hos Arbeiderpartiet; ikke direkte undertrykte sjøl, men de koser seg med gratis penger hjemme, uten omtanke for resten av samfunnet.

6.1.6 En standard for norskhet

«– For mange med innvandrerbakgrunn er de skeptisk til å sette ut det kjæreste de har til noen vilt fremmede. Bydelsmødrene gjør en fantastisk jobb, men det er motbakke når du får 7.500 kroner i måneden.»

Raymond Johansen, byrådsleder Oslo Ap (Sørensen, 2019.)

Bydelsmødrene er ansatt av Oslo kommune til å være et bindeledd mellom innvandrerfamilier og storsamfunnet.

Oslo-foreldre med høy utdanning og lønn, som velger kontantstøtte, opplever at det å ha ungen i barnehagen etter endt permisjon, tas for gitt. Det å være hjemme med kontantstøtte er et avvik fra normen, heller enn én av to muligheter (Aabrekk, 2019). Det å sende barnet i barnehage når det er ett år gammelt er blitt en viktig symbolsak for norskhet, *det er sånn vi gjør det her*. Med Unge Høyres (u.å.) ord: «*Vi mener det er en viktig verdi at barn går i barnehagen og at friske foreldre går på jobb.*» Og dette har fått en slik status, som markør for norskhet, til tross for et vedvarende, solid mindretall på fire av ti som mener at staten skal betale hjemmeværende foreldre med barn under to år (Schou, sitert av Ruud, 2019). 17% av nordmenn uten innvandrerbakgrunn benyttet seg av ordninga i 2018 (SSB, 2019). For 20 år siden var det et mindretall som sendte barn under tre år i barnehage, prosentandelen av denne aldersgruppa som har blitt barnehagebarn, blei mer enn fordobla i løpet av 18 år.

Som Eggebø og Teigen (2009) spådde, har likestilling blitt et viktig satsingsområde mot nye landsmenn, samtidig som at man går ut ifra at likestilling mellom kjønnene er oppnådd i resten av befolkninga – eller i alle fall at diskusjonen er over. Vi kan også si at

en majoritet i løpet av kort tid har lyktes med å monopolisere den riktige balansen mellom foreldrerollen og yrkesutøvelse, mellom omsorg fra foreldre og fra pedagoger, ved å knytte 7-9 timer daglig i jobb og barnehage til det å være norsk. I tråd med dette bør mindretallet, som mener at ettåringer har det like bra eller bedre hjemme enn barnehagen, si fra seg denne muligheten, for å bidra til nasjonal integrasjon.

Høgblad og Lien (2018) pirker i den rådende norske ideen om likhetssamfunnet og de egalitære røttene. De mener at det er en tendens til at man overdriver det nye ved integreringsutfordringene i møte med innvandrere, som en kontrast til en innbilt harmonisk og homogen fortid. Om Norge var likt og kjedelig under sosialdemokratiets storhetstid (Sejersted 2007; 2009), synes likheten å ha blitt sterkere og norskheten smalere på akkurat dette området.

6.1.7 Familien og velferdsstaten

Velferdsstatens oppgaver, som skal finansieres gjennom skatt, er i mange tilfeller omsorgsoppgaver. Tre av fire kommuneansatte var i 2017 kvinner, og i staten var tallet 6 av 10 (Norheim, 2018). «[...] *svært mange norske yrkeskvinner har arbeid med ulike former for omsorg og læring som mål.*» (Norheim, 2018; Perspektivmeldingen 2017, s. 144). For 20 år siden var Norsk Lærerlag kritiske til at spesielt kvinnelige lærere valgte å jobbe mindre når barna er små, og sa at det som trengs, er flere barnehageplasser, ikke kontantstøtte (NRK, 2001). Når familielivet, omsorg og oppdragelse av egne barn ikke sees positivt i sammenheng med storsamfunnet og borgerrollen, blir det å være hjemme med småbarn egoistisk, fordi økonomien og velferdsstaten trenger deg mer.

Vi ser også linken mellom familie og stat i KrFs forslag fra 2019, om å gi kontantstøtte for å ta seg av eldre familiemedlemmer, for å avlaste det offentlige helsevesenet og gi folk mer tid sammen med sine nærmeste. Ideen møtte sterkt motbør fra Arbeiderpartiet, med de samme argumentene som brukes mot kontantstøtte for pass av egne barn.

«For det andre vil en kontantstøtte som kjent fungere som et incentiv til å velge omsorgsrollen fremfor arbeidslivet. Pårørendeundersøkelsen fastslår at hele ni av ti pårørende er kvinner. [...] Er færre skatteyttere det vi trenger i en tid der

eldreomsorgen krever økt finansiering? Å yte omsorg, pleie og helsehjelp til eldre som trenger det er, og bør forbli, en oppgave for fellesskapet.»
Helsepolitisk talskvinne i Ap, Ingvild Kjerhol (2019).

Fellesskapet, i entall, det er staten, og det er statsansatte, heltidansatte kvinner og menn som bør og kan gi omsorg, i alle fall i arbeidstida. Den sosialdemokratiske staten skal være garantisten for at alle trengende får hjelp, uavhengig av familieforhold, og for at ingen får altfor store omsorgsbyrder for sine nærmeste. Arbeiderpartiet vil ifølge Arbeidslivsmanifestet (2019) innføre en tidskonto for at flere skal kunne ta seg av barn og familiemedlemmer, men det er ikke nevnt i Oppvekstmanifestet (2019). Og så lenge ikke det store flertallet benytter seg av ei slik ordning, er det ingen ønskeløsning for Arbeiderpartiet.

Det er sjelden forholdet mellom tidligere tiders storfamilie og den moderne staten beskrives i klartekst av politikere, men det framstår heller ikke som en kontroversiell påstand at en del oppgaver i dagens velferdsstat har vært utført av familien, det vil si «*arbeidsledige*» kvinnfolk, før de inntok yrkeslivet. Ellingsæter (2012) viser til Sejersteds (2007) analyse over «*en politisk krig over familien,*» der kampen står mellom å styrke familiene, eller å overføre flere oppgaver til staten, altså fra familiene. Ludvigsen og Danielsen (2009) skriver at offentlige samlivskurs «*skulle formidle kompetanse som storfamilien tidligere videreformidlet.*»

Før var det, på godt og vondt, svigermor som fungerte som samlivsterapeut! Ifølge jordmor Anne Eskild (2019) er en av grunnene til at dagens foreldre trenger mer oppfølging etter fødselen, at mange faktisk holder en baby for første gang når de får sitt eget barn i armene. Det er en kjensgjerning at kjernefamilien er mer overlatt til seg sjøl, med mindre av storfamiliens intimitet og nærhet mellom generasjonene i dag enn tidligere.

«Hun [statsminister Erna Solberg, Høyre] legger til at noen også kommer fra kulturer hvor det ikke er like naturlig for kvinner å jobbe utenfor hjemmet, og at noen har et arbeidskrevende liv på hjemmebane med mange barn.» (Ruud, 2018)

Det er tydelige kulturelle skiller mellom dem som mottar kontantstøtte og de som ikke gjør det, blant anna mønstre etter hvilket opprinnelsesland mødrene har. Det kan spores til ulikhet mellom kjønnene i forskjellige kulturer, men også med familienes ulike betydning som velferdsforsikring. Også blant mødre som hadde jobb før de fikk barn, er det flere ikke-vestlige som velger kontantstøtte (Arntsen m.fl. 2019). Norske kontantstøttemottakere beskrives også som mer familieorienterte enn resten (Schou, sitert hos Ruud, 2019).

Foreldre med barn under ti år, har formelt rett, *en viktig grunn*, til å jobbe redusert, så fram det ikke skaper problemer for arbeidsplassen (Arbeidstilsynet, u.å.). Om de lykkes med målet er en anna sak, men foreldre som velger å arbeide mindre, svarer ofte at dette er et tiltak for å holde familien samla og ha det bedre i heimen (se f.eks. Olaug Nilssens *Kjøkkenbenkrealisme – Ærlige historier om tidsklemma*, 2012 og Simen Tveitereid, referert til hos Westerweld, 2014).

6.1.8 Deltakelse, nærhet og makt

At valget om å være hjemmeværende er smittsomt i nabolag, kunne fortalt oss at det ene året ekstra hjemme ikke automatisk trenger å bety isolasjon for foreldre og jevnaldrende, fordi alle andre er på jobb og i barnehagen.

Sigrun Aaslands bok «*Det trengs en landsby*,» problematiserer ikke at de fysiske nabolagene er tomme det meste av dagen (Aasland, 2019). Det er lik adgang til de formelle, organiserte møteplassene som får politisk oppmerksomhet der, så som i Arbeiderpartiets oppvekstdokument. Til tross for fokuset på inkludering i sivilsamfunnet, vitner dette om et statsorientert syn på politikk, fordi sivilsamfunnet er et redskap for å styrke det store, nasjonale fellesskapet, som er det avgjørende nivået for å styre hverdagen og framtida i riktig retning. Å delta i sivilsamfunnet, er ikke nok, det er et supplement til arbeidslivet.

Theda Stocpol har studert sivilsamfunnet i USA og sammenligna tilstandene utover forrige århundre. Hun finner, som Selle, at kvinner har spilt en betydelig rolle i sivilsamfunnet, før organisasjonene blei mer yrkesretta, som resten av samfunnet, og profesjonalisert

(Stocpol, 2001). Det er historiske bevis for at kvinner som står utafør yrkeslivet, og oppdrar barn, likevel kan delta og bidra til resten av samfunnet – på et vis.

“[Far] from being an impediment to volunteering, children turn into an incentive; they become a strong tie to the community. Volunteer work becomes an extension of the mother role.”

(Rotolo og Wilson, sitert hos Green, 2016).

Med flere hjemme på dagtid, og for eksempel flere åpne barnehager, kunne foreldre og barn truffet likesinna, sammen, litt mindre styrt etter arbeidstidene i voksenverdenen. Jeg er ikke kjent med indikasjoner på at foreldre som ikke sender barnet i barnehagen og går på jobb, isolerer seg og vantrives. Da ville kommunitarister kanskje heller foretrukket dagens 8-10 timer i barnehagen og på jobb. De mange barselgruppene i foreldrepermisjonstida forteller at mindre institusjonaliserte foreldre- og barnefellesskap er mulig.

Sjøl om kvinner oftest blir hjemme med barna, er disse kvinnene i mindretall, mens majoriteten av kvinner går på arbeid når foreldrepermisjonen er over. At kvinner tjener minst, og dermed er nødt til å bli hjemme mens partneren jobber, er like beskrivende som at menn *må* være den som forlater barna og familiefellesskapet for å gå på jobb, fordi deres lønn har størst betydning for husholdninga. Men for å komme fram til en slik slutning, må man ilegge familielivet en verdi, på linje med arbeidslivet.

«Arbeid får mennesket til å føle seg meningsfullt, fordi de får muligheten til å bidra til samfunnet. Er jeg ikke god nok til å arbeide fulltid, slik at jeg bare skal føle meg meningsfull på deltid? Eller er jeg bare midlertidig god nok?»

Cecilia Lindbåge Karlsen, bystyreprerentant for Sandnes Arbeiderparti, 2019

Kommunitaristene i Habits of the Heart mener at innsats for det lokale og nære ikke er mindre verdt, i et hierarki der nasjonale og internasjonale posisjoner er det ypperste

(Bellah, 2008, s. 34) Denne innstillinga kan vi finne igjen hos Miljøpartiet De Grønne, hvor planene for bedre livskvalitet henger sammen med subsidiaritet. Målet skal i større grad oppnås på andre politiske og sosiale nivåer; lokalt, i organisasjonssamfunnet, i mindre, sosiale fellesskap. Partiet har lite ærbødighet overfor for produksjonssamfunnets hierarkier, og det er kanskje derfor de ikke er opptatt av den historiske kjønnsfordelinga i kontantstøtteordninga. Lederen av Miljøpartiet Ungdom, Hulda Hotvedt, har ved flere anledninger uttalt at hun ikke kaller seg feminist eller anser norske kvinner som underprivilegerte i forhold til menn.

Senterpartiets lokalisme, i kombinasjon med holdninga til kontantstøtte, kan på samme måte sees som en utfordrer til det statssentrerte og hierarkiske samfunnsynet, men der er det i tillegg positive konnotasjoner til tradisjoner som gjør at de ikke skygger unna det gammeldagse ved husmoroppgaver. «- *Det kan umulig være noe samfunnsproblem at noen tar noen få ekstramåneder med kontantstøtte før barnet inntar barnehagen,*» sier SP-leder Trygve Slagsvold Vedum (Hoel, 2018). Men det er faktisk et kjempeproblem, ifølge samarbeidspartnerne i Arbeiderpartiet.

6.2 Likhet og individuelle muligheter

«For en del barn kan suksess eller nederlag i skolen avgjøres av om de har gått i barnehage, lært språk og sosiale koder før de begynner på skolen. Eller om de må starte helt fra bunnen av i første klasse, når de fleste andre har ferdigheter som gir dem et forsprang.» Hadja Tajik, nestleder i Ap (2018).

6.2.1 Bivirkninger og virkninger: Å hive barnet ut med badevannet

Tajik målbærer ei bekymring for innvandrermodre som ikke har lønnsarbeid, og derfor ikke råd til å sende de større ungene i barnehagen, så de store barna må blir hjemme med henne og minsten, som har rett på kontantstøtte i ett år. Så kommer det snart et nytt barn til, ny runde med kontantstøtte, og alle er fortsatt hjemme. Ungene lærer seg ikke norsk språk og folkeskikk før de tropper opp på skolen for å ta et skippertak, og ligger langt etter sine jevnaldrende.

Flere uttalelser fra Arbeiderpartiet, og andre, fremhever bivirkninga; at større barn også blir hjemme, som det største problemet som må løyses ved å fjerne kontantstøtta. Det er ingen politisk uenighet om hvorvidt det er uheldig at barn vokser opp i Norge uten å lære norsk og omgås norske barn før de fyller 6 år. Forskere og politikere som tar til orde mot barnehagestart for alle ettåringer, retter i all hovedsak kritikken mot den økende andelen av de yngste barna som tilbringer lange dager i barnehagen. Kontantstøtta gis bare til barn opp til 23 måneders alder, og det er ikke sannsynliggjort at språkopplæring utover familiens morsmål før toårsalderen, er nødvendig for å beherske majoritetens språk på sikt (se f.eks. B.A. Svendsen, referert hos Edvardsen, 2019).

Det er ikke bare uskolerte innvandrerkvinner og gammeldagse nordmenn som føler at barna ikke er helt klar for barnehagen. Barnepsykologer og pedagoger er ikke samstemte om hvilke av ettåringenes behov som best blir dekket i barnehagen, og ikke, og om konsekvenser for sosial, språklige og faglig utvikling på sikt. Likevel er det rådet fra Arbeiderpartiet entydig: barnehage er ikke bare bra, det er best (eller kan i det minste bli det, som vi skal se.)

«– Forskere sier forskjellige ting, og manglende språkkunnskaper er bare én av mange årsaker til at vi er imot kontantstøtten. Vi vet veldig mye om hvem som mottar kontantstøtte, og jeg tror disse barna hadde hatt godt av å være i barnehagen av andre grunner enn språk, for eksempel integrering i sin helhet.»
Anette Trettebergstuen, stortingsrepresentant Ap, 2019 (Edvardsen, 2019).

KrF, som er det partiet som har sterkest eierskap til kontantstøtta, er trolig også partiet som har fremma flest tiltak for å avbøte med uheldige konsekvenser for innvandrere. Stortingsrepresentant Hans Fr. Grøvan uttalte i 2017 at de ville kreve at foreldre som har i Norge i mindre enn tre år, må delta i på arbeidsretta integreringskurs og ha barna noen timer i uka i barnehage, for å få kontantstøtte. Det er ikke så langt unna forslaget til Oslo Arbeiderparti, som vil gi innvandrere et valg mellom kontantstøtte, eller gratis barnehage pluss kurs. Fellesnevnerne for de tiltakene KrF foreslår, er at det til sammen blir kostbart. Å fjerne hele støtta for alle som har bodd i Norge i mindre enn 5 år, var ei umiddelbar

innsparing på det borgerlige statsbudsjettet, og å fjerne den for alle nordmenn vil gi ei enda større innsparing. Å gi økonomisk støtte til et roligere år for de nyankomne, uten så mange negative konsekvenser for integreringa, blir dyrt. Om det så fikk redusert de negative bivirkningene, er det likevel ikke her Arbeiderpartiet ville brukt pengene:

«Den står høyt oppe på min liste over ting jeg mener vi bør slutte med i Norge. Dels fordi det er en stor post på statsbudsjettet – totalt 1,7 milliarder kroner i 2018. Kontantstøttebudsjettet kunne driftet over 10.000 flere barnehageplasser i kommunene, det kunne dekket det meste av økningen i sukkeravgiften eller det meste av lærernormen i skolene.» Hadia Tajik, nestleder i Ap (2018)

Å redusere sukkeravgifta, for eksempel. Det gir trolig mer *verdiskaping* til fellesskapet, ifølge Norges sosialdemokratiske parti. Sejersteds beskrivelse av «*næringslivets juniorpartner*,» rinner meg i hu (Sejersted, 2007). Eller man kan drifte barnehageplasser, formodentlig uten bivirkninger, til ettåringer som eventuelt ikke skal være hjemme likevel, grunnet nedskjæringer i staben.

«Selv om høyrepartiene begrunner kontantstøtte med «valgfrihet» for foreldre, er bivirkningene av kontantstøtten sterkere enn virkningene. Det er det viktigste argumentet for å fjerne den.» Innlegget til Tajik (2018) er skrevet i anledning kontantstøttas 20-årsdag, og gir ingen forklaring på hva de (positive) virkningene, i kontrast til (de negative) bivirkningene, kan være for noe. Det som teller, er å delta, bidra og lykkes i utdanning og arbeid.

6.2.2 Ulikhet i arbeid, levekår – og status

Sjanselikheter er den mest utbredte modellen for å nærme seg likhet og rettferdighet, men med norsk arbeidslivspolitik har vi prøvd å strekke oss sakte, men sikkert nærmere reell likhet. Internasjonalisering utfordrer dette, med tilreisende arbeidskraft som ikke er organisert eller bevisst på egne rettigheter. Dårligere lønnsutvikling, fellesskapsfølelse og status på arbeidsplassen følger – konsekvenser som merkes av noen, spesielt mindre spesialiserte yrkesgrupper, samtidig som den samla økonomiske produksjonen går opp. Slik skapes globaliseringas vinnere og tapere, som Collier, og etter hvert mange andre,

kaller det (referert til hos Heiervang, 2019). Norsk økonomi og arbeidsplasser er mer usikre i dag enn i sosialdemokratiets gullalder etter krigen, og redskapet for å hevde seg på i den internasjonale økonomien er utdanning; spesialisering, stadig oppdatering og tilpasning (Brandal m.fl. s. 144; Mld. St. 29, 2016-2017; Sejersted, 2007).

I 30 år har omtrent 30% av ungdomskullene ikke gjennomført videregående skole (Moshuus og Bunting, 2017). Den sosiale mobiliteten og arbeidslinja svekkes, når barn og ungdom ikke henger med på nye, i praksis obligatoriske ledd i utdanninga, ikke løfter seg forbi foreldrenes ferdighetsnivå og klasse, eller kvalifiserer seg for et stadig mer spesialisert arbeidsliv.

«- Hvis vi ikke tar tak i disse, kan vi skape en varig underklasse i Norge. Vi har lenge hatt en god del ungdom i randsonen av skole og utdanning. Men det er fare for at det å være der er farligere enn før. I dag kan det føre til permanent utenforskap. [...] Moshuus og Bunting, 2017

Arbeiderpartiet har trulig den mest omfattende, detaljerte politikken for arbeidstakere, og er like sammensveisa som før med LO (se f.eks. Arbeidslivsmanifestet 2019). Den langsomme, institusjonaliserte innsatsen for å bedre arbeidskår og lønn, og noen relativt raske implementeringer av strengere regler for å hindre arbeidslivskriminalitet i utsatte bransjer, kan komme til kort, når noen typer arbeid har blitt nedvurdert i kulturen generelt og i utdanningspolitikken spesielt. Den politiske og kulturelle makta har i lang tid snakka opp visse typer kompetanse, en viss type suksess, på bekostning av andre arbeidsoppgaver, gjennom for eksempel å snakke om folk «uten høyere utdanning» som om det er en mangel. Jonas Bals, LO-rådgiver og medlem av utvalget som utarbeidde det overnevnte Arbeidslivsmanifestet, sier det slik:

«Fortellingen om etterkrigstidas Norge, og om arbeiderbevegelsens store samfunnsprosjekt, har inneholdt det man på malerspråk kaller en «helligdag»; en gjenglemt flekk på en ellers nymalt vegg [...]. Nemlig at praktisk arbeid fremsto som noe ufullstendig, eller som et lavere trinn vi nærmest skulle legge bak oss.» (Bals, 2017; se også Hernes, 1973, s. 4)

Denne tendensen har etter Bals oppfatning gått så langt at det går utover arbeidssikkerheten, og dermed samfunnssikkerheten, fordi de som bestemmer og planlegger, jobber på andre arenaer, med flere lederledd imellom, og ikke forstår eller verdsetter arbeidet, kompetansen og arbeidsforholdene til dem som skal sette planene ut i livet (Viggen, 2019).

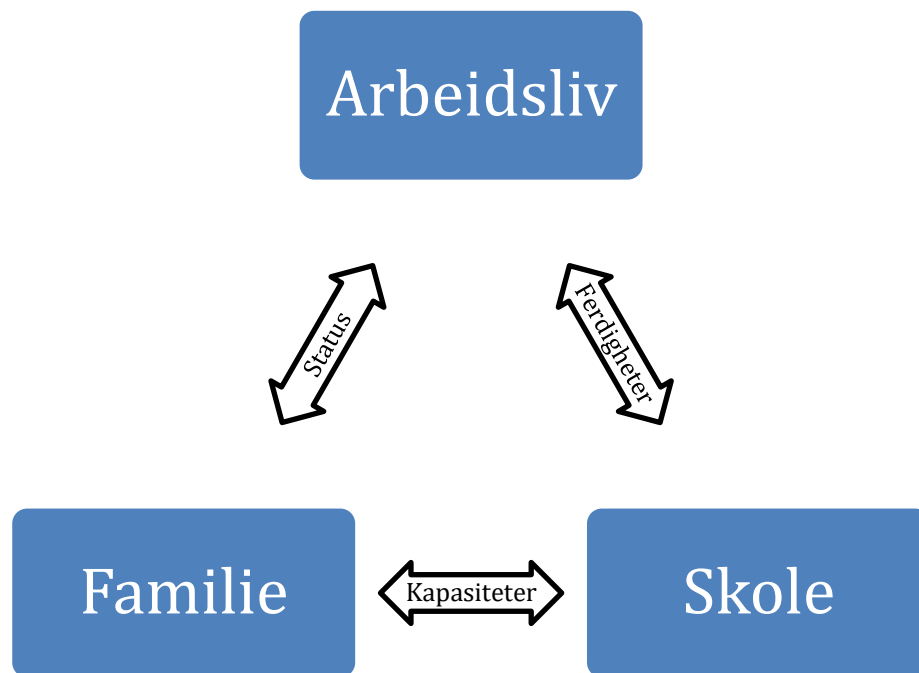
Arbeiderpartiet har, som de fleste andre partiene, blitt urolige for at teorifokuset i grunnskolen neglisjerer andre egenskaper. De vil ha mindre stillesitting i grunnskolen (Oppvekstdokumentet 2019). Partiet vil også bruke mer ressurser på yrkesfagene på videregående og øke opptaket til høyere fagutdanning. Det er ekstra alvorlig for Arbeiderpartiet at arbeiderklassens barn sliter på skolen, sier Martin Henriksen (Fjeldavli og Halvorsen, 2019). Det fins et mulig internt motsetningsforhold her, mellom ambisjonene for arbeiderbarna og verdsetting av arbeid(ere).

6.2.3 Sjanselighet i utdanning

Sosiologiprofessor og seinere statsråd for Arbeiderpartiet, Gudmund Hernes, skreiv i 1973 at utdanning for alle først var ansett som «*et våpen*» for arbeiderbevegelsen, for å nedkjempe klassesamfunnet, som seinere blei sett på som en ressurs for hele nasjonen; *humankapital*» (Hernes, 1973). Når Bals anmerkninger tas i betraktning, kan det synes som at denne humankapitalen har blitt for snevert definert, med konsekvenser både for mangfold i ferdigheter og kvalitet i arbeidet, og for inkludering og verdighet for mindre akademisk anlagte i et nasjonalt fellesskap.

Figur, kopi av Hernes (1973), kalt «*reproduksjonssirkel mellom familie, skole og arbeidsliv*»:

Hernes gir ei mesterlig enkel oversikt over de mulige strategiene for å oppnå likhet i og gjennom utdanning. Sjanselighet kan vektlegges sterkt, eller svakt. Samfunnet kan styre etter et mål om å bygge ned statusforskjellene mellom ulike kompetanse og yrker, fra et hierarkisk syn på arbeidsoppgaver, til et komplementært syn, slik at det ikke har så mye å si hvilken utdanning man velger og hvilket arbeid man får. Hernes sammenligner med disiplinene på et universitet; «*For er en glup i gresk, kan en godt være blank i botanikk.*» (Hernes, 1973, s.18). Dette følger en sterk betoning av sjanselighet, som sammenfaller mer med det jeg ellers i oppgaven har kalt resultatlikhet.

En svakere sjanselighet, innebærer at alle sosiale lag skal ha samme sannsynlighet for å havne på alle statusnivåene gjennom utdanning, og styrer mot en mindre radikal omveltning av samfunnet. Da må man starte med å gi barn fra lavere samfunnslag et bedre grunnlag tidligere i barndommen (Hernes, 1973, s. 14). Om man styrer mot sterk eller svak sjanselighet, er et politisk valg, som avhenger av hvilken vekt man legger på sosial lagdeling, det vil si ulike, eksterne belønning, som motivasjon for arbeid (Hernes, 1973, s.18).

Med et stadig lengre utdanningssystem, blir det nødvendig med desto tidligere innsats og utjevning av vilkår for å lykkes på denne arenaen. Utdanning skiller seg fra annen arbeid og

aktivitet, ved at det er et sterkere fokus på vurdering og rangering (Hernes, 1973, s. 11-12). Ulikhet i prestasjoner kommer godt fram, og får konsekvenser. Å tvinges til å delta og bli vurdert i et system der du har dårlige forutsetninger til å lykkes, bryter ned den enkelte – og tilknytninga til samfunnet (Hernes, 1973, s.11).

6.2.4 Frihet og sjanselighet – ingen automatisk syntese

Felles innsats for å gi alle barn en sjanse til å nå like langt, er et åpenbart egalitært trekk for å hindre at familiebakgrunnen blir skjebnebestemmende, og at fattige barn ikke får utvikle sine kapasiteter (Hernes, 1973). Marsdal (2019) kritiserte sosial mobilitet som hvitvasking av opprettholdte økonomiske skeivfordelinger i samfunnet, som han mente var å vinke «*farvel til sosialdemokratiet.*» Sjanselighet har dog vært den dominerende sosialdemokratiske veien til likhet også før, i et forsøk på å balansere likhet med frihet, vekst og mangfold. Det var bare ikke like lett å falle helt utafør, ikke henge med gjennomsnittet helt opp, ikke bidra noe som helst, i et mindre spesialisert og konkurranseprega arbeidsliv, slik Arbeiderpartinestor Martin Kolberg mintes det (Helgheim, 2019).

Mål om sjanselighet i betydning av sosial mobilitet, i kombinasjon med monistiske ideer om kunnskap og framskritt, gjør at barnehagene må bli likere, mer sentralstyrt, og at alle barn må delta fra starten av, slik at alle får en stadig bedre start og ingen får forsprang (se f.eks. Agderprosjektet, referert til hos Topdahl, 2019). «– *Det skal ikke være et lotteri hvilken barnehage barn kommer i med tanke på hva de skal få med seg fra barnehagen,*» sier prosjektleder Ingunn Størksen (Topdahl, 2019). Til dette svarer Jan-Tore Sanner fra Høyre, daværende kunnskapsminister, at forskjeller mellom barnehager er grunnen til at Høyre har innført diverse nye nasjonale normer (Topdahl, 2019). Det er ikke det at man ikke stoler på at statlig utdanna pedagoger ikke gjør sitt beste i jobben sin, men sitt beste er ikke *det beste*, og det beste er om det er likt.

Sentralstyring av økonomi og reelt lik fordeling av ressurser, så vel som arbeid/aktiviteter, samler makta til å styre samfunnsutviklinga og gir mindre valgfrihet til den enkelte. Styring av marginer for sjanselighet, for å oppnå en bestemt form for suksess og

kompetanse, innskrenker også friheten, uten at dette har blitt gjenstand for den samme liberale frihetsdebatten. Ikke på noe politikkområde er dette tydeligere, enn i kravet om at alle barn må ivaretas av pedagoger, kompetente voksne, 8-10 timer om dagen fra de er ett år gamle, for å ikke risikere å henge etter, men få realisert seg sjøl, bidra og delta på lik linje med de andre. Den individualistiske, fatalistiske argumentasjonen hos Arbeiderpartiet, og andre partier, med henvisning til det å lykkes eller mislykkes, henge med eller ikke, og falle utafør, vitner om at mye står på spill for skole- og barnehagebarna.

Professor Bente Ailin Svendsen eksemplifiserer en annen, mer idealistisk - eller urealistisk, linje: «[...] *Skolene må være mer tålmodige, for det kommer til å gå aldeles utmerket hvis man bruker tid og setter inn språkstimulerende tiltak.*» (Edvardsen, 2019).

Om det er utopisk å redusere statushierarkiene i samfunnet, og oppnå sterk sjanselikheter jfr. Hernes (1973), er det like utopisk å eliminere betydninga av familiebakgrunn for å lykkes i utdanninga. Det siste har vi etter hvert godt empirisk belegg for å konkludere med. I tillegg medfører samtidig, tidlig innsats, det vil si tidlig styring, tap av frihet, mangfold og tid i de, for noen, viktige små fellesskapene, som vi snart skal gå nærmere inn på. Det skulle være lite å tape på å omtale ulikt arbeid og ferdigheter mer likt, mer komplementært, med hensyn til bidraget til samfunn og medmennesker her og nå. Lite å tape, annen enn for dem med høy status.

Daniel Markovits sier at aristokratiet blei felt av meritokrati og utdanning til alle, men at de som mestra skolesystemet, lagde et nytt hierarki til sin fordel (Harris, 2020). Dette er mer skeivfordelt i USA, men studietallene i Norge skiller seg fra andre mål på ulikhet; her er 1 av 5 studenter fra familier uten høyere utdanning. Dagens overklasse er ikke bevisste på de fordelene de har, ved å tilfeldigvis ha egenskaper som dyrkes og verdsettes i sitt samfunn, men tror status og belønning er oppnådd gjennom rettferdig konkurranse på like vilkår. Markovits pirker i paradokset ved at de som studerer sosiale systemer og praktiserer kritisk tenkning, ikke ser sin egen rolle i systemet av sosial stratifisering (lagdeling). Gjennom sine portvokterroller, siler de ut dem som ikke har de samme anleggene, fra makt og status. Dette minner om et argument jeg har hørt, om at lærere må

ha høyere utdanning i dag, for å få respekt hos de høyt utdanna foreldrene til elevene sine. Lignende har sannsynligvis blitt både ytra og tenkt om utdanninga til førskolelærere.

6.2.5 Når det gode er det bestes fiende

«Vi har ikke barn i barnehagen for oppbevaring når foreldrene er på jobb. Vi har barn i barnehagen av pedagogiske og utviklingsmessige grunner.»

Statsminister Erna Solberg, da barnehagene var koronastengt, Dagsnytt18
14.04.20

Det er ingen allmenn eller politisk hemmelighet at det fins kvalifisert og demokratisk uenighet om flere aspekter ved dagens barnehagesituasjon, men i motsetning til varierende vilkår hjemme, kan dette alltid løyses med bedre kvalitet. Og jo mer kontrollert kvalitet som tilbys, dess viktigere blir det at alle får det med seg. Ulike, mulig gode barne- og foreldrelev står i motsetning til like muligheter til det som forventes å gi *bedre* voksenliv, og siden alderdom og pensjon. Denne dynamikken er i liten grad blitt offentlig problematisert.

Prioriteringa av sjanselikkhet for å lykkes i yrkeslivet i framtida, kan gå utover den demokratiske og «*offentlighetsorienterte*» oppdragelsen i utdanninga (Selle, 2016). Det er nok ikke nødvendigvis en motsetning mellom læring og lek, eller sosial og akademisk utvikling, men det kommer an på graden av sentralstyring og kontroll, og noen kompetansemål er lettere å måle progresjon i, enn andre.

Historiker Tora Korsvold sier at den nordiske modellen ikke skiller mellom omsorg og læring, noe som er spesielt og inspirerer i internasjonal sammenheng (Solli, 2012). Men samfunnsmandatet i barnehagen de siste årene er snevra inn, og sikta inn mot seinere prestasjoner i skoleverket og i internasjonale målinger, som ikke har den samme tradisjonen for å se omsorg og utdanning i sammenheng.

« – Stikkordet for dagens debatt er kvalitet; kvalitet er viktig, men samtidig blir kvalitet i barnehagen ofte og raskt knyttet opp mot en utdanningspolitisk agenda [...] Jeg ser det slik at kvalitet i høy grad blir ensidig basert på

kvalifikasjoner og konkurranse, at barndom gjøres til en investering, og at effektivitet, krav og dokumentasjon blir det vesentlige.» (Korsvold, sitert hos Solli, 2012)

I skolen og barnehagens formålsparagraf heter det at man skal utdanne «gangs mennesker.» Det er et ideal med klare kommunitaristiske trekk; dygder og dyrking av iboende menneskelige muligheter (*telos*, omtalt i Mulhall og Swift, 1996, s. 78-79). Når borgerrollen knyttes til det å få seg en jobb, med den lange, usikre prosessen for å kvalifisere seg, er det ventelig at resten av den sosiale og demokratiske dannelsen, der du ser deg i relasjon til resten av samfunnet, nedtones.

6.2.6 Å makse potensialet

I følge UngData-undersøkelsen (2017-2018) er skolen den største stressfaktoren i ungdommenes liv. Flere som arbeider med ungdom, har kommet fram til at en av grunnene til at ungdommer, også de skoleflinke, stresser mye, er at de tenker at de må holde alle dører åpne og *maksimere sitt eget potensial*. Hvor kan de ha fått denne beskjeden fra?

Markovits hevder at med det åpne og globaliserte arbeidsmarkedet, har ideer om sjanselighet og konkurranse fått større politisk og kulturell innflytelse, på bekostning av en mer egalitær resultatlikhet, slik at man aksepterer at man må arbeide hardt for å fortjene å ha det bra, og at konkurranse om arbeid er et gode, eller nødvendig onde (Markovits, 2019).

På nivået av den store, felles fortellinga i sosialdemokratiet om sammenhengen mellom individ, samfunn og arbeid, har arbeid en instrumentell rolle. Både individuell suksess og samfunnsbidrag er å få betalt og kunne forsørge seg sjøl, og bidra med skatt til velferdsstaten. Det gjelder å få en jobb så man kan bidra i det hele tatt, men det er også en konkurranse om interessante jobber, der den enkelte kan utvikle seg og strekke seg videre, og alle ikke vil kunne få en slik jobb. Det opplevde kravet om å makse potensial, synes å handle om å hevde seg relativt i forhold til andre karriere, ikke om kalle og komplementært samfunnsbidrag på linje med andre (Bellah, 2008, s. 265; Hernes, 1973).

At man advarer om konsekvenser for kvinners individuelle og kollektive karriereutvikling ved å bli hjemme med barna, sier noe om hva det å «*bli ved sin lest*» og utføre et vanlig arbeid er verdt, kulturelt.

Hvis vi betrakter dette i sammenheng med teori om voluntarisme, hvilken grad av frihet den enkelte har til å styre sine betingelser eller sjøl bli styrt strukturelt, har den enkelte trolig aldri hatt flere muligheter til å lære et mangfold av ferdigheter, finne opp seg sjøl og sitt unike samfunnsbidrag. Som Bellah m.fl. skriver; «[...] *without individually deserved success, an individual would have little voluntarily to contribute to his chosen community.*» (2008, s. 199).

Men det minner også om Dworkins ord om at den enkelte ikke velger hvilke egenskaper man er født med, eller hva samfunnet har bruk for og vil belønne (Mulhall og Swift, 1996, s. 60). Når det kreves mer for å kvalifisere seg til å bidra, er det i mindre grad den enkeltes skyld om man ikke *får* bidra.

Jeg skal være forsiktig med å antyde hvorfor ungdom blir psykiske syke og ulykkelige, bare konstatere at de medisinske og kjemiske forklaringene lenge har dominert, på bekostning av de sosiale (se f.eks. Hari, 2018). Det rådende politiske svaret på stressa ungdom, synes å være flere helserådgivere i skolen. Bunting og Moshuus (2017) finner at tidlig, og sein, innsats for å hindre frafall, retter seg mot «*dysfunksjoner*» ved elevene; diagnoser og spesialundervisning, heller enn å arbeide med å styrke skolearenaen for alle, tidligere. En terapeutisering, en individualisering av ulykken, slik Bellah (2008) beskrev det.

Å maksimere eget potensial er et liberalt og individualistisk mål, men det er også et gode for samfunnet, og det er noe liberalere som Rawls er opptatt av. Rawls vil ha ulik belønning for å sikre at noen arbeider hardere for å strekke seg lenger etter jobben og kompetansen, og ta mer ansvar. Som Rawls sa, er det ingen som ville valgt at deres evner eller arbeid skulle nedvurderes i et rettferdig samfunn (i Kymlicka, 2002, s. 90). Samtidig er ikke meningsfulle utfordringer og oppgaver, samfunnsnytte, nødvendigvis motivasjon

nok for å besette stillingene i et fritt og rettferdig samfunn.¹³ Dette kjenner vi igjen fra diskusjoner om politikerlønninger og lederlønninger i det offentlige; de må være konkurransedyktig, klare å lokke til seg mennesker fra alle samfunnslag, også de øverste, og kompensere for ansvaret.¹⁴

Krav til samfunnslederens idealistiske motivasjoner, møter gjerne beskyldinger om moralisme og populistisk symbolpolitikk. Arbeidslinjas motstand mot økonomisk uproduktivitet, desimerer muligheten til å vurdere den «*rasjonelle egeninteressen*» i økonomisk øyemed som egoisme eller samfunnsødeleggelse. Så lenge man gjør en jobb og betaler skatt er alt like edelt, og i alle fall bedre enn dem som kan, men ikke vil, bidra til spleiselaget.

6.2.7 De som beveger verden

«Høyre ønsker også å beholde kontantstøtten, som all forskning viser svekker både likestillingen, arbeidslinja og integreringen i Norge.» Ingrid Hamnes og Cathrine Kjenner Forsland, Nesodden Arbeiderparti, 2019.

«I dag har vi kunnskap om effekten av denne ordningen. Kontantstøtten holder mødre borte fra jobb og barn borte fra barnehagen. Hele seks offentlige utvalg har anbefalt å avvikle kontantstøtten.» Ingvild Kjerkol, helsepolitisk talsperson i Ap, 2019.

«Det er ikke kunnskapsbasert [...]» Bjørnar Skjæran, nestleder Ap, 2019.

---

¹³ Dette er en forenkla, men relevant, anvendelse av prinsipper som har vært nyansert og utbrodert av Rawls og andre.

¹⁴ På dette området har Senterpartiet vært en motstemme i flere år. På Politisk Kvarter om statlige lederlønninger sa leder Trygve Slagsvold Vedum at det er «*samfunnsledere*» det er snakk om, som må tenke over hvilke signaler de sender (Myklebust, 2020). Et moralsk argument, en appell til plikt og ansvar, ja, kall, som Bellah beskriver. Ikke en automatisk, positiv bivirkning av rasjonell egeninteresse og maksimering av eget potensial, «*samfunnsmessige dyder av individuelle laster*,» som Adam Smith kalte det.

«Studier viser at er skadelig for barn å være hjemme med mor, med mindre hun har utdanning på masternivå.» Fra kommentarfeltet om en kontantstøtte-sak i media, 2019.

Hva er det forskerne man viser til her har vektlagt, hva er det som svekkes av hjemmевærende ettåringer og mødre? Det er økonomi, arbeidsdeltakelse, likestilling og integrering. Spør man f.eks. barnepsykologer og pedagoger, peiker ikke «*all kunnskap*» i samme retning (se f.eks. E. S. Berg-Nilsen og M. B. Drugli, sitert hos Vigsnes, 2018). Det går ikke an å forske seg fram til to streker under svaret på om lavere sukkeravgift er en bedre prioritering enn ett år ekstra hjemme med småunger. Det er ei verdivurdering, og det er ei verdivurdering som det er vedvarende uenighet om.

Opplevelsen av et statlig monopol på kvalitet i oppdragelsen, kan gjøre at uskolerte foreldre vegrer seg for å ta til motmæle og velge et annerledes liv, noen år, når «*all kunnskap viser ...*». «*I barnehagen lærer barn språkferdigheter, de øver motorikken sin og lærer seg sosiale ferdigheter som er viktige for barnas videre utvikling,*» skriver Unge Høyre (u.å.). Dagens foreldre er svært interesserte i å lære om oppdragelse og har mange kilder til å utvikle seg, men er også usikre på sine egne ferdigheter i sammenligning med pedagogiske opplegg, noe vi kunne se i diverse innlegg under koronakrisa. Man skulle tro at helt vanlige voksne har litt av hvert å lære videre til unger, sjøl om det er opplagte fordeler med mer kunnskap om barns utvikling, læringsmetoder og en plan når man skal lære mange ulike barn noe. Ekspertveldet til Tocqueville, de Jouvenel med flere, er også en fare for å bli en trussel mot voksne folks myndighet som voksne, og familienes robusthet og mangfoldighet (i Bellah m.fl. 2008; O'Sullivan, 2000). Det betyr ikke at det er det nå, men at dette er en innebygd fare ved institusjonalisering, som det bør være politisk bevissthet om, ikke minst hos dem som kaller seg liberale.

Her er flere utvetydige innspill fra forskninga, der første forslag er å kutte kontantstøtta og garantere barnehageplass før ett år:

«For å redusere deltidsandelen blant kvinner og øke likestillingen på toppen av karrierestigen kommer vi derfor også med følgende mulige forslag som øker fleksibiliteten i systemet:

*3) Åpne opp muligheten for å bytte deler av den ikke-kvoterte fødselspermisjon mot barnehageplass allerede fra 9 måneders alder. 4) Legge til rette for subsidiert barnepass også i perioden utenom normal arbeidstid. 5) Subsidiere andre tjenester i hjemmet som avlaster oppgaver der kvinner i dag har hovedansvaret (vaskehjelp, innkjøp, hjelp til henting/levering i barnehagen).»
Johnsen og Løken, 2016, for NHO.*

Hvis ikke dette er nyliberalisme, så er ingenting det. Mon tro hvem som skal få disse avlastningsjobbene i andres hjem, siden husarbeid stadig ikke gjør seg sjøl?

De med høy inntekt og høy lønn er mest mot kontantstøtta, og bruker den minst. I tillegg er det prosentvis flere på bygda enn i byen som venter med barnehagestart. Line Schou, forsker i Arbeids- og Velferdsdirektoratet, forklarer forskjellene med vedvarende ulike holdninger i befolkninga, slik det måles av Norsk Monitor. De som er positive til kontantstøtte, er mer orientert mot det rurale (bygda), tradisjonelle levemåter og kjønnsroller, og religion. Motsatsen er dem som av Norsk Monitor kalles «*moderne*,» som er opptatt av likestilling, og yrkesliv.

«I spoke to a woman with a master's in finance. All she wanted to talk about was her Diaper Genie.

*- Oh, come on, guys. It doesn't have to be like that. You don't have to lose yourself to have a kid. I know plenty of cool, hip mothers... who live in the city and still have great careers and stuff.
- Who?»*

Sex and the City, sesong 1, episode 10.

Dagbladets leder (06.08.18) sier om kontantstøtta at den «*hører hjemme på historiens skraphaug, er avleggs, gammeldags, en historisk feilvurdering.*»¹⁵ Store aviser som Dagbladet og VG har flere ganger kritisert kontantstøtta med henvisning til et motsetningsforhold mellom det moderne og det som er «*avleggs*». Den samme dommen har falt hos Arbeiderpartiet. På overflata er det ei rein estetisk vurdering, men det forteller også om ei sterk tru på opplysningsidealet om lovmessig framgang og utvikling (Taylor, hos Sejersted 2007; Berlin, hos West 2019b).

Hva er moderne? Det er tvilsomt at kvinner, og menn, noensinne har kunna passa en og en, eller i alle fall få, unger aleine, uten en daglig bør av manuelt arbeid å ta seg av, i tillegg. Å være hjemme med en enkel, moderne husholdning, og, for det fleste, et, to eller tre barn, er i like stor grad et brudd med tidlige tiders harde kvinnearbeid, som det er en fortsettelse av det. For mange er det å gire ned, med vilje. Til sammenligning er dagens bemanningsnorm i barnehagen 3 barn under 3 år pr voksen, eller 6 barn over 3 år, og i praksis blir den kun oppfylt noen få timer hver dag.

Ulrich Beck sier at de som drømmer om å gjenreise familie, naboskap, religion og sosiale identiteter, er reaksjonære (Sejersted, 2007). Men er ca 40% av nordmenn altså reaksjonære? Det er ikke sagt at disse 40% av det norske folk vil påby foreldre å være hjemme med barna til de er to år.

«Jeg sitter og drikker kaffe med et vordende foreldrepår. De sier kontantstøtte høres fint ut, men tenker kanskje at det er litt lenge å være hjemme med barna til de er seks år? Seks år, svarer jeg. Kontantstøtten varer bare til barnet fyller to! Det var ikke det unge paret klar over. De hadde trukket slutningen at siden det var så mye rabalder rundt kontantstøtta, måtte det bety at den varte til barnet begynte på skolen.» (Lien, 2017).

---

¹⁵ Kontantstøtta er også «*overflødig, feil svar, direkte hemmende på noen av de viktigste oppgavene vi i dag står overfor, absurd bruk av skattebetalernes penger,*» ifølge denne lederen.

Minoriteten som svarer at de er for ordninga med kontantstøtte, holder seg stabil på 40%, sjøl om stadig færre søker om kontantstøtte. De som har små barn sjøl har hele tida vært mer positive til ordninga enn resten av befolkninga (Schou, 2019). Likevel har andelen som velger kontantstøtte sunket i atten år, før vi fikk en liten stigning etter 2017. Dette gjelder også for minoriteter med bakgrunn fra land med tradisjonelle kjønnsrollemønstre.

De med lavere inntekt og utdanning er underrepresentert i de politiske partiene, og andre større organisasjoner, de domineres av mennesker med høy utdanning. Hvis vi ser på Arbeiderpartiet som *catch all*-parti, som også synes å være en bevisst eller ubevisst strategi for partiet, er det rasjonelt å underspile (klasse)konflikter som ikke står i direkte motsetningsforhold til Høyres politiske fanesaker (Jamtøy og Jenssen, 2005; Kristjánsson, 2018.) Resultatet av dette kan være at samfunnstoppenes virkelighetsbilde blir dominerende, i et forsøk på å være samlende. Det kan være en årsak til at det hjemmeværende kvinner aktivt velger, altså virkningene og ikke de mye omtalte bivirkningene, ansees gjennomtenkte i samfunnsøyemed.

I boka *Bullhit Jobs* beskriver Graeber hvordan det moderne mennesket i stor grad har sin identitet og sine relasjoner knytta til arbeidsplassen. Det er en viktig sosial arena, og kilde til identitet og sjøaktelse. Det er ikke alle som opplever denne identiteten og dette fellesskapet som like givende og uunnværlig, av grunner som vi snart skal komme inn på, og de oppfordres til å være solidariske med sine medsøstre som har sine #goals knytta til lønnsarbeidet og storsamfunnet.

«Karriereavbrekk og fravær knyttet til barn er som regel uønskede egenskaper ved arbeidstakere, noe som gir arbeidsgivere insentiver til å ansette fedre heller enn mødre. Denne ulempen i arbeidsmarkedet rammer alle kvinner i fruktbar alder, ikke bare mødre.» (Johnsen og Løken, 2016.)

Argumentet ovenfor har blitt fremma av Arbeiderpartiets representanter, for eksempel Anette Trettebergstuen i familie- og kulturkomiteen, men er også et populært talepunkt i Venstres stortingsgruppe og i ungdomsorganisasjonene til flere partier. Det er logisk at

kvinner fravær gjør utslag på synet på kvinner som arbeidstakere, og det er urettferdig generalisering og diskriminering, men det er ei verdivurdering at det er viktigere å sørge for at menn og kvinner stiller likt og deltar likt i arbeidslivet, enn å gi kvinner, og menn, muligheten til å velge annerledes, annerledes enn de fleste andre kvinner og annerledes enn menns tradisjonelle valg, og ta seg av egne barn og hjemmet deres de første årene av deres liv.

«I tillegg er opptaket av kontantstøtten mye lavere enn for fødselspermisjonen. Dette kan bidra til at kvinner som tar ut kontantstøtte møter et større stigma i arbeidslivet enn kvinner som kun tar ut fødselspermisjon.» (Johnsen og Løken, 2016, s. 9.)

Hvis dere sier det, så.

6.3 Fellesskap, tid og styring

6.3.1 God tid eller dårlig tid

«Vi forventer at kvinner skal arbeide som om de ikke har barn, og oppdra barna som om de ikke har arbeid» Ukjent mammameme-forfatter, 2020.

Opplevelsen av tidspress og egen tilkortkommenhet, kan knyttes an til det grunnleggende sosiologiske begrepet «*krysspress*». At tida oppleves pressa, er et aspekt ved tilværelsen som ingen enkelt kan ta skylda for. Mulighetene for hva man kan gjøre og få med seg, er uendelige, men tida er fortsatt begrensa. Nordmenns fritid har økt med en time fra 1971 til 2000-tallet, ei betydelig prosentvis økning, før det igjen sank med ti minutter i siste måling (Vaage, 2012). Folk hadde ikke all verdens tid til å sløve i skyggen før, heller.

Men ifølge Ellingsæter, er arbeidssituasjonen en sterkere forklaring på stress og utbrenthet, enn lengda på arbeidsuka og altså mengde fritid. Følelse av kontroll med eget arbeid og med egen arbeidstid, gir mindre stress (Ellingsæter, 2005, s. 317). Helsemessige konsekvenser ved ubekvem arbeidstid og søvn er underkommunisert, individualisert og skeivfordelt (Wergeland, hos Bergstø, 2020). Høy utdanning og høy lønn henger sammen

med større fleksibilitet og autonomi i arbeidet, høyere livskvalitet på jobb - og mer tid brukt på jobb (Ellingsæter, 2005; Meld. St, 29 2016-2017, s. 135, Markovits, 2019).

Kvinnedominerte yrker i helsesektoren, inkludert reinhold, er de som har flest stressende faktorer i sin arbeidshverdag. Dette er yrker med både fysiske og emosjonelle kostnader. Sammen med bønder, er det de yrkesgruppene der flest tar ut kontantstøtte (Ruud, 2019). Yrkesgrupper med høy utdanning, lønn og grad av sjølstendighet i jobben, er de som i minst grad søker om kontantstøtte for ettåringen. De vil ikke ha en pause – og skjønner ikke hvorfor andre vil ha det, heller.

Trender som effektivisering og å maksimere egen tid og egne ressurser, virker og opprettholdes på individnivå også (Ellingsæter, 2005). Mens aristokratene var «*the leisure class*,» skryter meritokrater av å aldri ha ferie (Markovits, 2019). På noen områder er det de øyensynlige sosiale vinnerne som taper mest på å hele tida maksimere tida si, og at kost-nyttevurderinger siver inn i alle gjøremål og relasjoner og at jobben alltid er med en, i lomma (Markovits, 2019; Shulevits, 2019). UngData-undersøkelsen viser også at de som har middels og best karakterer, er de som rapporterer om flest helseplager (Ungdata, 2017-2018). Siden de i høystatusyrker er mest aktive, påvirker dette normene til avslapping og uproduktivitet i resten av samfunnet, og legger press på andelen ubrukt tid, som kan fylles med spontane, unyttige møter. Dette er en kulturell dragkamp om tida, som gjenspeiles i diskusjoner om heldagsskole så vel som søndagsåpent.

Tidsbrukundersøkelsen viser at totalen av sosialt samvær synker fra 1980-2012 (Vaage, 2012). Folk er i gjennomsnitt en time og tre kvarter mer aleine hver dag, sammenligna med 1980. Vi veit at høy sosial tillit er et særmerke ved Norge. Om man fokuserer mest på effektene av primær- eller sekundærsosialisering, tillit som siver ned fra statlige institusjoner eller opp fra tillitsfulle individer, via nettverk og organisasjoner, eller fram og tilbake mellom disse nivåene, er det i alle tilfeller grunn til å være bekymra for at folk treffes mindre, og sjeldnere utafor jobb og skole. Økende forekomst av ensomhet er alvorlig for den enkelte, men kan trolig også få konsekvenser demokratiet, for sivilisert engasjement og samhandling i det politiske systemet (se f.eks. Bromark, 2019). Dette

utfordrer de liberale grensene for politikk, og trua på at felles institusjoner og regler er nok for å fostre sosiale og liberale borgere.

6.3.2 Politisk styring mot større og mer organiserte fellesskap

Har den sosialdemokratiske staten noe med enkeltmenneskets sjelekvaler knytta til å sjonglere ulike roller? Igjen kan en kulturell trend også leses i politikken, hvordan politikere framhever og appellerer til borgernes rolleforståelser, som foreldre, arbeidere og nordmenn.

Kommunitaristene kritiserer liberalere for å omtale et egosentrisk menneske, og snakke ned den sosiale identiteten. Mål om integrering i fellesskapet er i tråd med Arbeiderpartiets tradisjon for å satse på fellesarenaer i velferdsstaten for å skape solidaritet og samhørighet mellom ulike sosiale grupper (Brandal m.fl., s. 129, 131 og 135). Som kommunitaristene, er de ikke nøytrale til det gode liv, det gode liv er å delta i det store fellesskapet (Brandal m.fl. 2011, s. 162 og 221).

Samtidig har det norske samfunnet endra seg på mange områder siden Gerhardsens tid. Antall fellesskapsarenaer, eller institusjoner, i velferdsstaten er økt, med barnehage og SFO, og barns fritidsaktiviteter er blitt mer formaliserte. Dette er et uttrykk for *formålsrasjonalitet*, ideen om at tid og krefter bør brukes mer rasjonelt. Da kan ikke SFO være «*en slags oppbevaringsordning uten plan og med lite innhold*», (Oppvekstmanifestet, 2019). Det er dette Martins Henriksen og Arbeiderpartiets oppvekstutvalg kaller «*den ubrukte tida*» (Fjeldavli og Halvorsen, 2019). Han tegner et trist bilde av 6-åringene som må gå hjem aleine, mens de andre ungene får bli igjen på SFO (Fjeldavli og Halvorsen, 2019). For å bøte på familienes hverdagsstress, vil partiet ha fritidsaktiviteter på SFO, og sørge for at flere deltar (Oppvekstmanifestet, 2019).

Mer og mer obligatorisk binding av tida til voksne og barn, trekker tid fra umiddelbare og nære fellesskap og fellesskapsarenaer, både i husholdninga og i nabolagene, og disse tapene, nevnes og anerkjennes i liten grad hos sosialdemokratene. Det er få spor etter sosialdemokratiske ideer om at den nære sosialiseringa som foregår på hjemmebane,

henger positivt sammen med resten av samfunnet. I Nicolai Brandals (m.fl.)

Sosialdemokratiet – fortid, nåtid, fremtid, er familielivet knapt nevnt.

6.3.3 Fellesskap og følelser

Foreldre med barn under tre år, var 25 minutter pr dag mindre med dem i 2010 enn i 2000. Ellingsæter skreiv i 2005 at foreldres daglige samværstid med barn i alderen 0-6 år *bare* var redusert med 11 minutter fra 1980 til 1990 (Lømo, 1999, omtalt i Ellingsæter, 2005:315). To tiår seinere, reduserte tida til egne småbarn seg dobbelt så raskt. Ut ifra reduksjonen i antall hjemmeværende barn, er det grunn til å tru at nedgangen har fortsatt etter 2012. I 2017 leda Ellingsæter utvalget som vurderte offentlig støtte til barnefamilier (NOU 2017:6), som anbefalte å fjerne kontantstøtta, fordi *«barnehagen er blitt en viktig felles institusjon i samfunnet, og at særlig barn med innvandrerbakgrunn har nytte av å gå der. Gratis barnehage vil senke terskelen og bidra til å få mødre ut i jobb.»* (NTB, 2017). Dette er det rådende, nasjonale synet, fra flertallet av partiene, eksperter som informerer partiene, avisene, og velgerne.

Hvor mye felles, nasjonal institusjon, hvor stort fellesskap trenger en ettåring å delta i, sånn umiddelbart?

«Det er krevende å bearbeide alle inntrykk og opplevelser gjennom barnehagedagen. De minste barna har begrensede ferdigheter språklig og sosialt, og de trenger mye støtte på regulering av følelser.» (Vigsnes, 2018.)

«– Barn virker mer stresset enn før. Mange klarer ikke å roe seg ned, blir ukonsentrerte og vanskelige å få kontakt med. [...] Familiene lever stadig mer aktive liv, og barn har også behov for ro og refleksjon. Barnehagene må være med og gi barna nødvendig pusterom i hverdagen.» Lise Lyngar, pedagogisk leder (Vigsnes, 2018).

I de organiserte aksjonene Barnehageopprøret og Foreldreopprøret, var dårlig tid til *«følelserregulering»* relasjoner og megling i konflikter, en hovedgrunn til at barnehageansatte og foreldre protesterte offentlig mot underbemanning (Barnehageopprøret, u.å.; Omberg, 2018). Trolig er et nyere begrep som følelserregulering,

det å balansere sjølhevdning med empati for andre, noe av det Bellah m.fl. mener med at man utvikler seg som både borgere og sosiale vesener i familien, at det fins ei linje fra det private til det offentlige (se også Klapp, 1970 og Honneth, 2008 i Tjora, 2018).

«The group does not simply give one an identity, but neither, as in the associational model¹⁶, does it simply sum up the individuals who join it. This alterantive sense of identity in wich a person is never wholly separate from others is clearest in the familiy.» (Bellah m.fl. 2008, s. 135).

Å se og ivareta «*innagerende barn*,» som svelger sine vonde følelser og forsvinner blant de mer sjølhevdende i gruppa, har kommet på dagsorden i (spesial)pedagogikken de seinere årene (se f.eks. Pettersen, 2017). At barn, som voksne (!), oppfører seg annerledes «*ute blant folk*,» enn hjemme, er ikke en vitenskapelig, ei heller en kontroversiell, påstand. Behovet for å bli likt og akseptert er større i barnehagen og på skolen, enn hos sine egne foreldre og søsken (Bellah, 2008, s. 120). Det er sagt at barn tester ut alle sine følelser og personlighetsstrekk på sine foreldre, og denne tida, dette trygge testlaboratoriet, er påviselig redusert. De yngste barna, som sover over halve døgnet, har færrest våkne timer med foreldrene hver dag. Der pedagogikken kan tilby teori, praksis, erfaringer og evaluering, har foreldreskapet mindre opplæring og mindre systematikk, men et større følelsesmessig engasjement – på godt og vondt.

---

¹⁶ En referanse til liberal kontraktsteori, og Rawls.

«Som regel når jeg snakker om døtrene mine, snakker jeg om meg selv. Jeg lurer på om det er sånn for mamma også: Snakker hun om meg, når hun snakker om seg selv? Når jeg snakker om meg selv, snakker jeg egentlig om henne?»

Hvis jeg krangler med mamma, hvis vi anklager hverandre for ting, er det aldri snakk om anklager som går rett fra den ene til den andre; alle anklager går snirklete veier gjennom begges kropp. River og sliter.» (Bekeng-Flemmen, 2019, s. 13-14)

En tese fra realismen i internasjonal politisk teori, er at økt samarbeid, også medfører større potensial for konflikt (Kauppi og Viotti, 2010, s. 66). Det er fullstendig fellesmenneskelig, på konsept-planet. Nære relasjoner er utfordrende, og givende.

Det er lang utafør mine ambisjoner å vise til forskning med uttømmende beskrivelse av dagens barnehagehverdag, og tiltak for å heve kvaliteten og kompetansen i framtida. Akkurat nå utføres undersøkelser med tiltak som blant annet går ut på «*økt voksenkontakt, mer stimulering, empati og feedback*» for å finne ut «*hva økt kvalitet i relasjon mellom voksne og barn betyr for stressnivå,*» som professor i klinisk barnepsykologi, Turid Susanne Berg-Nielsen sier det (Vigsnes, 2018). Om dette er for å nærme seg *kvaliteten i relasjonen* mellom barn og foreldre, eller være et bedre alternativ, kommer nødvendigvis an på hvordan barnet har det hjemme.

Det store flertallet av norske småbarn lider ikke av stress og for lite oppmerksomhet på hjemmebane. Noen barn er mer avhengige enn andre av å bli ivaretatt av trygge voksne utafør hjemmet. I diskusjonene om å åpne opp barnehagene våren 2020, observerte jeg at dette behovet for å komme under varetekt fra «*trygge voksne,*» til dels omtales som noe allment.

Kvalitetsarbeidet med relasjoner i barnehagen har også med borgerrollen å gjøre, og ideologiske ideer om sammenhengen mellom utvikling i nære relasjoner, identitet, tilhørighet og bidrag i det store samfunnet, i demokratiet. At tilfredsstillende kvalitet i

relasjoner kun er noe som kan oppnås i barnehager, er absurd, og en forutsigelig konsekvens av instrumentalisering og rangering av fellesmenneskelige egenskaper og relasjoner, for å sannsynliggjøre kompetanse og verdiskaping som drar i samme retning.

Ei av initiativtakerne til Foreldreopprøret, Caroline Omberg, skreiv et innlegg med overskrifta «*Kompetanse er ikke kjærlighet*» (2018), hvor hun etterlyser voksenpersoner med bedre tid til alle i barnehagen, heller enn flere med høyere utdanning. Det er ikke noen automatisk motsetning mellom engasjement og kunnskap, verken den ene eller den andre veien. Begge deler er viktig, de er begge riktig av forskjellige grunner, som Berlin ville sagt (West, 2019b). I kontantstøttedebatten ser jeg denne talende overskrifta snudd på hodet; hjemneværende foreldres kjærlighet er ikke kompetanse, ikke tidlig innsats, ikke kvalitet.

Postmaterielle politiske bevegelser, i Norge først og fremst representert ved Miljøpartiet de Grønne, ønsker seg i dag bedre tid, til venner, familie og barn, etter min forståelse uten å se seg *tilbake* mot et svunnen ideal, slik kommunitarister beskyldes for, men som en ambisjon for et varmere, nærmere, mer *sosialt* velferdssamfunn. Dette kan sees i sammenheng med en kritisk tilnærming til opplysningsprosjektet, og liberalismens, idé om at nåtida er et eneste stort framskritt i forhold til fortida. Kanskje er det til og med lede til en eksistensiell utfordring til hele det lineære synet på tid og framdrift; forholdet mellom voksne og barn er syklisk og internt konstituert, mye kan læres av andre, men noe må alle foreldre, sjøl etter så mange generasjoner med foreldre, også improvisere og gjøre på sin egen måte. Organisering etter «*best practice*» i barnehagene, er ikke en garanti for enhetlig forbedring av menneskeheten.

6.4 Ei framtid der alt er som nå, bare mer effektivt?

«*Har vi råd til fremtiden?*»

Tittel på *Civitas* podcast Liberal Halvtime, 05.11.19

*«If my hands are tied must I not wonder within
Who tied them and why and where must I have been?»*

Bob Dylan, What Good Am I?, 1989

Det er en type fellesskapsfortelling som er svekka hos Ap, når vi sammenligner med tidlige tiders sosialdemokrati, og det er styringsoptimismen (se f.eks. Selle og Tranvik, sitert hos Løkeland-Stai, 2003). Trua på at fellesskapet kan styre samfunnet i riktig retning; at vi ikke er *«i blinde krefters vold.»*¹⁷ Mine undersøkelser tyder på at det å være hjemme med ettåringen ikke handler så mye om hva man individuelt eller kollektivt vil, her og nå, men hva man faktisk må og bør, for at framtida ikke skal bli dårligere enn nåtida. *Bivirkningene* kommer i framtida.

«Det er ingen som tviler på at kontantstøtten kan være en veldig god løsning for enkelte familier i en periode. Men det er fremstår noe merkelig, og litt enkelt, å tenke at det å frata disse familiene en valgfrihet skal være et slags motiv for å avvikle kontantstøtten. Det er den totale samfunnsøkonomiske konsekvensen av ordningen som helhet som ligger til grunn.» Silje Kjellesvik Norheim, ordfører kandidat Lier Arbeiderparti, 2019.

Arbeiderpartiet kan gå med på at det er litt subjektivt fint for noen enkeltkvinner og deres barn å være hjemme, i en periode, men de tar for lite hensyn til samfunnsmessige økonomiske konsekvenser. Makronivået i samfunnet må gå foran (se også kapittel 6.1.8), og økonomisk vekst er målet (Brandal m.fl. 114-115).

Politikere planlegger stadig lenger fram i tid (Fixdal og Gjefsen 2014, s. 7). Samtidig handler planlegginga, som den vi finner i perspektivmeldingene, i større grad om å tilpasse seg rasjonelt til framtidens krav, enn å velge mellom ulike alternativer (Fixdal og Gjefsen 2014). Norge er et lite land i verden, en åpen økonomi i en globalisert verden, og det er mange faktorer som ikke kan kontrolleres i det globale markedet (Sejersted, 2007;

---

¹⁷ Venstre-slagord fra 1960-tallet.

Brandal 2011, s. 144). Da er det mer håndterbart å gi folk like muligheter til å sikre sin egen framtid, fordi vår felles framtid er så usikker. At man advarer småbarnsmødre med minstepensjon, for å overtale dem til å sende barna i barnehagen, sier noe om minstepensjonen i dag og om de politiske ambisjonene framover for dem som har minst. Økt fokus på sosial mobilitet er en måte å takle kollektiv usikkerhet. Det er både styringspessimisme i de store, uhåndterbare sakene i framtida; hvilke jobber vi skal ha og hvem som skal tjene på dem, og styringsoptimisme i de små sakene, *marginene*, i nåtida; at staten kan sikre like, rettferdige muligheter.

«Grunnproblemet med alle langsiktige prognoser er at størrelsen på fremtidens problemer måles i lys av de virkemidler som er tilgjengelige i dag og ikke etter de virkemidler vi faktisk kommer til å ha for hånden når problemene begynner å bite i morgen. - Kåre Valebrokk, Aftenposten 29.12.2008» (Fixdal og Gjefsen 2014, s. 30).

Det er en fare for å ta sorgene på forskudd, rett og slett. Og å navigere etter sjøloppfyllende profetier, som blant andre Fixdal og Gjefsen sier (2014).¹⁸

I 2019 lyktes flere europeiske stater å etablere lovverk for å kreve inn skatt fra globale gigantselskaper, og verden oppdaga at dette var en mulighet, som hadde vært det hele tida. På bakgrunn av dette, skreiv norske Martin Sandbu i Financial Times at «*Liberals should cheer the return of state power,*» med ei betoning av den positive demokratiske handlingsfriheten i statsmakta, som Sejersted også beskreiv i 2007 (se også Mazzucato, 2019). Sandbu kritiserte samtidig en statlig tafatthet i møte med monopolisme og massiv opphopning av økonomisk makt.

---

¹⁸ Kritikere til venstre for Arbeiderpartiet, har lenge kritisert sosialdemokratene for å ha svelgt ei nyliberal fortelling om «*TINA*»; «*There Is No Alternative,*» til markedsløysinger i staten og statlig tilrettelegging for økonomisk produksjon (Marsdal og Wold, 2004).

"The result was a kind of political fatalism — not to say defeatism — which was sometimes cynically encouraged by the argument that “there is no alternative”. This learnt helplessness in the face of inequality and stagnation helped to fuel the rejection of establishment parties around the world, more than any original animus against globalisation.” (Sandbu, 2019)

Perspektivmeldingen omhandler materiell levestandard og offentlig velferd, men behandler i liten grad lykke eller det gode samfunn, det er for vanskelig å måle (Fixdal og Gjefsen 2014, s. 18). I 2013 blei det stilt få spørsmål om premissene for meldinga, og finansdepartementet får langt på vei gjennomslag for sine problemforståelser og løsninger (Fixdal og Gjefsen 2014, s. 21); sånn som at «*En stor og kompetent arbeidsstyrke er vår viktigste ressurs. Hvor mange timer vi i gjennomsnitt jobber betyr mye for levestandarden i Norge.*» (Meld. St. 29, 2016-2017, s. 151.)

6.4.1 The Age of Aquarius?

I sin pregnante innledning til Sustainable Modernity, The Nordic Model and Beyond, skriver Midttun og Witzosek at de nordiske landene har forent økonomisk innovasjon med fellesskap, gjennom å balansere den rasjonelle egoisten *homo oeconomicus* med et utdanningssystem som fostrer samfunnsengasjement og sosialt samarbeid (Midttun og Witzosek 2018, s.4). De beskriver den nordiske moderniteten som pragmatisk, ikke retta mot et idealsamfunn, men mot et mer oppnåelig rettferdig samfunn, med likhet og jevnbyrdighet (Peter Corning, referert til hos Midttun og Witzosek 2018, s. 4.)

Tilknytninga til globale verdensmarkedet, med fordeling og gode arbeidsforhold hjemme, er et eksempel på «*pragmatisk dualisme*» (Midttun og Witzosek 2018, s. 11). De nordiske samfunnene balanserer samarbeid og konkurranse på en unik måte, som gir sosial stabilitet og velstand (Midttun og Witzosek 2018, s. 6).

Etter en periode med sosial modernitet, med verdimeisig fokus på sosial omsorg og nasjonalt kameratskap, er vi nå på terskelen til en periode prega av mer økologisk modernitet (Midttun og Witzosek 2018, s. 2). Norden har toppa målinger for sosial stabilitet og livskvalitet i flere år, men det er et åpent spørsmål om disse samfunnene kan klare å kombinere økonomisk suksess med økologisk bærekraftig modernisme. Midttun og

Wiztosek finner at den pragmatiske, jeg legger til inkrementelle (gradvise), innstillinga til politikk så langt dominerer på veien mot *økologisk* bærekraft, i et forsøk på å berge den *sosiale* bærekrafta. Dermed består arbeidslinjas samfunnskontrakt, og staten som næringslivets juniorpartner (jfr. Sejersted, 2007).

Men ettersom den «*grønne agendaen*» har blitt mer allment akseptert, kan klimapolitikken komme til å samle og støtte opp om, i stedet for å true, felles sosioøkonomiske mål (Midttun og Wiztosek 2018, s. 10). Midttun og Wiztosek vektlegger betydninga av kulturelle *ethos*, felles, verdibaserte normer og fortellinger, som nødvendig for varig vellykka samfunn, og siterer Tocquevilles begrep «*habits of the heart*» (Midttun og Wiztosek 2018, s. 6). Den nye moderniteten har et nytt språk, nye mål for fellesskapet, et skille fra «*den industrielle velferdsmodernitetens*» blinde flekk for framskrittets økologiske, og sosiale, bakside (Midttun, hos Fixdal og Gjefsen, 2014, s. 47).

Nå i mai, 2020, kom FNs Naturpanel (IPBES) med en omfattende rapport om tilstanden for naturen. Den forteller at tre fjerdedeler av landjorda er vesentlig endra av mennesker, og to tredjedeler av havet er under sterkt press fra menneskelig aktivitet (Henriksen, 2020). Men som Jostein Henriksen skriver, er ikke dette det mest oppsiktsvekkende med rapporten, det er en rein oppsummering av andre studier og funn som er kjent for allmennheten. Det som skiller denne rapporten fra andre i sin størrelse, innflytelse og sjanger, er at den konkluderer med at økonomisk vekst er umulig om vi skal begrense naturødeleggelsene. Klimaendringer kan kanskje stoppes med teknologisk innovasjon, men den biologiske krisa vil fortsette, for arealbruken er den største trusselen mot naturmangfoldet. Før har dette vært et standpunkt som har vært fronta av en smal og lite innflytelsesrik del av miljøbevegelsen, som har blitt beskyldt for å være tilbakeskuende, urealistiske og pessimistiske.

7 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg forsøkt å forstå Arbeiderpartiets politikk for ettåringer og foreldre av ettåringer, på bakgrunn av liberale og kommunitaristiske mål for individet og samfunnet. Jeg har peikt på hvor liberale og kommunitaristiske ideer sammenfaller med den sosialdemokratiske fellesskapsfortellinga, og hvor de skiller lag, og vist hvordan et lite spørsmål om kontantstøtte for småbarn henger sammen med større samfunnsbrytninger.

Arbeiderpartiets mål med barnehagestart for alle ettåringer og yrkesarbeid for deres mødre, er integrering i og styrking av fellesskapet med stor F. Fellesskapet som man skal delta i og bidra i, er definert som velferdsstaten, arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene. Muligheter til å lykkes, er forstått som like muligheter til å lykkes i et stadig mer spesialisert og usikkert arbeidsliv, der flere uunngåelig ikke klarer å kvalifisere seg i tråd med kravene, til tross for stadig likere, tidlig innsats. Denne utviklinga utfordrer den sosialdemokratiske borgerrollen, som er nær identisk med arbeidslinjas samfunnskontrakt.

Det er ingen motsetning mellom kommunitarisme og liberalisme, og kommunitarisme gir ikke noe helhetlig, praktisk alternativ til liberalisme – men kommunitarismen har en evigaktuell og fruktbar kritikk av liberalismens iboende individualisme, som må balanseres mot fellesskapet (Dagger, 2009). Sosialdemokratiet har elementer at begge disse tankeretningene, men oppvurderer statsfellesskapet mer enn liberalere, og produksjon og framskrittet mer enn kommunitaristene. En liberal verdi som verdipluralisme har trange kår i den tidlige innsatsen for å få barn i barnehagen og foreldre ut i jobb, og omtalen av offentlige institusjoner i kontrast til hjemmeværende foreldre og barn, tyder på at tid til kjærlighet og omsorg i familien, ikke sees i sammenheng med utvikling av sosiale og demokratiske tilbøyeligheter, som kommunitaristene mener er viktig. Samtidig får relasjoner økt fokus i barnehagen, hvilket er et paradoks.

«[Sigbjørn Johnsen, daværende finansminister, Ap] sa han hadde fått med seg at regjeringen ofte kritiseres for idéfattigdom. «Og det er egentlig riktig, det. Vi har én, tidløs idé. Og det er at vi lever av hverandres arbeid». (Hege Ulstein, hos Fixdal og Gjefsen 2014, s. 18).

Når Arbeiderpartiets kommuniserer at lønnsarbeid og skatt henger sammen med borgerrollen, må det være fordi de mener at det betyr noe hva politikere, partier og staten sier. Deltakelse og bidrag til samfunnet er snevert definert, og den baserer seg på at folk må tvinges, det vil si motiveres av ytre intensiver, for å ville bidra til andre. Det er ei verdivurdering, som Hernes sa det (1973). Michal Walzer sier at med en solid borgersolidaritet, er ikke arbeidsledighet en trussel mot fellesskapet (gjengitt hos Sejersted, 2007). Det er lett å si, det er en setning der forutsetninga er på plass og bekrefter konklusjonen. Det er på linje med påstanden om at «*en skattefinansiert velferdsstat er avhengig av skattebetalere.*» Arbeiderpartiets idé om at lønnsarbeid er fundamentalt i borgerrollen, er diametralt ulik den borgerrollen Walzer tegner opp. Den mest universelle, solidariske, like og frie velferdsordninga vi kjenner til, er en eller anna versjon av borgerlønn, som også heter nettopp *borgerlønn* på norsk. Den synes å stå langt unna Arbeiderpartiets nåværende ideologi.

7.1 Sosialdemokratiets veivalg

Kravet om at bidrag til fellesskapet må gi økonomisk vekst, står i kontrast til nye politiske bølger, som er spesielt gjeldende på venstresida og som Arbeiderpartiet må samarbeide og forhandle med. Ulike versjoner av vekst eller vern-spørsmålet splitter også Arbeiderpartiet lokalt som nasjonalt. Det vil derfor bli interessant å se om partiet i større grad vil gå i dialog med alternative forståelser for samfunnsbidrag og sjørealisering, og nedtone kontantstøttemotstand som symbol på moderne, sosialdemokratisk oppvekst-, likestilling- og integreringspolitikk. I kritikken av KrF og den borgerlige regjeringas familiepolitikk, fungerer det å bruke argumenter som bakstreversk, antifeministisk og integreringsfiendtlig, men det blir vanskeligere i møte med Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne.

Den grønne bevegelsen kritiserer det de anser som baksida ved framskrittet, og stiller spørsmål ved prioriteringer som til en viss grad tas for gitt, som moderne og uunngåelig. Slike synliggjøres iboende kulturelle motsetningsforhold (begrep fra Guneriusen, 2019), som Tocquevilles individualisme og samfunnsengasjement, eller Berlins positive og negative friheter, og man kan bli oppmerksomme på at utvikling er et resultat av avveininger, med positive og negative sider. Fellesmenneskelige behov, for trygghet, utfordringer, hvile og stimuli, vil til enhver tid ivaretas ulikt i ulike sosiale situasjoner og institusjoner, også framskritt som gode, billige barnehageplasser for alle, har noen fordeler og noen ulemper.

Om den grønne, vekstkritiske bevegelsen vokser, er det grunn til å spørre sosialdemokratene om de er villige til å risikere kjønnslikhet i yrkeslivet, på gruppenivå, for å vinne mer kontroll over tida for vanlige arbeidsfolk, med en risiko for at kvinner i større grad enn menn velger omsorg og de nære ting. 6-timersdagen, en gjenganger i både 8.-marstoget og 1.-maitoget, reduserer arbeidslinja, eller snarere tida, for alle, og gir dermed mindre rom for at ulike sosiale grupper velger eller tvinges til ulik deltakelse i det betalte arbeidslivet. Dette er en mulighet som demmer opp for den kjønna «spesialiseringa» i hjemmet (Bellah m.fl., 2008, s. 111, Ellingsæter, 2012; Johnsen og Løken, 2016). Fagforbundet, som er det største forbundet i LO, er for 6 timers arbeidsdag.

Om vi jobber mindre, kan det bli behov for å belønne samfunnskritisk arbeid i større grad, for å sikre at det blir gjort. I dag velger ungdom fritt, etter egne forutsetninger og ambisjoner, og samfunnsutviklinga styres nedenfra. Men det styres også av ideer om hva det vil si å lykkes, knytta til status og materiell belønning, og empiriske studier viser at mange opplever det moderne arbeidslivet som meningslaust. Noe er også direkte ødeleggende for miljø og fysisk og psykisk helse, avhengig av overforbruk og fabrikkering av materielle behov.

De sosiale forskjellene i yrkesstatus, kan reduseres, når man jobber og tjener mindre, og i mindre grad knytter sin identitet til yrket sitt. Et grønnere økonomisk system, med større innslag av sirkulærøkonomi, reparasjon og deling, kan også bli et mindre spesialisert og

oppdelt arbeidsmarked, med mindre sosial stratifisering på bakgrunn av yrke, der flere sysler med deling og handel direkte med andre, på «*fritida.*»

Hjemmet, husholdninga og nabolaget, kan få en større betydning for den enkelte og for samfunnet, når man har mer tid til å være hjemme, og andre også er hjemme (Johansen, 2020). Sjølberging og frihet til å styre sin egen dag, er en tanke som gir litt andre assosiasjoner enn det utbredte bildet av fortidas husmødre. I dag nevnes *husholdningene* stort sett kun i forbindelse med andelen de utgjør av brutto nasjonalprodukt. Denne våren, 2020, har vist at den nasjonale beredskap også handler om sjølstendighet i husholdningene, at folk flest må kunne klare seg ei stund uten storsamfunnet og uten staten. At flere har grunnleggende ferdigheter, praktiske *skills*, til å vedlikehold av bolig og eiendeler, handler også om beredskap.

Og ideen om hva det innebærer «*å lykkes*» har kanskje potensial for å få et rikere innhold, slik at man ikke spekulerer i framtidig tapt livskvalitet for gjennomsnittsbarnet, på grunn av et par måneder uten offentlig skolegang?!

I spørsmålet om barnehagestart for alle ettåringer, møter sosialdemokratiet et valg mellom stadig mer regulering for å gi like forutsetninger for å lykkes, eller å åpne for et mangfold i ferdigheter og ambisjoner i fellesskapet og velferden. Diskusjonen om innholdet i barnets andre leveår er nærmest avblåst hos Arbeiderpartiet, men kontantstøtte til omsorg for egne barn inngår i en større dragkamp om arbeid, mening og tid.

7.2 Epilog

Jeg, et halvt år ut i skrivinga: «- *Jeg skjønner at folk venter med å få barn til de er ferdig med utdanninga og har fått seg en jobb. Jeg er redd for å mislykkes med oppgaven; det vil få store konsekvenser, og jeg vil føle at jeg ikke får til det eneste jeg faktisk kan være god til. Hva gjør jeg hvis jeg ikke kommer videre til den pedagogiske utdanninga jeg har planlagt? Skal jeg ta opp fag i årevis, uten støtte fra Lånekassen, og hva om jeg ikke klarer å få bedre karakterer likevel? Hva skal det bli av meg, og hvordan skal jeg forsørge oss?»*

Mamma: «*Du mislykkes ikke, du har gjort ditt beste under forutsetningene dine. Det blir bare annerledes, da gjør du noe anna enn det du hadde tenkt. Det åpner seg nye dører. Du får deg jo jobb, også som vikar i skolen, og utdanna lærer kan du alltid bli seinere.»*

Velferdsstaten og politikerne, spesielt sosialdemokratene, burde snakke mer som mamma.

Kilder:

Aabrekk, I. F., 2019. *Omsorgsvalg i grenseland. En analyse av Osloforeldres valg av senere barnehagestart*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo, 2019. Henta 13.05.20.

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/72905/Omsorgsvalg-i-grenseland---Aabrekk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Aasland, S., 2016. Tillit opp fra kistebunnen. *Stat & Styring*, (03), pp.6–9.

Aasland, S.G., 2019. *Det trengs en landsby: hvordan familie, skole og nabolag påvirker våre barns fremtid*. Oslo: Res Publica.

Andreassen, T.A. og Arbeidsforskningsinstituttet, 2006. Truet frivillighet og forvitrede folkebevegelser? En diskusjon av hva perspektiver fra studier av sosiale bevegelser kan tilføre forskningen om frivillige organisasjoner. *Sosiologisk tidsskrift (Oslo : trykt utg.)*, 14(2006)nr 2, pp.146–170.

Arbeiderpartiet (u.å): *Kontantstøtte. Kontantstøtten motvirker integrering og svekker arbeidslinja*. Henta 26.03.20. <https://www.arbeiderpartiet.no/politikken/kontantstotte/>

Arbeiderpartiet, 2019. *Arbeidslivsmanifestet*.

https://res.cloudinary.com/arbeiderpartiet/image/upload/v1/ievv_filestore/bcb500cafd144394a34cdcff9af14c4501067d58bacb473380cf0e1635bc0bb0

Arbeiderpartiet, 2019. *Oppvekstmanifestet*.

https://res.cloudinary.com/arbeiderpartiet/image/upload/v1/ievv_filestore/b8953013b4f948d48460da8ee225afae5a5d407993884985b765b7c9575ed8a3

Arbeidstilsynet, u.å. Redusert arbeidstid. Henta 24.05.20.

<https://www.arbeidstilsynet.no/arbeidsforhold/arbeidstid/reduisert-arbeidstid/>

Arntzen, L., Lima, I., Rudlene, L. 2019. Hvem mottar kontantstøtte og hvordan bruker de den? *Arbeid og velferd*, nr.3-2019. Henta 29.05.20. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd/hvem-mottar-kontantstotte-og-hvordan-bruker-de-den>

Bals, J., 2017: Helligdagen i kunnskapssamfunnet. *Boktips.no*. Publisert 13.02.17.

<https://www.boktips.no/dokumentar-og-samfunn/historie/jonas-bals-helligdagen-i-kunnskapssamfunnet/>

Barnehageopprøret, u.å. <https://barnehageoppror.com/>

Bekeng-Flemmen, S., 2019. *Velkommen til dyrehagen*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 2019. ISBN 978-82-05-52796-6

Bellah, R.; Madsen, R.; Sullivan, W. M.; Swidler, A. og Tipton, S. M., 2008: *Habits of the heart. Individualism and Commitment in American Life* 3. utgave. (2008). L.A.: University of California Press.

Bjørnstad, A. F. og Ellingsen, J., 2008. Eksport av kontantstøtte i EØS-området. *Arbeid og velferd* nr.3 (2008). Oslo: Arbeid og velferdsdirektoratet.

Bolsø, A. & Svendsen, S.H.B., 2015. Grønn likestilling: Miljøpartiet De Grønne og mulighetene for en grønn likestillingspolitikk. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, (02), pp.89–110.

Brandal, N.; Bratberg, Ø. & Thorsen, D. E., 2011. *Sosialdemokratiet – fortid, nåtid, framtid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bratberg, Ø., 2017: *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. 2. utgave (2017) Oslo: Cappelen Damm AS.

Bratberg, Ø. & Hvidsten, A. H. 2018: *Hva er statsvitenskap?* Oslo: Universitetsforlaget.

Bromark, S., 2019. Valgaffekten. *Dagsavisen*, 12.05.19, sist oppdatert 03.07.19. Henta 16.05.20. <https://www.dagsavisen.no/debatt/valgaffekten-1.1481116>

Brown, H., 2019. Lilliana Mason, “Uncivil Agreement: How Politics Became Our Identity” (University of Chicago Press, 2018) Podcast-episode i *New Books in Political Science*, 06.06.18.

Brox, O., 1997. Sosiologen og sosiologien på den offentlige arena : kunnskap og politikk i innvandringsproblemet. *Norsk medietidsskrift (trykt utg.)*, Årg. 4, nr 1 (1997), pp.33–45.

Brox, O., 2003. Kunnskap for et godt samfunn? *Plan*, (6), pp.36–37.

Buckler, S. 2010. Normative Theory. I *Theory and Methods in Political Science*, redigert av David Marsh og Gerry Stoker. Palgrave Macmillian. Først utgitt i 1995, 3. utgave fra 2010. ISBN 978-0-230-5762-8

Cwosu, E. C. 2019. Skammelig utspill, Raymond Johansen! *Klassekampen*, papir. 21.08.19.

Dagbladet. 2019. Kontantstøtten hører hjemme på historiens skraphaug. Leder, 06.08.18

Dagger, R., 2009: Individualism and the Claims of Community. I *Contemporary Debates in Political Philosophy*, redigert av Thomas Christiano, og John Christman, John Wiley & Sons, Incorporated, 2009.

De rosa, M. og Prestegård, S. Småbarnsmødre jobber mindre etter at regjeringen økte kontantstøtten. *Dagsavisen*, nett, 17.12.19.
<https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/smabarnsmoedre-jobber-mindre-etter-at-regjeringen-okte-kontantstotten-1.1634026>

Edvardsen, I., 2019. Polske Marta: - Kontantstøtte gjør ikke barnet mitt til en sinke på skolen. *Aftenposten*, 19.10.19. Henta 20.05.20. <https://www.nrk.no/norge/forskere-tviler-pa-at-kontantstotten-bidrar-til-at-barn-snakker-for-darlig-norsk-i-forsteklasse-1.14736099>

Eggebø, H. og Teigen, M., 2009. Spenninger i familiepolitikken – integrasjon og statlig intervensjon. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, (04), pp.330–342.

Eliassen, I., 2020. Kort fortalt: Borgerlønn med Ingeborg Eliassen. Foredrag hos *Litteraturhuset*, 28.04.20. Henta 15.05.20. <https://www.youtube.com/watch?v=Ce9fVBTwT8s>

Ellingsæter, A.L., 2005. «Tidsklemme» – metafor for vår tid. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, (03), pp.297–326.

Ellingsæter, A.L., 2012. Barn i politikken sentrum – pronatalisme på norsk. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (04), pp.361–371.

Ellingsæter, A.L., 2018. Familiepolitikken kjønnsforståelser. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 35(03-04), pp.246–255.

Eriksen, T.H., 2019. Gjør det så enkelt som mulig ... men ikke enklere! Podcasten *Hyllands verden*, episode 3, 19. oktober 2019.

Eskild, A., 2019. Færre føder, så hvorfor har kvinneavdelingene fått mer å gjøre? *Aftenposten*, 10.12.19. Henta 27.05.20. <https://www.aftenposten.no/meninger/i/K3Kwe5/faerre-foeder-saa-hvorfor-har-kvinneavdelingene-faatt-for-mye-aa-gjoere-anne-eskild>

Fjellavli, A. og Halvorsen, T.: Ep. 51: Landsmøte spesial: Arbeiderpartiet. Podcasten *Noen har snakket sammen*, 05.04.19. Tilgjengelig her: <https://agendamagasinet.no/artikler/barnehageprofitt/> Henta 14.02.20

Fixdal, J. og Gjefsen, M.D., 2014: *Perspektivmeldingen – en enighetsmaskin?* Teknologirådet.no, 2014. ISBN 978-82-92447-75-8 (elektronisk utgave) <https://teknologiradet.no/wp-content/uploads/sites/105/2018/05/Perspektivmeldingen-en-enighetsmaskin-WEB.pdf>

Forsland, C. K. og Hammes, I., 2019. Om likestilling og rettferdighet. *Akershus Amtstidene*, 19.03.19. Henta 12.05.20. <https://www.amta.no/meninger/debatt/diskriminering-likestilling/om-likestilling-og-rettferdighet/s/5-3-538324>

Graeber, D., 2018. *Bullshit Jobs: A Theory*. Simon & Schuster Audio (2018). ISBN: 9781508257400

Green, E. 2016. What America Lost When Women Entered The Workforce. *The Atlantic*, 19.11.16. Henta 27.05.20. <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/09/what-women-lost/500537/?fbclid=IwAR1ufYVnyihV3Llp9dFDlogapQxqSDRU8xxvBzuNTFUL8aGc7qu e9d-z2cc>

Gullvik, I. 2020. Norge etter korona: Kalle Moene om frykt og håp etter krisa. Podcasten *Rørsla*, 11.05.20. <https://frifagbevegelse.no/nyheter/okonomiprofessor--flau-smak-i-munnen-a-se-at-de-viktigste-jobbene-er-darligst-betalt-6.158.701454.c2463d24af>

Guneriussen, W. 2019. *Sosiologiske teorier om kultur, arbeid og fritid*. Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, Universitetet i Tromsø – Norges Arktiske Universitet. 16.10.20. Upublisert.

Hari, J., 2018. Sannheten om min og din depresjon. *Morgenbladet*, 23.02.18. Henta 30.05.20. <https://morgenbladet.no/ideer/2018/02/sannheten-om-din-og-min-depresjon>

Harris, S., 2014. *Waking Up: A Guide To Spirituality Without Religion*. Lydbok, utgitt av Simon & Schuster i 2014. ISBN: 9781451636031

Harris, S. 2020. The Failure of Meritocracy. A Conversation with Daniel Markovits. *Makins Sense Podcast*, 24.05.20.

Heiervang, C. 2019. Paul Collier: - Høy utdanning gjør deg arrogant og selvopptatt. *Aftenposten*, 12.05.19. Henta 12.05.20. <https://www.aftenposten.no/kultur/i/1nR46Q/Paul-Collier--Hoy-utdanning-gjor-deg-arrogant-og-selvopptatt>

Helgheim, A. E. I., 2019. Tar nådeløst NAV-oppgjør. *Klassekampen*, 20.11.19. Henta 12.05.20. <https://arkiv.klassekampen.no/article/20191120/ARTICLE/191129996>

Henriksen, J. 2020. «Grønn vekst» er umulig. *Morgenbladet*, 16.05.20. Henta 24.05.20. <https://morgenbladet.no/ideer/2019/05/gronn-vekst-er-umulig?fbclid=IwAR293839cpM97LG8nRKdQ9sgX5K21qhQreIMbmeARRpcPRdCF2-zlkusupg>

Hernes, G., 1973. Om ulikhetens reproduksjon. *Levekårsundersøkelsen*, 1973. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2012032209032

Hinna, A.K. 2017. Feminist-veteraner stiller seg bak ordninga som gir foreldre støtte til å vera heime med barn: Vil freda kontantstøtta. *Klassekampen*, 25.03.17

Hoel, P.A., 2018. Refser kontantstøtteavvikling. *Vårt Land*, 30.01.18. Henta 30.05.20. <https://www.vl.no/nyhet/refser-avvikling-av-kontantstotte-1.1092622?paywall=true>

Jakobsen, K., 2020. «Ep. 80: Piketty-spesial.» Foredrag på Litteraturhuset i Oslo, Podcasten *Noen har snakket sammen*, ARPM Produksjon, 10.01.20

Jenssen, A.T. og Jamtøy, A.I., 2005. Valg på sviktende grunnlag? ; et begrunnet spørsmål om fornuften i moderne valgkamper. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 46(3), pp.267–423.

Johansen, Ø., 2017. Valg 2017: Mer barnehage eller mer kontantstøtte? Ja, takk! *Barnehage.no*, 21.08.17. Henta 12.05.20. <https://www.barnehage.no/artikler/valg-2017-mer-barnehage-eller-mer-kontantstotte-ja-takk/429108>

Karlsen, K., 2019. Jonas Gahr Støre tok selvkritikk på LO-konferanse. *Dagbladet*, 20.11.19, web. https://www.dagbladet.no/nyheter/skal-kutte-pervers-malstyring/71841196?fbclid=IwAR23Xv2nseTZ6pByfyGQl2IsCecPJ3UEUBXv2h2URDuDBVF6qj2a_aspnP0 henta 08.02.20.

Karlsen, C. L., 2019. Ta hodet opp av sanden, Høyre! *Rogaland Avis*, 06.08.19. Henta 12.05.20 <https://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/kronikk-ta-hodet-opp-av-sanden-hoyre-1.1563984>

Kauppi, M.V. og Viotti, P.R., 2010. Realism: The State and Balance of Power. *International Relations Theory*. 4.utg. Kap. 2, s. 42-77. Longman. ISBN: 978-013189292613).

Kjerhol, I., 2018. De ekstra kronene kan brukes mer effektivt. *Bergensavisen*, 25.12.18. Henta 12.05.20. <https://www.ba.no/debatt/skole-og-utdanning/meninger/de-ekstra-kronene-kan-brukes-mer-effektivt/o/5-8-950477>

Kjerkhol, I. 2019. De pårørende er ikke vår nye velferdsstat! *Nettavisen*, 22.09.19. Henta 12.05.20. <https://www.nettavisen.no/livsstil/de-parorende-er-ikke-var-nye-velferdsstat/3423848929.html>

Kjæran, B. 2019. Mitt Norge er et land som henger sammen, og der det er mer som forener oss enn som splitter oss. Det er også Arbeiderpartiets store prosjekt. *Rana Blad*, 11.05.19. Henta 12.05.20. <https://www.ranablad.no/meninger/helgetanker/bjornar-skjaran/mitt-norge-er-et-land-som-henger-sammen-og-der-det-er-mer-som-forener-oss-enn-som-splitter-oss-det-er-ogsaa-arbeiderpartiets-store-prosjekt/o/5-42-527360>

Kontantstøtte, u.å. *Store Norske Leksikon*. Henta 25.05.20. <https://snl.no/kontantst%C3%B8tte>

Korsvik, T. R., 2011: «Childcare policy since the 1970s in the ‘most gender equal country in the world’: A field of controversy and grassroots activism.» *European Journal of Women’s Studies*, 18(2), 135–153. <https://doi.org/10.1177/1350506810394615>

Kristjánsson, M. 2017. Vil fortsatt fjerne kontantstøtten. *Klassekampen*, 03.04.17. <https://arkiv.klassekampen.no/article/20170403/PLUSS/170409908>

Krisjánsson, M., 2018. *Hva ville Gerhardsen gjort? Veien videre for Arbeiderpartiet*. Oslo: Forlaget Manifest AS.

- Kuhnle, S., 2016. Sosial utjevning i historisk perspektiv. *Plan*, (03-04), pp.88–95.
- Langberg, Ø. K. og Ruud, S., 2018. Norge får ikke betale mindre i barnetrygd og kontantstøtte til Øst-Europa. Frp truer med EØS-bråk. *Aftenposten*, 15.06.28. Oppdatert: 16.06.18. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/G1mG5V/norge-faar-ikke-betale-mindre-i-barnetrygd-og-kontantstoette-til-oest-europa-frp-truer-med-oes-braak?>
- Lekve, S., 2019. Dette tenker jeg fordi jeg er kvinne. *Khrono*, 15.05.19. Henta 15.05.19. <https://khrono.no/filosofi-kjonnbalanse-sofie-lekve/dette-tenker-jeg-fordi-jeg-er-kvinne/281104>
- Lien, R. A., 2017. «Kontantstøtta har skylda» – eller? *Klassekampen*, 12.11.17. <https://arkiv.klassekampen.no/article/20170912/PLUSS/170919830>
- Lilleås, H. S., 2017. – Det er urettferdig og provoserende at jeg er fratatt muligheten til å få kontantstøtte og få kunne være hjemme med barnet mitt, sier Vanja Brox. *Nettavisen*, 09.10.17. Henta 30.05.20. <https://www.nettavisen.no/nyheter/nordmenn-med-utenlandsk-partner-mister-kontantstotte/3423379068.html>
- Løkeland-Stai, E., 2003. – Attac er et pust i sivet. *Klassekampen*, 02.06.03. Henta 03.12.20. <https://arkiv.klassekampen.no/24423/article/item/null/-attac-er-et-pust-i-sivet>
- Marsdal, M. E. og Wold, B., 2004. *Tredje venstre - For en radikal individualisme*. Oslo: Forlaget Oktober AS. ISBN: 82-495-0338-4
- Marsdal, M., 2019. «Farvel til sosialdemokratiet?» Tankesmia Manifests nettsider, publisert 27.08.19. <https://www.manifesttidsskrift.no/farvel-til-sosialdemokratiet/>
- Marsh, D. og Stoker, G., 2010. *Theory and methods in political science* 3rd ed., Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mazzucato, M., 2019. *The Value of Everything. Making and Taking in the Global Economy*. Penguin (2019). ISBN: 9780141980768
- Midttun, A. og Witoszek, N., 2018. *Sustainable Modernity. The Nordic Model and Beyond*. Routledge, 2018. <https://doi.org/10.4324/9781315195964>
- Miljøpartiet de Grønne, u.å. Kontantstøtte. *Mdg.no*. Henta 13.05.20 <https://www.mdg.no/kontantstotte>
- Miljøpartiet de Grønne, u.å. Livskvalitet. *Mdg.no*. Henta 13.05.20 <https://www.mdg.no/livskvalitet>
- Meld. St. 29 2016-2017. *Perspektivmeldingen 2017*.
- Melgård, M. og Prestegård, S. 2019. – Et skritt i gal retning, Støre! *Dagsavisen*, 23.09.14, oppdatert 05.11.14. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/et-skritt-i-gal-retning-store-1.287884>

- Moshuus, G. og Bunting, M., 2017. Frafall på videregående starter hjemme. *Utdanningsforskning*, 12.10.17. <https://utdanningsforskning.no/artikler/frafall-pa-videregaende-starter-hjemme/>
- Mouffe, C., 2000. For an agonistic model of democracy. Kapittel 6 i Noël O'Sullivan (red.) *Political Theory in Transition*. London: Routledge, 2000 (ISBN: 978-1857288551). Side 113-130.
- Mulhall, S. og Swift, A., 1996. *Liberals and Communitarians*. 2. utgave (1996). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Myklebust, B. Politisk Kvarter. *NRK*, 11.03.20. <https://radio.nrk.no/serie/politisk-kvarter/NREP01005020/11-03-2020>
- Navaz, R., 2017. Problem med å hente kilde pga endring i VPN-tilgang, og manglende mulighet til å dra på universitetet pga koronanedstenging. Henta 29.02.20. <https://app.retriever-info.com/go-article/020002201707063771697/null/archive/search?sessionId=8f44caf3-bf99-4eaa-8df3-50bc8ac0d262&&theme=light>
- Nordheim, S. K. 2019. Kontantstøtten som misforstått frihetsbegrep. *Drammens Tidene*, 06.01.19. Henta 12.05.20. <https://www.dt.no/meninger/politikk-og-samfunn/stortinget/kontantstotten-som-misforstatt-frihetsbegrep/o/5-57-1062814>
- NRK, 2001. Innvandrere velger bort barnehagen. *NRK*, 16.01.01. Henta 01.06.20. <https://www.nrk.no/urix/innvanderforeldre-velger-bort-barnehagen-1.462352>
- NTB, 2017. Ekspertutvalg med kruttsterkt innlegg til debatt om familiepolitikken. *Adresseavisen*, 06.03.17. Henta 18.05.20. <https://www.adressa.no/nyheter/innenriks/2017/03/06/Ekspertutvalg-med-kruttsterkt-innlegg-til-debatt-om-familiepolitikken-14398458.ece>
- Nygaard, T., 1995. *Den lille sosiologiboka*, kapittel 2. Oslo: Universitetsforlaget.
- Omberg, C., 2018. Barnehageopprør: Kompetanse er ikke kjærlighet. *VG*, 13.04.18. Henta 27.05.20. <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/G1qqxl/barnehageopproer-kompetanse-er-ikke-kjaerlighet>
- O'Sullivan, Noel, 2000. Power, authority and legitimacy: a critique of postmodern political thought. In *Political Theory In Transition*. Routledge, pp. 139–160.
- Passiv (2019) i *Det Norske Akademis ordbok*. Henta 14.04.20. https://naob.no/ordbok/passiv_2
- Pedersen, H.P. 2019. På leting etter folk flest. *Agenda Magasin*. Publisert 29.07.19. Henta 12.03.2020. https://agendamagasin.no/kommentarer/pa-leting-flest/?fbclid=IwAR12-GdJ8oujupoZ9e7ZGuMPdvSqRHmEg-roIRn28qG2Ty5csps4_ngzPns

- Pettersen, S., 2017. Hvordan møte og forstå de stille barna i barnehagen. *Utdanningsnytt*, 19.12.17. Oppdatert 30.07.19. Henta 17.05.20.
<https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-selektiv-mutisme-spesialpedagogikk/hvordan-mote-og-forsta-de-stille-barna-i-barnehagen/110597>
- Ruud, S., 2017. Nå vil regjeringen kutte i kontantstøtte og barnetrygd som sendes til utlandet. *Aftenposten*, 15.06.17, oppdatert 20.06.17.
<https://www.aftenposten.no/norge/i/dVO2z/naa-vil-regjeringen-kutte-i-kontantstoette-og-barnetrygd-som-sendes-til-utlandet?>
- Ruud, S., 2018. Erna Solberg: - Kontantstøtten får for mye av skylden for at innvandrerkvinner ikke er i jobb. *Aftenposten*, 02.08.18.
<https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/oRavAj/erna-solberg-kontantstoetten-faar-for-stor-del-av-skylden-for-at-innvandrerkvinner-ikke-er-i-jobb?>
- Ruud, S., 2019. Oslo-folk med høy utdanning og høy lønn er mest mot kontantstøtten. *Aftenposten*, 04.04.19. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/na1PVQ/oslo-folk-med-hoey-utdannelse-og-hoey-loenn-er-mest-mot-kontantstoetten>
- Rønning, M., 2019. Støre tar styring med Ap-programmet foran valget i 2021. *Dagbladet*, 31.10.19. Tilgjengelig på: <https://www.dagbladet.no/nyheter/dette-er-min-mulighet/71768566>
- Røysum, A. 2016. Arbeidsmoral forkledd som likestilling? *Søkelys på Arbeidslivet*, 33(1-02), pp.142–161.
- Sandbu, M., 2019. Liberals should cheer the return of state power. *FT.com*, 23.07.19.
- Schaaning, E., 1992. *Modernitetens oppløsning. Sentrale skikkelser i etterkrigstidens idéhistorie*. Oslo: Spartacus forlag. ISBN: 82-430-0017-8.
- Segaard, S.B. og Wollebæk, D., 2011. *Sosial kapital i Norge*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Sejersted, F. 1998. Hvilke er de verdimesige grenser for ytringsfriheten? *Aftenposten morgen*, 13.07.98, s. 9.
- Sejersted, F., 2007. Frihetsrevolusjonen. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (03), pp.256–267.
- Sejersted, F., 2009. Den liberale vending. *Nytt norsk tidsskrift*, 26(3-4), pp.226–239.
- Selle, P. og Tranvik, T., 2007. The Rise and Fall of Popular Mass Movements: Organizational Change and Globalization — the Norwegian Case. Utgitt i *Acta Sociologica* i 2007, årgang 50(1), side 57–70.
- Selle, P. og Wollebæk, D., 2012. Sivilsamfunn og tillit. *Tillit i Norge*, utgitt av Res Publica i 2012.

Selle, Per, 2016. Frivillighetens marginalisering. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 1(1), pp.76–89.

Sindberg, M., 2020. Professor bag begrebet 'bullshit-jobs': ingen savner udviklingskonsulenter, når samfundet er i knibe. *Information*. 11.04.20
<https://www.information.dk/moti/2020/04/professor-bag-begrebet-bullshit-jobs-ingen-savner-udviklingskonsulenter-naar-samfundet-knibe>

Shulevits, J., 2019. Why You Never See your Friends Anymore. *The Atlantic*, november 2019. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2019/11/why-dont-i-see-you-anymore/598336/>

Solli, A., 2012. Et møte med Tora Korsvold. Ned historikerblikket på barnehagen. *Første steg*, nr. 2, 2012. S. 22-25.

SSB, 2019. Laveste andel mottakere på 20 år. *Statistisk Sentralbyrå*. Publisert 13.06.19, endra 28.08.19. Henta 30.05.20. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/laveste-andel-mottakere-pa-20-ar>

Sterri, A. B., 2014. *Tilbake til politikken*. Kagge Forlag. ISBN 9788248914792. Tilgjengelig her: <https://akselsterri.no/tilbake-til-politikken-2/>

Stabell, C., 2017. Barnehagedekning før og nå. *Statistisk Sentralbyrå*. Publisert 14.07.17, henta 11.02.20. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/barnehagedekning-for-og-na>

Stocpol, T., 2001. Associations Without Members. Publisert av *The American Prospect*, 19.12.01. <https://prospect.org/power/associations-without-members/>

Søndeland, G., 2019. Ap vil ha gratis skolemat og avvikle dagens ordning med hjemmelekser. *Stavanger Aftenblad*, papir, 01.02.19

Sørensen, K. M., 2019. Raymond Johansen vil bruke kontantstøttepenger på gratis barnehage til innvandrere. *Aftenposten*, nett, 14.08.19, oppdatert 15.08.19.
<https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/70yen4/raymond-johansen-vil-bruke-kontantstoettepenger-paa-gratis-barnehage-til-innvandrere>

Tajik, H., 2019. Den brysomme jubilaranten. *Aftenposten*, 12.08.18. Henta 12.05.20.
<https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/L0OLpx/kontantstoetten-den-brysomme-jubilaranten-hadia-tajik>

Tajik, H. 2020: #8: Øystein Grønning. Podcasten *Derfor er jeg sosialdemokrat*, episode 8, 13.04.20.

Tjora, A., 2018. *Hva er fellesskap?* Oslo: Universitetsforlaget. ISBN 978-82-15-10923-9

- Tocqueville, A., 1835. *Om demokratiet i Amerika*. Norsk utgave ved Kåre D. Tønnesen, 2010. Oslo: De norske bokklubbene AS.
- Thune, H., 2015. Øyeblikkets triumf. Et oppgjør med den mediefikserte politikken. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Ulstein, H., 2018. Konstant støtte. *Dagsavisen*, 08.08.18, oppdatert 03.07.10. Henta 12.05.20. <https://www.dagsavisen.no/debatt/konstant-stotte-1.1182750>
- Ung Data 2017-2018. Stress, press og psykiske plager hos unge. *Ungdata.no*, 23.01.19. Henta 30.05.20. <http://www.ungdata.no/Nyheter/Stress-press-og-psykiske-plager-blant-unge>
- Unge Høyre, u.å. Kontantstøtte. *Ungehøyre.no*. Henta 30.05.20. <https://ungehoyre.no/politikk/kontantstotte/>
- Utdanningsdirektoratet, u.å. Tall og analyse av barnehager 2018. *udir.no*. Henta 11.02.20. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/tall-og-analyse-av-barnehager-2018/barn-i-barnehagen/>
- Viggen, K., 2019. Jonas Bals: - Det nye nasjonamuseet er et bilde på vår tid. Publisert av *FriFagbevegelse* 21.03.19. <https://frifagbevegelse.no/forside/jonas-bals--nye-nasjonal-museet-er-et-bilde-pa-var-tid-6.183.616724.5c22b89a4f>
- Vigsnes, E., 2018. Stress i barnehagen er verst for de minste. *Forskning.no*, 05.11.18. Henta 16.05.20. <https://forskning.no/partner-stress-norges-forskningsrad/stress-i-barnehagen-er-verst-for-de-minste/1230337>
- Vaage, O.F., 2012. *Barns dagligliv i endring*. 09.10.12 <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/barns-dagligliv-i-endring>
- Vromen, A., 2010. Debating Methods: Rediscovering Qualitative Approaches. I *Theory and Methods in Political Science*, redigert av David Marsh og Gerry Stoker. Palgrave Macmillian. Først utgitt i 1995, 3. utgave fra 2010. ISBN 978-0-230-5762-8
- Walzer, M., 1990. The Communitarian Critique of Liberalism. *Political Theory*, 18(1), pp.6–23.
- Wergeland og Guldbrandsen, 2018. Klassekamp og kvinnekamp. *Klassekampen*, 27.03.18, oppdatert 03.07.19 <https://www.dagsavisen.no/debatt/klassekamp-og-kvinnekamp-1.1121082>
- West, S., 2019. John Rawls: A Theory of Justice. Podcasten *Philosophize This*, episode 137, 31.12.19.
- West, S., 2020a. Isaiah Berlin part one – Pluralism. Podcasten *Philosophize This*, episode 140, 11.03.19

West, S., 2020b. Isaiah Berlin pt. 2 – Pluralism an Culture. Podcasten *Philosophize This*, episode 141, 29.03.19

Westveld, J., 2014. - Å jobbe redusert er fint for familien, men ikke minst for meg. *Aftenposten*, 26.05.14. Henta 30.05.20. <https://www.aftenposten.no/norge/i/Bxlo7/aa-jobbe-reduisert-er-fint-for-familien-men-ikke-minst-for-meg?>

Young, I.M. 1996. Political Theory. An Overview. Kapittel 20 i Robert E. Goodin og Hans-Dieter Klingeman (red.): *A New Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press (1996). ISBN: 978-0198294719). S. 479-502.

Østerberg, D., 2016. *Sosiologiens nøkkelbegreper*. Cappelen Damm, 2002. 7. utgave, 2. opplag 2016. ISBN: 978-9\82-02-37853-0

Østerud, Øyvind, 2002. Maktutredningen og det intellektuelle hegemoniet. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (01), pp.15–26.

Vedlegg

1. Intervju med Martin Henriksen (Ap) om oppvekstmanifestet

I forkant av Arbeiderpartiets landsmøte i mars 2019, presenterte partiets oppvekstutvalg et helhetlig forslag til ny politikk. I forbindelse med dette var Martin Henriksen, som sitter i utdannings- og forskningskomiteen, invitert til podcasten til den sosialdemokratiske tankesmia Agenda; «*Noen har snakket sammen.*» (Fjeldavli og Halvorsen, 2019). Nedenfor følger ei transkribering av deler av samtalen, som forklarer Arbeiderpartiets prioriteringer og argumentasjon for en mer omfattende og tidlig offentlig utdanningsinnsats. Ord og uttrykk som viser til likhet, deltakelse og bidrag til fellesskapet, er utheva.

Intervjuer Tiril Rustand Halvorsen: «*[...] Hva er hovedmålet med å se på oppvekst?*»

Henriksen: «*Ja, det er jo et veldig viktig område for Arbeiderpartiet. Og det er jo klart, som sosialdemokrater ser vi jo sånn på det at **de oppvekstvilkårene du har avgjør jo mye av hvordan det går deg videre i livet.** Vi har jo hatt en debatt, sant, veldig mye i de seinere årene, om **tidlig innsats** i skolen. Men vi har jo fått enormt mye forskning med hvor **viktig barnehage er for språk og sosialisering, og hvordan det går deg videre også.** Og for å ta tak i **de problemene vi ser seinere...**»*

Halvorsen: «***Sosial mobilitet, rett og slett?***»

Henriksen: «***Sosial mobilitet. Hindre frafall.** For den type ting er oppvekst viktig. Og da vil vi se bredt på det. [...] Barnehage, skole, SFO, men også barnevern, de ungdommene og barna som faller utenfor og hva vi kan gjøre for dem. Og det er jo liksom under overskrifta som Jonas [Gahr Støre, partileder] brukte i landsmøtetalen, «**sterkere fellesskap.**»*

[...]

Intervjuer Axel Fjeldavli: «*[...] på Migrasjonsutvalget, for eksempel, der handler det om å stå stødig på begge bein, og **kombinere ulike sosialdemokratiske hensyn.** Men i*

oppvekstutvalget, hva har man tenkt, skal man endre retning? Hva er hovedretninga i rapporten?»

Henriksen: «*Vi har gått inn for å se på hvor er det vi kan styrke tilbudet til barn og unge, og til **familier**, ikke minst. Hovedretninga er det med å **styrke fellesskapet**. Men vi har jo hatt en debatt i utvalget, og det er en dissens på barnetrygd, for eksempel. Skal vi **prioritere kontantytelser eller styrke de universelle velferdstjenestene**? Flertallet i utvalget, og jeg trur nok også landsmøtet i Arbeiderpartiet lander ganske tydelig på å styrke de universelle tjenestene. [...billigere barnehager, gratis skolefritidsordning (SFO), gratis skolemat. Red.anm.] **Rett og slett for å sørge for at alle får delta.**»*

[...]

«*Og det vi ser på SFO, når man ser på tallene, er at veldig mange går på SFO i første klasse, men så dropper den andelen ganske drastisk. Det er 100 000 barn som ikke går i SFO i dag. **Antakelig er det sånn at det er mange av de barna som burde gått i SFO. Jeg mener at dette er den ubrukte tida. Når høyresida snakker om tidlig innsats snakker de kun om den tida som er i skoletida. Mens man kunne gjort det billigere og latt flere få anledninga til å delta i SFO sånn at 6-åringene ikke går hjem aleine på ettermiddagstid, så kan du bruke den tida til, ikke vanlig skoleaktivitet, men til læring og til lek. Få **sosialisert** dem inn, få språkutvikling, som gjør at vi faktisk får fylt begrepet **tidlig innsats** med mer innhold enn det har i dag.**»*

Fjeldalvli: «[...] *Hva i dette utvalget retter seg inn mot ulikhet i skolen?»*

Henriksen: «[...] *Det [fracfall og sosiale skeivheter i resultater, red.anm.] er en enorm urettferdighet. Det som er alvorlig for Arbeiderpartiet, er at **det er Arbeiderbevegelsens barn** vi snakker om. Så det med **tidlig innsats** i skolen er sjølsagt viktig. [...] Men så må vi også se på barnehagen. Det jeg mener, som vi ikke adresserer så tydelig i utvalget, men som vi er inne på, er at men vi har, og dette er litt sånn **teknokratisk**, men vi har veldig streng kontroll av **kvaliteten i skolen**, men i barnehagen har vi ikke det, så vi veit for lite om hva **kvaliteten i barnehagen** faktisk er. Og når nesten alle norske barn går der, **alle***

burde gjort det, men nesten alle går der, og vi veit for lite om kvaliteten, så er dette noe vi burde sett på og innført.»

Fjeldavli: «*En kritikk av Arbeiderpartiets politikk på flere områder som dukker opp i flere sammenhenger, er jo nettopp det ordet du var innom; «teknokratisk.» Og det var et innlegg som blei skrevet av Jens Kihl i Bergens Tidene i dag, med overskrifta «Små barn av staten» som var en kritikk av oppvekstutvalget, der han peikte på at det er normer og regelbestemmelser om at man liksom skal **styre mer av barns tid**. Hvordan svarer du på det?»*

Henriksen: «*Ja, det var jo litt uventa at den kritikken skulle komme fra venstre[sida], for å si det sånn! Han Jens har vært aktiv i SV. Men en del ting har han misforstått. [...] Men det andre er at vi lovfester jo ikke, vi regelstyrer jo ikke barnas liv eller hvordan familiene skal organisere sine liv, det vi går sterkere til verks på, er at vi regelstyrer og normfester hvilket tilbud barna skal få. Og det er ulike ting. Og så kan man si at det er teknokratisk, men det er sånn Arbeiderpartiet og andre partier har gått fram for å sikre kvaliteten og styrke de her fellesskapene. [...] Og det er nå en gang slik vi styrer, fra storting og regjering, gjennom normer og midler.»*

Fjeldavli: «*Hvorfor har dere ikke tatt med nabolag, i tråd med Robert Putnam (Our Kids, Bowling Alone), når dere diskuterer oppvekst?»*

Henriksen: «*Problemet hos Putnam er jo ulikhet. Det norske, sosialdemokratiske svaret er å sørge for at alle skal ha det samme tilbudet overalt, derfor regulering. [...].*

2. Oversikt over barnehageandel og kontantstøttebruk fra 1980 til 2019.

Andel i barnehage fra 1980 til 2018:

- I 1980 var 19% av barna mellom 1-5 år i barnehage. De største ungene var i flertall, blant tre- til femåringene hadde 27% plass, mot 7% av ett- og toåringene.
- I 1990 var 36% av barna i barnehagen, 51% av dem over 3 år og 15% av dem under tre.
- I 2000 hadde 62% av alle førskolebarna barnehageplass, 78% av tre- til femåringene og 37% av ett- og toåringene. 63% har heltidsplass (over 33 timer i uka).
- 2007: Målet om full barnehagedekning fra 1-5 år oppnås i 90% av kommunene.
- 2017: 97% av barnehagebarn har heltidsplass.
- I 2018 var 92% av ett- til femåringene i barnehage. 97% av tre- til femåringene, og 83% av ett- til toåringene.
- 82% av minoritetsspråklige barn gikk i barnehagen i 2018. 23% av disse får styrka språkopplæring ved bruk av ekstra voksenressurser.

Kilder: Utdanningsdirektoratet (u.å.) og Statistisk Sentralbyrå (2017).

Kontantstøtteordninga fra 1998 til 2017:

- 1998, regjering med Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet: Kontantstøtte på 3 000 kr pr. mnd. innføres for ettåringer.
- 1999, regjering med Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet: Kontantstøtta utvides til toåringene.
- 2006, regjering med Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti: Maksimal periode med kontantstøtte reduseres med en måned, til 23 måneder.
- 2011, regjering med Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti: Kontantstøtte for toåringene kuttes.
- 2012, regjering med Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti: Kontantstøtta avskaffes for toåringene. Det innføres aldersdifferensierte satser; ettåringer til og med 18 mnd. får 5000 kr og deretter 3300 kr pr. mnd.
- 2014, regjering med Høyre og Fremskrittspartiet: Satsen økes til 6000 pr. mnd. for alle barn under to år, uten aldersdifferensiering.
- 2017, regjering med Høyre og Fremskrittspartiet: Det settes krav om minst fem års botid i Norge eller EØS for å motta kontantstøtte. Foreldrene som bor sammen må begge oppfylle kravet. Kontantstøtta økes samtidig til 7500 kr pr. mnd.

Kilder: Aftenposten og regjeringen.no.

Kontantstøttebruk fra 2000-2019:

- 2000: 74% av familier med barn under tre år, mottar kontantstøtte. 10% av disse ettåringene har deltids plass i barnehage og redusert kontantstøtte, mot 24% av toåringene.
- 2001: 60% av norske foreldre med barn under tre år, mottar kontantstøtte. Blant somaliere, pakistanere og vietnamesere er tallet 90%.
- 2005: 72 921 familier mottar kontantstøtte
- 2012-2016: 68% av ettåringer med utenlandskfødte foreldre får kontantstøtte. I 2017 var tallet 58% og i 2019 var det 48%.
- 2016: Halvparten av alle mødre mottar noe kontantstøtte.
- 2017: Polen er det landet som mottar mest kontantstøtteeksport, 21 mill.
- 2018: 31% av foreldre mottar kontantstøtte, det er laveste andel siden ordninga blei innført. 99% har full kontantstøtte. Sju av ti mottakere er norske. 28% av barn med innvandrerbakgrunn mottar støtte, og det samme gjelder 17% av barn uten innvandrerbakgrunn. Til sammen utgjør de 21%. 32% av mottakerne er menn.

Kilder: Store Norske leksikon (kontantstøtte, u.å.), VG, NRK, nav.no.

3 Skjema over argumenter og motsetningsforhold

På neste side er en oversikt over Arbeiderpartiets argumenter mot kontantstøtte og for barnehagestart for ettåringer. Den er supplert med en motsatte, negative verdier, slik det kan utledes fra Ap. I tillegg har jeg lagt til nye motsetninger eller snarere alternativer, inspirert av kommunitarisme og post-/økomodernisme. Skjemaet er ment som en oppsummering og synliggjøring av de mange målene som nevnes i debatten. Med referanse til den klassisk SWOT-test (*Strenght, weakness, opportunities, threats*), er kolonne nummer 2 «*trusler*» med hjemmeværende foreldre og barn, og kolonne nummer 3 «*muligheter*».

Aps oppvekstpolitikk, barnehage, arbeidslinja:	Motsatt, kontantstøtte, negativ:	Motsatt/alternativ, positiv:
Moderne	Gammeldags/tradisjonell	Moderne, grønn, lærer av fortida
Likestilling, lik samfunnsdeltakelse for kvinner og menn	Underordning/Kvinneundertrykking	Likestilling mellom kjønn, menn kan delta på kvinner trad. arenaer, uten tap av status
Venstresida	Høyresida	Postmaterialister, grønn bevegelse
Norsk	Unorsk	Tradisjonelt også norsk, norsk nok
Universell	I praksis - for de få	Formelt lik mulighet for alle, eller bør/kan bli det. Familieliv er også universelt.
Staten, storsamfunnet, offentligheten	Familie, privatliv, egoisme	Det lille samfunnet, nabolag, familie, venner, et integrerende ledd mellom den enkelte og storsamfunnet
Deltakelse	Passivitet, tilbaketrukkethet	Deltakelse, via det lille samfunnet osv. som ovenfor
Bidra	Motta	Bidra, direkte til egne barn og indirekte til storsamfunnet
Lønnsarbeid	Lediggang	Omsorgsarbeid, egenstyrt, frivillig arbeid, fritid
(Mål om) like(re) muligheter i utdanning og arbeid	Gir ulike, dårligere muligheter	Mål om lik(ere) framtidsutsikter, mindre konkurransefokus og lavere fallhøyder.
Lik karriere- og lønnsutvikling for kvinner	Ulik, dårligere karriere- og lønnsutvikling for kvinner	Mulighet til å ikke knytte mål i livet til karriere- og lønnsutvikling
Produksjon	Stillstand	Alternativ verdiskaping/nullvekst, omsorg
Effektivitet	Dårlig ressursutnyttelse, latskap	Ro, mindre instrumentelle mål
Kvalitet, kunnskap	Inkompetanse, unyttig kompetanse	Frihet, mangfold i læring og vekst, ulik kunnskap, mot sentralt verdimonopol
Sikker, regulert oppdragelse/omsorg	Usikker, uregulert oppdragelse/omsorg	Oppdragelse/omsorg fra egne foreldre
Økonomisk vekst	Stagnasjon, resesjon	Begrense vekst, annerledes vekst
Realisme	Idealisme	Idealisme, styringsoptimisme, klimarealisme
Framtid	Nåtid	Nåtid, framtid

4 Argumenter *mot* kontantstøtte, sortert etter liberal og kommunitaristisk teori:

Dette er ei skjematisk skissering av mulige og anvendte liberale og kommunitaristiske argumenter mot kontantstøtte, forstått som en eller annen form for statlig støtte og omfordeling til foreldre som tar seg av egne barn. Skjemaet er ment for å synliggjøre at liberal og kommunitaristiske løsninger kan overlape, og at ulike vektlegging av teori kan gi ulike svar på dette spørsmålet.

Liberale argumenter mot kontantstøtte:	Kommunitaristiske argumenter mot kontantstøtte:
(Størst) negative konsekvenser for svakere grupper i økonomisk øyemed (Rawls)	Hindrer deltakelse og integrasjon i storsamfunnet, isolasjon
Hemmer økonomisk vekst	Isolerte familier uten andre naboer hjemme på dagtid
Bidrar ikke til konkurranselikheter, eller resultatlikhet, pga holder folk i fattigdom og foreldre har ulike forutsetninger	Svekker velferdsstatens samla omfang og betydning som sosialt lim
Svekker den sentrale velferdsstatens inntekter og kapasitet	Mindre tru på reell valgfrihet, den enkelte påvirkes av gruppa.
Realisme, inkrementelle steg, ikke utopi Svekker republikanske bånd, sivilt vennskap, oppslutning om felles institusjoner Individualitet utvikles i storsamfunnet (Brandal m.fl., 2011)	

5 Argumenter *for* kontantstøtte, sortert etter liberal og kommunitaristisk teori:

Dette er ei skjematisk skissering over mulige og anvendte liberale og kommunitaristiske argumenter for kontantstøtte.

Liberale argumenter for kontantstøtte:	Kommunitaristiske argumenter for kontantstøtte:
Valgfrihet, voluntarisme (resultat av reelle valg av frie, autonome individer)	Familien som fellesskap (Bellah), partikularitet/omsorg fra sine nærmeste (McIntyre), identitet (Sandel)
Mangfold, individualitet (Mill), pluralisme (Berlin). Ulik oppvekst, ulike verdier, ulik kunnskap.	Familien som (integrerende) bindeledd til det nasjonale fellesskapet; primærsosialisering, foreldrerollen og samliv som oppdragelse til uselviskhet og ansvar (Bellah, Tocqueville)
Minoritetsrettigheter (Kymlicka)	Familien som motvekt til rasjonell egeninteresse/formålsrasjonalitet i storsamfunnet (Sandel) (Frankfurterskolen)
Bidrar til konkurranselikheter og resultatlikhet pga fordeling til fattige familier	Minoritetsrettigheter, verdipluralisme, mangfold
Styringsoptimisme: Det må være mulig å sikre alle et godt liv sjøl om de er borte et år eller tre fra barnehagen.	Styringsoptimisme (Gerhardsen): Det må være mulig å sikre alle et godt liv sjøl om de er borte et år eller tre fra barnehagen

